Кыргыз Республикасынын билим берүү уюмдарынын педагогикалык кызматкерлери үчүн 2022-2023-окуу жылына карата август кеңешмелерине

МЕТОДИКАЛЫК СУНУШТАР

Кут Билим

http://www.kutbilim.kg

2022-ЖЫЛ, 19-АВГУСТ №30 (10967)

АТАЙЫН ЧЫГАРЫЛЫШ

КООМДУК-ПЕДАГОГИКАЛЫК, ИЛИМИЙ-ПОПУЛЯРДУУ БАСЫЛМА / ОБЩЕСТВЕННО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ, НАУЧНО-ПОПУЛЯРНОЕ ИЗДАНИЕ

БИЛИМ БЕРҮҮ – АРТЫКЧЫЛЫКТУУ БАГЫТ

Мугалимдердин республикалык салттуу конференциясы 23-августта Бишкекте болот.

КР Президенти Садыр Жапаров Ысык-Көл районундагы "Билим Ордо" мектеп-комплексинде

Билим берүү бүгүнкү күндө өлкөнүн ийгилигинин эң маанилүү көрсөткүчтөрүнүн бирине айланууда жана дүйнөдөгү социалдык өнүгүүнүн артыкчылыктуу багыты болуп саналат. Адамзат цивилизациясынын прогрессивдүү өнүгүшүндө билим берүүнүн ролу өтө чоң.

Жогорку билимдүү адам гана коомдун өнүгүшүнө оң таасирин тийгизе аларын, ал өз кезегинде экономикалык, маданий жана социалдык прогресстин лидери боло аларын бүткүл дүйнө эчак эле моюнга алган.

Кыргызстан глобалдык дүйнөнүн бир бөлүгү, ошондуктан дүйнөдө болуп жаткан өзгөрүүлөр коомдун жашоосунда, анын ичинде Кыргыз Республикасынын билим берүү тармагында да тиешелүү өзгөрүүлөрдү талап кылууда. Кошумчалай кетсек, муну өлкөбүздүн социалдык-экономикалык жана социалдык-маданий муктаждыктары талап кылат, ал өсүп келе жаткан муундан жогорку сапаттагы билимди жана жаңы шарттарга адаптация жөндөмдүүлүгүн күтөт.

Тилди окутууда тил көндүмдөрүнүн функционалдуулугуна, маалыматтык-коммуникациялык технологияларды колдонууга жана медиа сабаттуулукка басым жасоо керек.

Окутуунун мазмунун интеграциялоо аркылуу дисциплиналар аралык интеграцияны ишке ашыруу үчүн окутуунун STEM ыкмасын (S – илим, T – технология, E – инженерия, M – математика) колдонуу сунушталат. Ошондой эле заманбап билимде дисциплиналар аралык жана прикладдык мүнөзгө ээ STEAM билимине (S – илим, T – технология, E – инженерия, A – искусство жана M – математика) суроо-талап чоң. Бул ыкмалар чыгармачылык, изилдөө жана аналитикалык көндүмдөрдү, критикалык ой жүгүртүүнү, кызматташууну жана көйгөйлөрдү чечүүнү өнүктүрүүгө өбөлгө түзөт.

Бул ыкмалардын бардыгы дүйнөдөгү алдыңкы тенденциялар болуп саналат жана өзүн-өзү ишке ашыруу, өзүн-өзү таануу, өзүн-өзү сыйлоо, өзүн-өзү башкара билүү жөндөмүнө ээ боло алган мектеп бүтүрүүчүсүнүн моделин калыптандырууга өбөлгө түзөт.

Кыргыз билим берүү академиясы жашыл экономика жана климаттын өзгөрүүсү, STEM, STEAM-окутуунун мамилелери, медиа сабаттуулук, функционалдык сабаттуулук (окуу сабаттуулугу, табият таануу сабаттуулугу, математикалык сабаттуулук) маселелерин камтыган предметтик стандарттарды иштеп чыгууда. Ошондой эле милдеттерди чечүү үчүн технологиялар жана куралдар сунушталат.

Методикалык сунуштарды мектепке чейинки жана мектептик билим берүү уюмдарынын мугалимдеринин август кеңешмелеринде колдонууга болот.

А.НИЯЗОВА,
КББАнын окумуштуу катчысы

БИЛИМ БЕРҮҮ СИСТЕМАСЫНЫН ИШМЕРДҮҮЛҮГҮН ЖЕТЕКТӨӨЧҮ НЕГИЗГИ ДОКУМЕНТТЕР:

- Кыргыз Республикасынын Конституциясы;
- Кыргыз Республикасынын «Билим берүү жөнүндө» Мыйзамы (2003-ж.);
- Кыргыз Республикасынын «Мектепке чейинки билим берүү жөнүндө» Мыйзамы (2009-ж.);
- Кыргыз Республикасынын «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарга кам көрүү» Мыйзамы (2020-ж.);
- «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө» Мыйзамы (Кыргыз Республикасынын Президентинин 2004-жылдын 2-апрелиндеги №54 Жарлыгы);
- 2021–2040-жылдары Кыргыз Республикасынын билим берүүсүн өнүктүрүү программасы (Кыргыз Республикасынын Президентинин 2021-жылдын 4-майындагы №200 Жарлыгы);
- Мамлекеттик билим берүү стандарты (2022-жыл);
- Кыргыз Республикасынын Президентинин “Инсанды руханий-адептик жактан өнүктүрүү жана дене тарбиясы жөнүндө” Жарлыгы (2021-жыл);
- 2021–2026-жылдарга Кыргыз Республикасында жарандык инсандыкты өнүктүрүү концепциясы (Кыргыз Республикасынын Президентинин 2020-жылдын 13-ноябрындагы №39 Жарлыгы);
- мектептик билим берүүнүн предметтик стандарттары.

(Методикалык сунуштар гезиттин августтагы үч санына катары менен жарыяланды)

МЕКТЕПКЕ ЧЕЙИНКИ БИЛИМ БЕРҮҮ УЮМДАРЫНЫН ДИРЕКТОРЛОРУ ЖАНА УСУЛЧУЛАРЫ ҮЧҮН

Мектепке чейинки билим берүүнүн тез жүрүп жаткан өзгөрүүлөрү, биринчи кезекте, индустриалдык коомдон маалыматтык коомго өтүү менен байланыштуу. Коом канчалык технологиялык жактан өнүккөн болсо, адамзат ошончолук жогору бааланат, ошондуктан учурда өлкөдө XXI кылымдын жумшак көндүмдөрү «Soft skils» жөнүндө көбүрөөк сөз болуп жатат. Ар кандай технологиялар баланын жашоосуна канчалык терең кирсе, өнүккөн жумшак көндүмдөр: сүйүүнүн, назиктиктин, эмпатиянын көрүнүшү, кубануу, достошуу жана баарлашуу жөндөмдүүлүгү ошончолук талап кылынат. «Soft skils» – бул күнүмдүк жашоодо да, жеке өнүгүүнү башкарууда да, биринчи жардам көрсөтүүдө жана убакытты билгичтик менен башкарууда зарыл болгон эффективдүү коммуникаторлордун жана лидерлердин көндүмдөрү. Ошондуктан мугалимдер жаш муундун ийгиликтүү болушу үчүн зарыл болгон көндүмдөрдү калыптандырууга жана өнүктүрүүгө чоң көңүл буруулары зарыл. Адамдын негизги көндүмдөрү жана баалуулуктары бала кезинде калыптанат, андыктан мектепке чейинки курак өзгөчө мааниге ээ.

Мектепке чейинки билим берүү өз ишин «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарды багуу» (2020) стандартына ылайык жүргүзөт;

Мектепке чейинки билим берүү уюмунун педагогикалык кызматкерлеринин эң негизги максаты – баланы чыгармачыл инсан катары калыптандыруу. Бул максатка жетүү үчүн төмөнкүдөй негизги милдеттер коюлган: балдардын физикалык жана психикалык саламаттыгын коргоо жана чыңдоо, алардын эмоционалдык бакубаттуулугун, жаш курагын, инсандыгын, жынысын, психологиясын эске алуу менен көп маданияттуу инклюзивдик чөйрөнү калыптандыруу, балдардын физикалык жана физиологиялык өзгөчөлүктөрү, балдарды мектепке милдеттүү түрдө даярдоо жана аларды социалдык адаптациялоо, педагогикалык процесске заманбап талаптарды аныктоо, мектепке чейинки билим берүү уюмунун ишинин сапатына мониторинг жана талдоо жүргүзүү. Коюлган милдеттерден негизинде азыркы шартта педагогдун ишмердүүлүгүнүн негизги багыттары аныкталат: өз алдынча билим алуу, мугалимдин өзүнүн дүйнө таанымын кеңейтүү жана кесиптик ишмердүүлүгүн үзгүлтүксүз өркүндөтүү; балдардын билим берүү мейкиндигин кеңейтүү; класста балдардын көйгөйлүү-изилдөө иштерин уюштуруу; жаңы маалыматтык технологияларды колдонуу менен атайын сабактарды уюштуруу аркылуу заманбап гаджеттерди колдонууда оң тажрыйбага ээ болуу боюнча балдардын билгичтиктерин жана көндүмдөрүн калыптандыруу.

Педагогикалык иштин ийгилиги үчүн сюжеттүү-ролдук оюндар, докладдар, педагогдордун чогулушундагы чыгып сүйлөөлөр, ата-энелер чогулуштары, дидактикалык оюндар, кыймылдуу оюндардын сценарийлерин акырындык менен билим берүү жана өнүктүрүү иштеринин деталдуу жыйындыларынын маалыматтык-методикалык базасын түзүү жана балдар менен долбоорлоо иштерин уюштуруу зарыл. Мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде көп тилдүү билим берүү өнүгүп жатат, анда «Мектепке чейинки билим берүү жана балдарга кам көрүү» мамлекеттик стандартында берилген балдардын өнүгүү индикаторлоруна басым жасоо керек (https://kao.kg/wp-content/uploads/).

Учурда балдарды окутууга жана тарбиялоого ата-энелердин катышуу маселеси курч турат. Баланын инсандыгын калыптандырууга ата-эне кичинекей кезинен эле пайдубал түзүшү керек. Мындай шарттарда ата-эненин жоопкерчилигинин деңгээлин, ошондой эле эненин да, атанын да, мыйзамдуу өкүлдөрүнүн баланы тарбиялоо, өнүктүрүү жана окутуу маселелери боюнча билим, көндүм жана жөндөм деңгээлин жогорулатуу зарыл.

Балдардын санариптик ресурстарга, виртуалдык баарлашууга, бүткүл дүйнөлүк желе ресурстары боюнча маалымат издөөгө болгон кызыгуусу, бир жагынан алардын билим берүү тармагындагы өнүгүүсүн чагылдырат. Экинчи жагы – балалыктын курч социалдык тобокелдиктери, анын ичинде инклюзивдүү балдар, девианттык (девианттык, делинквенттик) жүрүм-турум, инфантилизм, балалык депрессия ж.б.

Мектепке чейинки билим берүү адистери «Bebbo» программасын, ата-энелер үчүн электрондук платформаны иштеп чыгышкан, анда баланы тарбиялоонун, өнүктүрүүнүн жана билим берүүнүн социалдык маселелерине ата-энелердин/мыйзамдуу өкүлдөрдүн жана педагогдордун катышуусу ажырагыс бөлүгү болуп саналат. «Bebbo» билим берүү санариптик платформасы жана ата-энелер үчүн колдонмо эрте билим берүүнүн үзгүлтүксүздүгүн камсыз кылат жана тарбиячыларды, балдарды жана алардын ата-энелерин колдогон салттуу окутууну толуктайт. Бул санарип платформалар ата-энелер жана педагогдор, ошондой эле мектепке чейинки балдар үчүн жеткиликтүү жана сапаттуу эрте окутуу ресурстарын камсыз кылуу үчүн натыйжалуу туруктуу санариптик платформа. https://play.google.com/store/apps/details?id=org.unicef.ecar.bebbo.

Балдарды тарбиялоодо баланын жашоосунун бардык чөйрөлөрүндө бекем камтылган жана мектепке чейинки билим берүү уюмдарына, ата-энелерге/мыйзамдуу өкүлдөрүнө таасир тийгизген маалыматтык-коммуникациялык технологиялар чоң мааниге ээ. Аларды колдонууга туура мамиле кылуу менен маалыматтык-коммуникациялык технологиялар (МКТ) балдардын жумшак көндүмдөрүн «Soft skils» өнүктүрүү үчүн шарттарды түзүүгө көмөктөшөт.

Балдардын көндүмдөрүн өнүктүрүүгө тарбиячылардын төмөнкүлөргө көңүл буруусу маанилүү:

1. Коммуникация жөндөмдөрү.
2. Лидерлик сапаттар.
3. Көңүл буруунү башкаруу жана концентрация.
4. Чыгармачыл ой жүгүртүү.
5. Мейкиндиктик ой жүгүртүү жана фантазия.
6. Логика.
7. Маалымат менен иштөө көндүмдөрү.
8. Башка балдар менен бир группада иштөө жана болуу.
9. Критикалык ой жүгүртүү
10. Балдардын когнитивдик жөндөмдөрүн, ошондой эле социалдык, эмоционалдык жана физикалык өнүгүүсүн өркүндөтүү.
11. Эмоционалдык интеллект.

Бул көндүмдөрдүн баарын STEAM технологиясы аркылуу түзсө болот. Бишкек шаарындагы №22 мектепке чейинки билим берүү уюмунда бул көндүмдөрдү калыптандыруу боюнча тажрыйба бар, анда 2021-жылдын июнь айынан баштап билим берүү процессине STEAM технологияларын киргизүү боюнча долбоордук иш-чаралар жүргүзүлүүдө (https://instagram.com/_doo22_?igshid=YmMyMTA2M2Y=).

Ийгиликтүү чыгармачыл инсанды калыптандыруу үй-бүлөдөн, бала бакчадан башталарын мугалимдер, ата-энелер, жалпы коомчулук жакшы билишет. Ошондуктан ата-энелер менен иштөөнүн ар кандай формаларын жана ыкмаларын камтыган түйшүктүү иш талап кылынат, алар: кыска маектер, тематикалык ата-энелер чогулуштары, сурамжылоо жүргүзүү жана аны талдоо, ата-энелер үчүн (адистерди чакыруу менен) семинарлар.

Август кеңешмесинде тарбиячылар үчүн сунушталган талкуу темалары:

1. Заманбап технологияларды өнүктүрүү процессинде МКТны колдонуу менен мектепке чейинки билим берүү мекемелеринин педагогдорунун көндүмдөрүн өнүктүрүү.
2. Мектепке чейинки балдарды өнүктүрүүдө санариптик технологияны колдонуу.
3. Мектепке чейинки балдарды адеп-ахлактык тарбиялоодогу этномаданий аспект.
4. Санариптештирүү жана STEAM технологиялары доорунда балдардын өнүгүүсү;
5. Үй-бүлө менен иштөөнүн салттуу эмес формаларын киргизүү аркылуу билим берүү процессине ата-энелерди активдүү катышууга тартуу жана өнүгүп жаткан предметтик-мейкиндик чөйрөсүн байытуу.

Сунушталган адабияттар:

1. 3төн 6 жашка чейинки балдардын «Балалык» өнүгүү программасы, 2017-ж.
2. «Наристе» мектепке балдарды даярдоо программасы (480 саат), 2015-ж.
3. 3 жаштан 7 жашка чейинки балдарды өнүктүрүү жана тарбиялоо боюнча колдонмо, 2015-ж.
4. Ата-энелер үчүн колдонмо, «Сыйкырдуу сандык», Бишкек, 2014-ж.
5. Балдарды өнүктүрүү, тарбиялоо жана окутуу программасы "Алтын ачкыч". Бишкек, 2013-ж.
6. Китепканалардын жана башка социалдык объектилердин базасында Балдарды өнүктүрүү борборлорунда 3-5 жаштагы балдарды тарбиялоо, өнүктүрүү жана окутуу программасы. Түзгөндөр: Орусбаева Т.А., Тентиева Э.Б., Төлөбекова З.Ш., Жаныбекова Г.Ж. Бишкек, 2021-ж.
7. Алиева Т.Э., Бектемирова А.Т. «Манас» эпосуна жана андагы жети осуятка болгон кызыгууну өнүктүрүү. Бишкек, 2012-ж.
8. Мадаминов Г.М. «Ата-энелер үчүн», Бишкек, 2017-ж.
9. Китеп окурман. Бишкек, 2016-ж.
10. Кыргыз тилинин программасы. Республикалык окуу-тарбия орус тилиндеги билим берүү уюмдары үчүн. Бишкек, 2012-ж.
11. Кыргыз Республикасынын мектепке чейинки билим берүү уюмдарынын педагогдору үчүн «Тарбиячыларга кеңеш» усулдук колдонмосу. Бишкек, 2014-ж.
12. Наристе (Бөбөктөр үчүн) бала бакчасынын тарбиячылары үчүн окуу куралы. Бишкек, 1989-ж.
13. Кыргыз балдар поэзиясынын антологиясы. «Мектеп», 1987-ж.

ДЛЯ ДИРЕКТОРОВ И МЕТОДИСТОВ ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ОРГАНИЗАЦИЙ

В связи с переходом от индустриального общества к информационному, происходят серьезные изменения в системе образования, в том числе в дошкольном образовании. Чем технологичнее общество, тем выше будет цениться человечность, поэтому на данный момент в стране все больше говорим о мягких навыках XXI века «Soft skills». Чем глубже различные технологии проникают в жизнь ребенка, тем более востребованными становятся развитые мягкие навыки: проявление любви, нежности, эмпатии, умение сопереживать и радоваться, дружить и общаться. Мягкие навыки «Soft skills» – это навыки эффективных коммуникаторов и лидеров, необходимые как в повседневной жизни, так и в управлении личным развитием, в умении оказывать первую помощь, грамотно управлять своим временем. Поэтому педагогам следует уделять большое внимание формированию и развитию необходимых навыков успешной жизни молодого поколения. Ключевые навыки и ценностные представления человека формируются в детстве и особую значимость имеет дошкольный возраст.

Дошкольное образование осуществляет свою деятельность в соответствии с Государственным стандартом «Дошкольное образование и уход за детьми» (2020 г.).

Важнейшая цель педагогических работников дошкольной образовательной организации - формирование ребенка как цельной творческой личности. Для достижения поставленной цели ставятся следующие основные задачи: охрана и укрепление физического, психического здоровья детей, их эмоционального благополучия, формирование поликультурной инклюзивной среды с учетом возрастных, индивидуальных, половых, психологических и физиологических особенностей детей, обязательная подготовка детей к школе и их социальная адаптация, определение современных требований к педагогическому процессу, мониторинг и анализ качества работы дошкольной образовательной организации. На основе задач определяются основные направления деятельности воспитателя в современных условиях: самообразование, расширение собственного кругозора педагога и постоянное совершенствование профессиональной деятельности; расширение образовательного пространства воспитанников; организация проблемно-поисковой работы воспитанников на учебных занятиях; формирование навыков и умений воспитанников в приобретении положительного опыта использования современных гаджетов через организацию специальных занятий с применением новых информационных технологий.

Для успешности педагогической работы необходимо постепенно создавать информационно-методическую базу подробных конспектов учебно-развивающих занятий, сюжетно-ролевых игр, докладов, выступлений на педсоветах, родительских собраниях, игротеку дидактических, подвижных игр, сценариев организации проектных работ с детьми и др.

Развивается многоязычное образование в дошкольных образовательных организациях, в котором необходимо ориентироваться на индикаторы развития детей, представленные в Госстандарте «Дошкольное образование и уход за детьми» (https://kao.kg/wp-content/uploads/).

В настоящее время остро стоит вопрос участия родителей в обучении и воспитании детей. С раннего возраста родители должны заложить основы в области развития личности ребенка. В этих условиях необходимо повышать уровень родительской ответственности, а также уровень знаний, умений

и навыков как матерей, так и отцов, законных представителей в вопросах воспитания, развития и образования ребенка.

Интерес детей к цифровым ресурсам, к виртуальному общению, к поиску информации на ресурсах Всемирной сети Интернет, с одной стороны, отражает их развитость в образовательных областях. Другая сторона – острые социальные риски детства, среди которых, инклюзивные дети, отклоняющееся (девиантное, делинквентное) поведение, инфантилизм, детская депрессия и т.д.

Специалистами дошкольного образования разработана программа и электронная платформа «Bebbo» для родителей, где участие родителей/законных представителей и педагогов-воспитателей в социальных вопросах воспитания, развития и образования ребенка является неотъемлемой частью. Обучающий цифровой паспорт и приложение «Bebbo» для родителей обеспечивает непрерывность раннего обучения и дополняет традиционное обучение, которая оказывает поддержку педагогам дошкольного образования, детям и их родителям. Эта эффективная устойчивая цифровая платформа для обеспечения доступа к качественным ресурсам раннего обучения для родителей и педагогов-воспитателей, а также для детей дошкольного возраста через цифровые платформы. (https://play.google.com/store/apps/details?id=org.unicef.ecar.bebbo).

Большое значение в образовании детей имеют информационно-коммуникационные технологии, которые прочно входят во все сферы жизни ребенка и затрагивают дошкольные образовательные организации, родителей/законных представителей. При правильном подходе к их использованию информационно-коммуникативные технологии (ИКТ) способствуют созданию условий для развития у детей мягких навыков «Soft skills».

Педагогам-воспитателям важно уделить серьезное внимание развитию у детей следующих навыков:

1. Коммуникативные навыки;
2. Лидерские качества;
3. Управление вниманием и концентрация;
4. Творческое мышление;
5. Пространственное мышление и воображение;
6. Логика;
7. Навыки работы с информацией;
8. Умение работать и быть в группе с другими детьми;
9. Критическое мышление;
10. Улучшить когнитивные навыки, а также социальное, эмоциональное и физическое развитие детей;
11. Эмоциональный интеллект.

Все перечисленные навыки можно формировать через STEAM технологии. Имеется положительный опыт формирования данных навыков в дошкольной образовательной организации №22 г. Бишкек, в которой с июня 2021года осуществляется проектная деятельность по внедрению STEAM технологий в образовательный процесс (https://instagram.com/_doo22_?igshid=YmMyMTA2M2Y=).

Педагоги, родители, общество в целом хорошо понимают, что формирование успешной творческой личности начинается с семьи, детского сада. Поэтому требуется кропотливая работа с родителями, которая предполагает разнообразие форм и методов работы с ними: краткие беседы, тематические родительские собрания, анкетирование и его анализ, семинары для родителей (можно с приглашением специалистов).

Рекомендуемые темы для обсуждения на августовских совещаниях воспитателей:

1. Развитие навыков воспитателей ДОО с использованием ИКТ в процессе развития современных технологий.
2. Использование цифровых технологий в развитии детей дошкольного возраста.
3. Этно-культурный аспект в нравственном воспитании дошкольников.
4. Развитие ребенка в эпоху цифровизации и STEAM технологий.
5. Приобщение родителей к активному участию в воспитательно-образовательном процессе и обогащение развивающей предметно-пространственной среды через внедрение нетрадиционных форм работы с семьей.

Рекомендуемая литература:

1. Программа развития детей от 3 до 6 лет «Балалык», 2017.
2. Программа подготовки детей к школе «Наристе» (480 часов), 2015.
3. Руководство по развитию и образованию детей от 3 до 7 лет, 2015.
4. Пособие для родителей «Волшебный сундучок». – Бишкек, 2014.
5. Программа развития, воспитания и обучения детей «Золотой ключик». – Бишкек, 2013.
6. Программа воспитания, развития и образования детей 3-5 лет в Центрах развития ребенка на базе библиотек и других социальных объектах.//Составители: Орусбаева Т.А., Тентиева Э.Б., Толобекова З.Ш, Жаныбекова Г. Ж. – Бишкек, 2021.
7. Алиева Т.Э., Бектемирова А.Т. Развитие интереса к эпосу «Манас» и его 7 заветам. – Бишкек, 2012.
8. Мадаминов Г. М. «Для вас родители». – Бишкек, 2017.
9. Бөбөктөр үчүн хрестоматия. – Бишкек, 2016.
10. Кыргыз тилинин программасы. Республиканын окуутарбия орус тилинде жүргүзүлгөн мектепке чейинки билим берүү уюмдары үчүн. – Бишкек, 2012.
11. Методическое пособие «Советы воспитателям» для педагогов организаций дошкольного образования Кыргызской Республики. – Бишкек, 2014.
12. Наристе (Бөбөктөр үчүн хрестоматия) бала бакчасынын тарбиячылары үчүн окуу куралы. – Фрунзе, «Мектеп», 1989.
13. Кыргыз балдар поэзиясынын антологиясы. – Фрунзе, «Мектеп» 1987.

З. ТОЛОБЕКОВА,
старший научный сотрудник лаборатории дошкольного и начального образования,
А.БЕКБОЕВА,
старший научный сотрудник лаборатории филологического образования КАО, тел.: раб. 62-23-49, 62-23-72; сот. (0707) 295454, (0556) 077135.

БАШТАЛГЫЧ КЛАССТАРЫНЫН МУГАЛИМДЕРИ ҮЧҮН

Кыргызстандагы башкы маселелердин бири билим берүүнүн сапатын жакшыртуу, мамлекеттин келечегин түптөө жана бакубат экономикалык өнүгүүгө жетишүү, өз коомунун келечек муундарына татыктуу билим жана тарбия берүү болуп эсептелет. Андыктан өлкөбүздүн экономикалык деңгээлин эске алуу менен билим берүү тармагында келечек муундарга татыктуу тарбия жана сапаттуу билим берүү үчүн заманбап үлгүдөгү билим берүүнүн алдыңкы педагогдордун тажрыйбаларын, маалыматтык-коммуникативдик технологияларды, көрсөтмөлүүлүктү ишке ашыруу үчүн ылайыктуу каражаттарды мугалимдин колдоно билүүсү зарыл.

Башталгыч класстарда балдардын окуу жана жазуу көндүмдөрүн калыптандыруу маселеси артыкчылыктуу орунда турушу шарт, окуу менен жазуу көндүмдөр эне тили менен чектелбей, орус, англис тилдеринде да өнүккөнү талапка ылайык. Бул окуучунун активдүүлүгүн калыптандырып, анын мамлекеттик, расмий жана чет тилдердин биринде эркин сүйлөшүнө алып келет. Окуу көндүмдөрүнүн калыптанышына өзгөчө маани берилип келет, анткени, окуу баланын өзү окуган предметтери эле эмес, башка предметтерди да натыйжалуу өздөштүрүүдө түшүнүүсүн кеңейтүүгө алып келет. Башталгыч класстарда элементардык математикалык сабаттуулуктун алгачкы көндүмдөрү калыптана баштайт. Мындан сырткары окуучунун тапшырмаларды аткаруудагы түшүнгөнүн пайдалануусу жана негизден берүүсү, аткарылуучу иш-аракеттеринин алгоритмин сактоо, түзүү сыяктуу, программалоонун санариптик сабаттуулуктун калыптандырылышы да максатка ылайык. Бул куракта балдар интеграцияланган сабактарды окуп, алардын алган билимдери табият, коом, адам жана анын эмгеги тууралуу түшүнүктөр менен жабдылуусу зарыл.

Башталгыч мектепте окуучу жогорку класстарда окуусун улантып кете ала турган билим, билгичтик, көндүмдөргө, жөндөмдөргө ээ болушуна басым жасалышы керек.

Билим берүү тармагында жетишкен ийгиликтер, табылгалар, тажрыйбалар келечекте коомдун өнүгүүсү үчүн башат болуп саналат, ал билим берүүнүн сапатына түз таасирин тийгизет. Анткени бул тармак даярдап чыгарган адистер канчалык интеллектуалдык потенциалы, өсүп-өнүгүүсү жогору болсо, келечекте заманбап коомду куруучулар эбегейсиз, зор салымдарын кошо алышат.

Билим сапаты жогору, адеп-ахлактуу, санариптик доордун талаптарын ишке ашырган кенже окуучуну даярдоо үчүн компетенттүүлүк мамиленин негизинде иштелип чыккан Мамлекеттик билим берүү стандарттагы негизги компетенттүүлүктү, анын негизинде иштелип чыккан предметтик стандарт аныктаган предметтик компетенттүүлүктөрдү калыптандыруучу, андан ары өнүктүрүүчү предметтердин окуу методикалык комплекстерин иштеп чыгуу иши актуалдуу маселе болуп эсептелинет.

Башталгыч класстарын окутууда жетекчиликке алынуучу нормативдик документтер болуп Кыргыз тили жана окуу, Математика, Мен жана дүйнө предметтеринин стандарттары жана окуу программалары болуп саналат.

ПРЕДМЕТТЕРДИ ОКУТУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Мындан мурдагы окуу жылдарында башталгыч мектептин мугалимдерине окуткан предметтери – Кыргыз тили, Адабий окуу, Математика жана Мен жана дүйнө боюнча предметтик компетенттүүлүктөр жана баалоонун критерийлери жөнүндөгү маселелер сунушталган. Мугалимдер өз сабактарын уюштурууда предметтик компетенттүүлүктөрдү калыптандырууда кенже окуучуларга билим берүүдө маалыматтык-коммуникативдик технологияларды колдонуунун ээлеген орду көйгөйлүү маселелерден болуп эсептелинет.

Билим берүү жана илим министрлиги аралыктан окутуу үчүн телеканалдарда тартылган, ошондой эле тажрыйбалуу мугалимдер тарабынан даярдалган видеосабактар, кошумча колдонулуучу «Таалим-Форум» тарабынан даярдалган мульти окуу материалдары, Кыргыз билим берүү академиясынын илимий кызматкерлери тарабынан даярдалган видеосабактар, методикалык видеоматериалдар, тесттер, слайддар, пайдаланууга сайттарга (edu.gov.kg; kao.kg; youtube каналына) жайгаштырылды. Санариптештирүү процессинде бардык предметтерди окутууда заманбап технологиялар колдонулуп, сабактар үзгүлтүккө учурабай, мугалимдер тарабынан улантылып өтүлүп келет. Башталгыч мектеп окуучунун компетенттүүлүгүн калыптандырууда мугалимдин мультимедиалык каражаттарын өз сабагында колдоно билүүсү үчүн сабактарды санариптештирип уюштуруусу, колдонуу менен көндүмдөрүн өнүктүрүүсү, ошондой эле ата-эне жана коомдун колдоно билүүсү, окуучунун өсүп-өнүгүүсүнө түрткү берген методдорду, стратегияларды колдонуу, алган билимин практикада колдоно алгандай көндүмдөрдү жана жөндөмдөрдү өнүктүрүү – актуалдуу маселелердин бири.

Башталгыч класстардын окуучулары үчүн кошумча билим алуусун өнүктүрүү максатында иштелип чыккан «Ibilim» платформасы аралыктан окутууну уюштурууну жеңилдетти (IBilim.kg). Ошондуктан мугалим өзүнүн сабагын санариптештирип уюштуруусу үчүн өзүнүн санариптик технологияларды колдоно алуу менен кенже окуучулар менен бирдикте илимий изилдөө иштерин «Долбоорлоо» методу активдүү колдонул келүүдө. Буга мисал катары КРнын Билим берүү жана илим министрлиги тарабынан жарыяланган «Окуйбуз, жасайбыз, изилдейбиз!» аталыштагы республикалык конкурс мисал боло алат. Конкурска келип түшкөн материалдар менен фейсбук, ютуб каналдарынан, okuukeremet.com сайтынан таанышып, көрө аласыздар.

Кенже окуучунун сабатын ачуу жана кол жазмасын түптөө иши Кыргыз тили жана окуу предмети аркылуу жүргүзүлүп, кенже окуучунун көз карашын, адамдык сапаттарын, жакшы менен жаманды айырмалап билүү, жакшы болууга умтулуу, жакшы окуу, адеп-ахлакка тарбиялануу, эли-жеринин жана анда жашаган элдердин каада-салтынын өзгөчөлүктөрүн билүү, текстти түшүнгөнүн, тест менен иштөөсүн өнүктүрүү, стратегияларды (стикер аңгеме, каармандар картасы, тамгалар дубалы, катылган тамгалар ж.б.) колдоно алуу жөндөмүн өстүрүү үчүн окутулат. Бул предмет боюнча сааттык жумалык жүктөм 2022-2023-окуу жылынын Базистик окуу планына ылайык окутулат.

Эң негизги көйгөй баланын кебин өстүрүү, сабатын ачуу жана сулуу, таза, эрежеси менен жаза билүүсүн калыптандыруу.

Математика предмети кенже окуучунун эсептөө көндүмүн, окуу материалдарын аңсезимдүү кабыл алуусу, арифметикалык, алгебралык, геометриялык окуу материалдарын өздөштүрүүсү үчүн 1-класста жумасына 4 саат, жыл ичинде 132 саат.

Ал эми 2-4-класстарда математикалык билим концентрдик формада окулуп, сабактар жумасына 5 сааттан, жыл ичинде 170 саат каралат. Ошол себептен 4-класста 1 саат кыскарганына байланыштуу окуу программасына өзгөрүүлөр киргизилет. Окуу программасын Кыргыз билим берүү академиясынын сайтынан алсаңыздар болот (https://kao.kg/учебные программы).

Окуу процессин өнүктүрүп окутуу үчүн жаңыча «Түшүнүү жана негиздөө» стратегиясын, кошумча «Моделдердин көптүгү», «Көндүмдөрдү өнүктүрүү прогресси» стратегияларын, «Скаффолдинг», «1–100 таблицасы», «Конкреттүү, графикалык, абстрактуу (КГА)», «Боолор жана таякчалар», көлөмдүү фигуралардын (кубиктердин) жайгашуусу боюнча ээлеген ордун аныктоо, кырдаалдык маселелер жана алардын деңгээлдери ж.б. колдонуу кенже окуучунун билим сапатын тереңдетүүгө алып келет.

Мен жана дүйнө предмети интеграцияланган предмет, жумасына 2 саат, жыл ичинде 1-4-класстарда 66/68: 1-класстарда – 66, 2-4-класстарда 68 саат бөлүнгөн. «2022-жыл – Тоолорду коргоо жана климаттык туруктуулук жылы» деп жарыялангандай, тоолордун жашоо-тиричиликтеги мааниси жана аларды сактай билүү, жашыл экономика, экологияны сактоо, таштандыларды кайра иштетүү, Кыргызстандын жаратылышынын кооздуктары жана байлыктары, ден соолукту чыңдоо, маалыматтык-техникалык каражаттарды колдонуу менен жаратылышка байкоо жүргүзүү, аларды каттоо жана талдоо, интернет булактарынан пайдалана билүү сыяктуу маселелерди ишке ашыруу сунушталат.

Эске алынуучу нерсе – бул кенже окуучунун окуганын түшүнүүсү, окурмандыгын уюштуруусу, өз колу менен ар кандай китепчелерди жаратуусу, сүрөт тартуу менен оюн чагылдыра алуусу, жаратылышка аяр мамиле жасоосу, өзүн тыкан, таза алып жүрүүсү, кооптуу жерлерден сактана алуусу, башкалардан жардам алуусу жана жардамдашуусу сыяктуу көндүмдөрүн өнүктүрүү. Мугалимдер өз сабактарында мисалдарды окуучуну курчап турган айланачөйрөдөн, жашоо-тиричиликтен келтирүүсү маанилүү. Анткени кенже окуучунун PISA тапшырмаларын аткарууга даярдыгы башталгыч класстарда башталат.

Предметтердин окуу-нормативдик документтери, методикалык жардамдары төмөнкү сайттарга, каналдарга жайгаштырылган:

https://edu.gov.kg
http://kao.kg
https://youtube
https://telegramm

Мугалимдердин мультимедиалык технологияны өз сабагында ишке ашыруусунда эске алуучу сунуштар:

1) Башталгыч мектептин билим берүү процессин предметтер боюнча электрондук окуусулдук материалдары менен колдоо;
2) Башталгыч мектепте мугалимдердин

маалыматтык коммуникативдик технологияларды өз сабагында колдонуусу;

3) Санарип сабактарды уюштурууда жаңыча методдорду, окутуунун формаларын уюштура билүүсү;

4) Мугалимдердин интернетте иштей алуу көндүмүнө жараша ар кандай сайттардан (Билим берүү жана илим министрлигинин сайты, Кыргыз билим берүү академиясынын сайты, мугалимдерди методикалык жактан окутуу үчүн сайттар, мультисабак ж.б.), каналдардан, группалардан өзүнө керектүү окуу-усулдук материалдарын таап колдоно билүүсү. Бул ар бир мугалим үчүн сөзсүз ишке ашырылуучу нерсе, башкача айтканда башталгыч класстардын мугалимдеринин санариптик көндүмдөрүн өнүктүрүү.

Окуу процессин уюштурууда интерактивдүү методдорду/технологияларды колдонуу менен кенже окуучунун жоопкерчилигин, өз алдынчалуулугун, баарлаша алуусун, өз пикирин сунуштоону, талдоону, өз иш-аракеттерин баалай билүүсүн, керектүү окуу материалдарын жергиликтүү окуу материалдары менен байытуу, толуктоо көндүмдөрүн өнүктүрүү иштерин мугалимдин эске алуусу.

ТАРБИЯЛЫК БАГЫТТА АТКАРЫЛУУЧУ ИШТЕР

Аралыктан окутуу учурунда кенже окуучуларга жеке мамиле жасоо, улуу жана кичүүлөр менен баарлаша билүү, жардам алуу, жардамдашуу, үй тапшырмасын, илимий изилдөө иштери боюнча аткарылуучу тапшырмаларды долбоорлоо методу колдонуу менен аткарууда кошумча окуу материалдарын таап, керектүүлөрүн кошуу, өз табити менен презентация жасай алуу, ар кандай аткарылган иштерди талдоо жүргүзүү менен жакшы жана начар жактарын айта билүү, ой-пикир, сунуштарды айтууга, өзүн курчап турган айлана-чөйрөдөгүлөрдү сактоо, баалуулуктарга мамиле кыла билүү сыяктуу жөндөмдөрүн өркүндөтүү иштери ата-энелердин катышуусу менен мугалимдин жетекчилигинде талап кылынат. «Улууларды урматтоо, кичүүлөрдү сыйлоо» сыяктуу маанилүү макал-лакаптарды чечмелей билүү менен башкаларга мисал келтирип, өз оюн ачык айта алууга багыттоо. Сабак учурунда жана жайкы эс алуу убагында эстетикалык табитинин өнүгүшүнө көмөк көрсөтүү максатында жаш өзгөчөлүгүнө карабай китепкөйлүгүн өөрчүтүү, окуган китептеринин мазмунун чагылдырып сүрөт тартуу, өзү жактырган мазмун боюнча чакан китепчелерди жасоо ишин колго алуу зарыл. Жоопкерчиликти сезе билүүсү, сабакка өз учурунда келип катышуу менен тапшырмаларды өз алдынча аткарууга жетишүүсүн ата-энеси, мугалимдердин көзөмөлдөөсү зарыл.

Төмөнкү маселелерди талкуулоо сунушталат:

• «2022-жылы – Тоолорду өнүктүрүү» жылына карата темаларды аныктоо, маалыматтык-коммуникативдик технологиялардын жардамы менен класстык, тарбиялык сааттарды уюштуруу;

• Башталгыч мектепте маалыматтык-коммуникативдик технологиялардын билим берүүдө колдонуунун артыкчылыктары жана көйгөйлөрү;

• «Долбоорлоо методу» кенже окуучунун өз алдынча өсүп өнүгүүсүн, жоопкерчилигин, изденүүсүн калыптандыруу.

• Негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдү калыптандырууда деңгээлдүү тапшырмаларды жана мультимедиалык каражаттарды колдонуу.

• Кенже окуучунун логикалык ой жүгүртүүсүн өнүктүрүү үчүн практикага багытталган тапшырмаларды берүү жана окутуунун заманбап стратегияларды, техникаларды колдонуу учурдун талабы;

• Inshot, Zoom, Classroom ж.б. платформаларды колдонуп, аралыктан окутууну уюштуруу жана тажрыйбаларды жайылтуу;

• Башталгыч билим берүүдө кайтарым байланыштын кенже окуучунун жетишкендиктерин текшерип-баалоодогу Google, Classroom платформасынын ролу.

ДЛЯ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНЫХ КЛАССОВ

Одной из главных задач в Кыргызстане является улучшение качества образования, создание фундамента будущего государства и достижение высокого роста экономики, предоставление достойного образования и воспитания будущим поколениям общества. Для этого необходимо, чтобы учитель располагал передовым образовательным опытом педагогов современного образца, умел применять информационно-коммуникативные технологии и средства для реализации наглядности.

Вопрос формирования у детей навыков чтения и письма в начальных классах должен занимать приоритетное место, навыки чтения и письма должны быть развиты не только на родном языке, но и на русском и английском языках. Это формирует активность ученика и приводит к его свободному владению одним из государственных, официальных и иностранных языков. Большое значение придается формированию навыков чтения, так как чтение приводит к расширению понимания ребенком эффективного овладения знаниями не только по предметам, которые он изучает, но и по другим предметам.

В начальных классах начинают формироваться первые навыки элементарной математической грамотности. Кроме этого, соответствует поставленной цели понимание, обоснование и построение учащимися алгоритма действий при выполнении заданий, формирование цифровой грамотности, включающей элементы программирования. В этом возрасте дети должны изучать интегрированные предметы и приобретать знания о природе, обществе, человеке и его труде.

В начальной школе должен быть сделан акцент на приобретение учеником знаний, умений, компетентностей, которые помогут ему продолжить обучение в старших классах.

Достижения, находки, опыт, имеющиеся в сфере образования, являются отправной точкой для развития общества в будущем, что напрямую влияет на качество образования. Ведь чем выше будет интеллектуальный потенциал и уровень специалистов, которых готовит система образования, тем больший вклад в будущее смогут внести строители современного общества.

Актуальной задачей является разработка учебно-методических комплексов по предметам, которые формируют и далее развивают ключевые компетентности, определенные в Государственном образовательном стандарте, разработанном на основе компетентностного подхода, также предметные компетентности, определенные предметным стандартом, для подготовки учащихся начальных классов с высоким уровнем качества образования, нравственности, реализующих требования цифровой эпохи.

Учебный процесс в начальных классах общеобразовательных школ осуществляется на основании предметных стандартов и учебных программ Русского языка, Чтения, Математики, Я и мир.

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ ПРЕДМЕТАМ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

В предыдущие учебные годы предлагались вопросы о предметных компетентностях и критериях оценки по предметам Русский язык, Чтение, Математика и Я и мир. Проблемным вопросом считалось место применения учителями информационно-коммуникативных технологий в образовании младших школьников при формировании предметных компетентностей во время занятий.

Министерство образования предоставляет видеоуроки, снятые на телеканалах для дистанционного обучения, а также подготовленные опытными учителями, дополнительно применяемые мульти-учебные материалы, разработанные «Таалим-форум»: видеоуроки, методические видеоматериалы, тесты, слайды, подготовленные научными сотрудниками Кыргызской академии образования (edu.go.kg; kao.kg; youtube канал). Занятия проводятся учителями непрерывно. В процессе цифровизации в обучении по всем предметам используются современные технологии. Одной из актуальных задач начальной школы является организация цифровых занятий, развитие навыков учителя использовать мультимедийные средства для формирования компетентности учащегося в своем классе, а также умение родителей и общества использовать методы, стратегии, стимулирующие его развитие, развитие навыков и умений, позволяющих применять полученные знания на практике.

Разработанная с целью развития дополнительного образования для учащихся начальных классов платформа «IBilim», упростила организацию дистанционного обучения (IBilim.kg). Поэтому учитель, имея возможность использовать свои цифровые технологии для цифровой организации урока, активно использует метод «проектирования» научно-исследовательских работ совместно с младшими школьниками. Одним из примеров является объявленный министерством образования и науки КР республиканский конкурс «Читаем, творим, исследуем!». Материалы, поступившие на конкурс, можно посмотреть на каналах фейсбук, ютуб и на сайте okuukeremet.com.

Работа по развитию навыков и формированию почерка младшего учащегося ведется через предмет Русский язык и чтение, который обогащает мировоззрение младшего школьника, его человеческие качества. Данный предмет развивает у учащихся понимание добра и зла, стремление к добру, осознанное беглое чтение, нравственное воспитание; направлен на изучение особенностей культуры народов, развитие понимания текста, работы с тестами. На уроке применяются разнообразные стратегии (рассказ стикер, карта персонажей, стена с буквами, скрытые письма и т.д.). Часовая недельная нагрузка по данному предмету дается согласно Базисному учебному плану на 2022-2023 учебный год.

Предмет Математика предназначен для сознательного восприятия младшим учеником вычислительных навыков, овладения арифметическими, алгебраическими, геометрическими учебными материалами. В 1х классе выделяется по 4 часа в неделю, в течение года 132 часа.

Во 2–4 классах математика изучается в концентрированной форме, уроки изучаются 5 часов в неделю, 170 часов в год. В связи с сокращением на 1 час в 4 классе в учебную программу будут внесены изменения. Вы можете скачать учебную программу с сайта Кыргызской академии образования (https://kao.kg/учебные программы).

Необходимо использовать новые стратегии: «понимание и обоснование» «множество моделей», «прогресс развития навыков», «скаффолдинг», «таблица 1–100», «конкретно, графически, абстрактно (КГА)», «пучки и палки», определение места по расположению объемных фигур (кубиков), ситуационные задачи и их уровни и т.д. Их применение ведет к более глубокому качественному обучению младшеклассника.

Предмет Я и мир – интегрированный предмет, выделено 2 часа в неделю в 1-4 классах, в течение года 66/68 часов: в 1х классе – 66 часов, во 2х-4х классов – 68 часов. 2022 год объявлен «Годом охраны гор и климатической устойчивости», предлагается реализовать такие вопросы, как жизнеобеспечение и умение сохранять горы, зеленая экономика, сохранение экологии, переработка отходов, красота природы Кыргызстана, укрепление здоровья, наблюдение за природой с использованием информационно-технических средств, их регистрация и анализ, доступ к интернет источникам.

Что нужно учитывать – это развитие у младшего школьника таких навыков, как понимание прочитанного, организация читательской аудитории, создание различных брошюр своими руками, умение рисовать и описывать, бережное отношение к природе, аккуратное поведение и содержание в чистоте предметов, соблюдение правил безопасности, оказание помощи другим. Важно, чтобы учителя на своих уроках приводили примеры из окружающей ученика среды, образа жизни. Ведь подготовка к выполнению заданий PISA начинается в младших классах.

Учебно-нормативные документы, методические пособия по предметам начальной школы, размещены на следующих сайтах, каналах:

https://edu.gov.kg
http://kao.kg
https://youtube
https://telegramm
https://okuukeremet

Рекомендации, которые следует учитывать учителям при внедрении мультимедийных технологий в своих классах:

1) Поддержка образовательного процесса начальной школы электронными учебно-методическими материалами по предметам;

2) Использование учителями начальной школы информационно-коммуникативных технологий на уроках в своих классах;

3) Умение организовывать новые методы, использовать формы обучения при организации цифровых ТРК;

4) В зависимости от навыков работы учителей, умение находить в интернете, на различных сайтах (сайт Министерства образования и науки, сайт Кыргызской академии образования, сайты для методического обучения учителей), каналах, группах необходимые учебно-методические материалы. Это то, что обязательно должно быть реализовано каждым учителем, то есть развитие цифровых навыков учителей начальной школы.

Вместе с использованием интерактивных методов/технологий в организации учебного процесса, учитель должен учитывать ответственность, самостоятельность учащихся, их умение общаться, выражать свои мысли, анализировать, оценивать свои действия, работу учащихся начальных классов по развитию навыков пополнения, обогащения необходимых учебных материалов местными учебными материалами.

РАБОТА ВОСПИТАТЕЛЬНОГО НАПРАВЛЕНИЯ

При дистанционном обучении, под руководством учителя, с участием родителей, требуется работа с учащимися начальных классов по развитию навыков взаимообщения, общения со старшими и младшими, оказания помощи, поиска дополнительных учебных материалов и добавления необходимых при выполнении домашних заданий, подготовке проектов по научно-исследовательской работе с использованием методов проектирования, подготовке презентаций на свой вкус, анализу проделанной работы, определению плюсов и минусов, выражению мнений, предложений, сохранению окружающей среды, отношению к ценностям. Вместе с умением интерпретировать такие важные понятия, как «Уважай старших и младших», ориентировать младшеклассников наглядными примерами о навыках высказывания и отстаивания своего мнения. В целях содействия развитию эстетических вкусов во время занятий и во время летних каникул, независимо от возраста, необходимо развивать любовь к книге, умение иллюстрировать содержание прочитанных книг и создавать свои книжки-малышки по любимым сюжетам. Ответственность, своевременное посещение занятий и выполнение заданий должны контролироваться родителями, учителями.

Вопросы для обсуждения:

• Определение темы «2022 год – год развития гор» для организации классных, воспитательных часов с помощью информационно-коммуникативных технологий;

• Преимущества и проблемы использования информационно-коммуникативных технологий в образовании в начальной школе;

• Формирование самостоятельного развития, ответственности, стремления младшего школьника с помощью «метода проектирования»;

• Использование многоуровневых заданий и мультимедийных средств при формировании ключевых и предметных компетентностей;

• Современные требования для развития логического мышления младшего школьника: необходимые задачи, ориентированные на практику и использование современных стратегий, методов обучения;

• Организация дистанционного обучения с использованием платформ Inshot, Zoom, Classroom и др. и распространение положительного опыта;

• Роль Google, Classroom в проверке обратной связи и оценке успеваемости младших школьников.

Чынар АТТОКУРОВА,
заведующая лабораторией дошкольного и начального образования КАО
тел.: 0312 62-23-49

КЫРГЫЗ ТИЛИ

(окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде)

Учурдагы глобалдашуу мезгилинде коомдо билим берүүнүн ролу өзгөчө өсүүдө. Анткени «билим – коомду алга жылдыруучу локомотив», ал аркылуу адам жаңыланат, калыптанат жана тарбияланат, адам аркылуу коом жаңыланат. Билим берүү аркылуу мектеп босогосунан тарта жаңы муун турмушка даярданат, ар тарабынан өнүгөт. Бул маселелер дүйнөнүн алдыңкы өлкөлөрүндө ийгиликтүү чечилип, эл аралык PISA сыноосунда оң натыйжаларга жетишүүдө. STEM технологиясы аркылуу келечектин эң керектүү адистери тарбиялануда.

Соңку жылдарда Кыргызстандын мектептеринде «Окуу – керемет» долбоору ийгиликтүү практикаланып, окуучулардын ар тараптуу өнүгүп-өсүүсүнө пайдубал болуучу окуп-түшүнүүнүн технологиялары практикага кирүүдө. Анын ичинде кыргыз тили сабактарында да «Окуу – керемет» долбоорунун технологияларын STEM технологиясы менен интеграциялоо аркылуу окуучуларды PISA сынагына ийгиликтүү даярдоонун жолдорун издөө да ийгиликтүү башталды. Ошондуктан ар бир технологияны, ар бир методду өз алдынча эмес, бири-бири менен байланыштырып колдонуу аркылуу алгылыктуу натыйжага жетүү жолун табуу бүгүнкү күндө өтө баалуу болмокчу.

Ушул багытта 2022-жылы окуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз тилин окутуунун концепциясы Билим берүү академиясында өркүндөтүлүп иштелип чыгып, министрликтин коллегиясында бекитилди. Анда кыргыз тилин практикалык негизде окутууга басым коюу, тил аркылуу кыргыз элинин рухий маданиятын өздөштүрүүгө басым жасоо, окуучунун байланыштуу кебин, кеп маданиятын өнүктүрүү жана практикалык стилистикага басым коюу каралган.

НОРМАТИВДИК ДОКУМЕНТТЕР

Окутуу-тарбиялоо ишин максаттуу жана келечектүү жүргүзүүдө мугалим өз ишин мамлекеттик маанилүү документтерге таянып жүргүзүүсү зарыл, анткени ал документтерде билим берүүнүн өнүгүшүнүн артыкчылыктуу жана келечектүү багыттары көрсөтүлгөн. Жаш муундарга ал багыттарга жараша билим берүү, өнүктүрүү жана тарбиялоо мектеп мугалиминин негизги милдеттеринен болуп саналат. Атап айтканда, алар:

1) КРнын Президентинин "Инсандын руханий адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы тууралуу" Указы (2021);

2) Кыргыз Республикасынын Президентинин 2020-жылдын 13-ноябрындагы №39 Жарлыгы менен бекитилген 2021–2026-жылдары Кыргыз Республикасында Кыргыз жараны деп жарандардын өзүн таануусун өнүктүрүүнүн концепциясы;

3) КРнын Президентинин «Улуттук нарк тууралуу» Указы (20-май, 2022-ж.).

Албетте, бул документтерди эске алуу менен, жаш муундарга адеп-ахлактык тарбия берүү жана дене тарбиясын өнүктүрүү маселелери, билим берүүдөгү артыкчылыктуу багыттар болуу менен, Кыргыз Республикасында “кыргыз жараны” түшүнүгүнүн калыптанышы, улуттук нарктарды жаш муундун өкүлдөрүнө үйрөтүү, улуттук нарктуу руханий жана материалдык маданиятыбызды сактоо, коргоо, аларды кыргыз тили жана адабияты сабактарынын мазмуну менен айкалыштыруу аркылуу окуу материалдарынын мазмунун байытуу, класста жана класстан тышкаркы иштерде аларды максаттуу колдонуу иштери тыгыз, ырааттуу жүргүзүлүүсү тийиш.

Бул документтер менен катар, быйылкы окуу жылында окуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз тилин эне тили катары окутуунун концепциясы (2022), предметтик стандарт (2016) жана окуу программасы (2017) жетекчиликке алынат.

Окуу сааттарынын жумалык көлөмү 2022-2023-окуу жылына карата сунушталган Базистик окуу планында төмөндөгүдөй:

к\№	Класстары	Жума бою	Жыл бою
1.	5-класс	4 сааттан	136 саат
2.	6-класс	4 сааттан	136 саат
3.	7-класс	3 сааттан	102 саат
4.	8-класс	3 сааттан	102 саат
5.	9-класс	2 сааттан	68 саат
6.	10-класс	2 сааттан	68 саат
7.	11-класс	3 сааттан	102 саат

КЫРГЫЗ ТИЛИН ОКУТУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮГҮ

Кыргыз тилин окутуунун жогоруда аталган жаңы концепциясында төмөндөгүдөй методикалык жаңылыктар бар. Анда, кыргыз тилин окутууда грамматикалык материалдар менен кептин материалдарын интеграциялап окутууга басым жасалды жана мындайча технология сунушталды, т.а.: 5–9-класстарда «грамматикадан-кепке», 10-11-класстарда «кептен-грамматикага». Бул мындайча түшүндүрүлөт:

- **биринчиден,** байланыштуу кептин жана кеп маданияты менен стилистиканын материалдары ар бир класстын окуу курсунун башында өз алдынча өтүлбөйт, алар мазмунуна жараша грамматикалык материалдар менен байланыштырылып бирдикте үйрөтүлөт;

- **экинчиден,** грамматикалык материалдардын кептеги кызматы так ачыкталып, «грамматика грамматика үчүн» эмес, кеп өстүрүүнүн куралы катары колдонулат жана ар бир грамматикалык сабак кеп өстүрүү менен кеп маданияты сабагы деген маанай киргизилет.

Концепциядагы дагы бир жаңылык – кыргыз тилин ишмердикке таянып окутуу менен деңгээлдик технологияны киргизүү меселелери коюлду. Ал окуу материалдарын ишмердиктин негизинде төрт деңгээлде өздөштүрүү ыкмасына негизделет, т.а.:

1. Окуу материалын билүү, маалыматтык деңгээл.
2. Билгенин практика жүзүндө колдонуу деңгээли.
3. Өздөштүрүүдө сынчыл ойломду өнүктүрүү, проблемалуу жагдайды чече билүү.
4. Окуу материалын чыгармачылык менен өздөштүрүү.

Мында ар бир деңгээл өз алдынча мүнөздүү белгилери, талаптары жана окуу тапшырмалары менен айырмаланат, т.а. «маалыматтык» деңгээлде окуучуларга кыргыз тилинин лексика-грамматикалык материалдарынын чегинде теориялык мүнөздөгү суроолор менен тапшырмалар камтылат, демек, анда окуучунун тилдик компетенттүүлүгүн текшерүү маселесине басым жасалат. «Колдонуу» деңгээлинде сабакта үйрөнгөн грамматикалык-лексикалык материалдардын кептеги ролун түшүнүп, аларды практика жүзүндө колдонуп машыгууга багыт берилет. Ал эми, «проблемалык» деңгээлде өздөштүрүп жаткан окуу материалдарга сынчыл көз караште мамиле жасоо, сынчыл көз караштагы суроо-тапшырмаларды аткаруу милдеттери коюлат. «Чыгармачылык» деңгээлде буга чейинки аткарылган бардык иштердин логикалык жыйынтыгы ишке ашат да, окуучу өздөштүрүп жаткан окуу материалына чыгармачылык менен мамиле жасайт, чыгармачылык шык-жөндөмүн көрсөтөт. Мындай «деңгээлдик» ыкманын максаты – окуу материалды окуучунун жаттап үйрөнүүсү менен эмес, ишмердик менен өздөштүрүү жолдору сунуш кылынат, ошол эле учурда окуучунун билими менен машыгуу жана жатыгууларын, т.а компетенттүү мамилесин «өлчөп» билүүгө мүмкүн болгон жолду табууга аракет жасалат. (С.Рысбаев, «Формативдик баалоо мезгилинде ишмердикке негизделген деңгээлдик билим берүү технологиялары, «Кутбилим» гезити, 25-май – 2-июнь.).

Мындан сырткары, кыргыз тилин окутууда грамматикалык материалдар катышкан кеп материалдарынын түрүн, жанрларын, ар түрдүү стилдердеги тексттерди колдонуу менен, маалыматтык каражаттарды пайдаланып, предмет аралык байланыштарды да ишке ашырып, STEM технологиясын чыгармачылык менен пайдаланса, сабак кыйла натыйжалуу болмокчу. Мунун баары кыргыз тили жана адабият предметинен эл аралык PISA сынагына даярданууга багытталмакчы.

СУНУШТАЛУУЧУ МЕТОДИКАЛЫК АДАБИЯТТАР

Методикалык колдонмолор			
к/№	Авторлору	Аталышы	Жарык көргөн жылы
1	С.Рысбаев	Кыргыз тилин деңгээлдик негизде окутуу технологиялары	-Б., 2020
2	С.Рысбаев	Кыргыз тили, адабияты мугалимине жүз кеңеш	-Б., 2016
3	Б.Исаков	Кыргыз тилин орто мектептин 5-11-класстарында натыйжалуу окутуу боюнча усулдук колдонмо	-Б., 2011
4	С.Үсөналиев, Т.Асанакунов	Азыркы кыргыз тилинин таблицалары	-Б., 2016
5	Ж.Чыманов	Кыргыз тили: сабактын теориясы жана практикасы	-Б., 2007
6	Ж.Чыманов	Кыргыз тили: окутуу методдору	-Б., 2007
7	Ж.Чыманов	Кыргыз тили: сабактын үлгүлөрү жана сабакты талдоонун методикасы	-Б., 2009
8	В.Мусаева	Чечендик кепти (риториканы) окутуу	-Б., 2011
9	В.Мусаева., А.Сманбаев	Баяндама жыйнагы 5-9-кл.	-Б., 2009
10	В.Мусаева	Кыргыз тили – кыргыз тили таблица, чийме, схемаларда 5-11-кл.	-Б., 2014
11	Т.Асанакунов	Сабактын максаттарын окуучунун позициясынан коюу (сабактардын болжолдуу планы)	Б., 2018
12	С.Рысбаев, Б.Абдухамидова	Кыргыз тилинен жат жазуу жүргүзүүнүн жолдору жана тексттер жыйнагы, 5-11-кл.	-Б., 2017
13	В.Мусаева, А.Сманбаев	Жат жазуулар жыйнагы, 5-11-кл.	Б., 2015
14	В.Мусаева., Т.Асанакунов	Окуп-үйрөнүүдөн күтүлүүчү натыйжалар	-Б., 2016
15	Т.Асанакунов	Мектеп үчүн фразеологиялык сөздүк	Б., 2019

ТАЛКУУГА СУНУШТАЛУУЧУ МАСЕЛЕЛЕР

1. Кыргыз тили сабагынан билим берүүнү өнүктүрүүдө жаңы концепциянын, учурда колдонулуп жаткан предметтик стандарттын жана окуу программасынын ролу кандай?

2. Кыргыз тилинен формативдик билим берүү мезгилинде деңгээлдик негизде окутуунун технологияларын сабакта кантип колдонууга болот?

3. Кыргыз тили сабактарында окуучулардын адеп-ахлактык тарбиясын өстүрүүдө иштин кандай формаларын, методдорун жана каражаттарын колдонууга болот?

4. Кыргыз тили сабактарында STEM технологиясын колдонуу менен, предмет аралык байланышты жүзөгө ашыруунун кандай ыңгайлуу жолдорун сунуштайсыз?

5. Кыргыз тили сабактарында окуучулардын ишмердик аракеттерин, чыгармачыл ишмердигин кандай жолдор менен уюштурууга болот?

С.РЫСБАЕВ,
п.и.д., профессор, КББАнын филологиялык билим берүү лабораториясынын башкы илимий кызматкери,
тел.: 0700 680 478

КЫРГЫЗ ТИЛИ

(окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердин 5–11-класстарында)

ЖАЛПЫ МАСЕЛЕЛЕР

Кыргыз Республикасынын Конституциясы, «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө» Кыргыз Республикасынын Мыйзамы, Кыргыз Республикасында 2021–2025-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана тил саясатын өркүндөтүү программасы, 2018–2040-жылдары Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясы - билим берүү системасын жөнгө салуучу негизги документтер. Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили – коомдук жана мамлекеттик турмуштун бардык чөйрөсүндөгү карым-катнаштын каражаты, мыйзамдуу түрдө милдеттүү колдонулуучу тил экенин белгилейт. Мамлекеттик тил коммуникация жаатында, коомдук-социалдык тармакта кеңири колдонулуп, мыйзамдын, илимдин жана жаңы технологиялардын тили катары өнүгүүсү зарыл. Мамлекеттин негизги символу, улуттун нукура касиети катары кыргыз тилинин кадыр-баркы мындан ары да көтөрүлүүгө тийиш. Билим берүү системасында инновациялык-коммуникативдик технологияларды жана окутуунун интерактивдүү методикаларын киргизүү, маалыматтык технологияларды кеңири пайдалануу зарыл.

2021-жылдын 29-январындагы «Инсандын руханий-адеп -ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы жөнүндө» Жарлыгынын ырааттуу уландысы катары Кыргыз Республикасынын Президенти Садыр Жапаров 20-майда «Улуттук нарк жөнүндө» Жарлыкка кол койду. Ар бир улуттук нарк адамзаттын жан дүйнө казынасынын кайталангыс табылгасы болуп саналат. Жалпы адамзаттык нарк улуттук-этникалык маданияттардын көп түрдүү биримдигинен түзүлөт. Улуттук нарк башка элдерге да жакын жана түшүнүктүү болуп, жалпы адамзаттык баалуулуктардын катарына кирет. Ошондуктан ал калктардын, этностордун ортосундагы ынтымак-достукка, өз ара мамилеге шайкеш келип, бириктирүүчү кызматты аткарган.

Учурда элибиздин улуттук руханий маданиятын өнүктүрүү, улуттук идеологиябызды иштеп чыгуу жана бала бакчадан тартып бардык билим берүү мекемелеринде келечек муундардын улуттук баалуулуктардын негизинде тарбиялоо маселесин алдыга койду. Мектептеги ар бир предметтин мазмуну аркылуу окуучуларга компетенттүүлүктүн негизинде билим берүү менен бирге, алардын адептик маданиятын көтөрүү, тарбиялык жумуштарда улуттук жана жалпы адамзаттык баалуулуктарын үйрөтүү иштери менен коштолот. Бул предмет жогорудагыдай маанилүү миссияны аткарууга, КРдагы билим берүүгө байланыштуу бир катар Мыйзамдуу актыларды турмушка ашырууга кызмат кылат.

Мамлекеттик тил коммуникация жаатында, коомдук-социалдык тармакта кеңири колдонулуп, мыйзамдын, илимдин жана жаңы технологиялардын тили катары өнүгүүсү зарыл. Мамлекеттин негизги символу, улуттун нукура касиети катары кыргыз тилинин кадыр-баркы мындан ары да көтөрүлүүгө тийиш. Билим берүү системасында инновациялык-коммуникативдик технологияларды жана окутуунун интерактивдүү методикаларын киргизүү, маалыматтык технологияларды кеңири пайдалануу зарыл.

Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз тилин окутууда окуучулардын төмөнкү компетенттүүлүктөрүн калыптандыруу каралган:

Тилдик компетенттүүлүк – баарлашуунун темаларына, чөйрөлөрүнө жана кырдаалдарына ылайык тилдик каражаттарды (фонетикалык, орфографиялык, лексикалык, грамматикалык) өздөштүрүү, кыргыз тилдин тилдик кубулуштары жөнүндөгү билимдерди, ойду билдирүүнүн түрдүү ыкмаларын өздөштүрүү.

Кептик компетенттүүлүк – кеп ишмердүүлүгүнүн төрт негизги түрү (сүйлөө, угуу, окуу, жазуу) боюнча коммуникациялык көндүмдөрдү өнүктүрүү, тил жана кеп кубулуштарын билүү (үч аспекти: тил, кеп, кеп ишмердүүлүгү).

Социомаданий компетенттүүлүк – мектеп окуучуларынын тажрыйбасына, кызыгуусуна, психологиялык өзгөчөлүктөрүнө ылайык келген темалардын, чөйрөлөрдүн жана баарлашуунун кырдаалдарынын алкагында окуучуларды кыргыз тилинин маданиятына, салттарына тартуу; кыргыз тилинде маданияттар аралык байланыштын шарттарында өз өлкөсүн, анын маданиятын көрсөтүү жөндөмүн калыптандыруу.

Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуу методикасы кыргыз тилин окутууда грамматикалык мамиледен коммуникативдик-функционалдуу мамилеге багытталган. Ошондой эле деңгээлдик окутуу сунушталат. Деңгээлдик система тил үйрөнүүдө окуучу билим берүүнүн ар бир деңгээлинде эмнени өздөштүрүү керек экендигин, ошондой эле баарлашуу ийгиликтүү болушу үчүн кандай билимдерди жана көндүмдөрдү өздөштүрүү керек экендигин аныктайт. Деңгээлдик мамиле, негизинен, кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун күтүлүүчү натыйжаларын өлчөнө тургандай, түшүнүктүү жана ошол эле учурда ар тараптуу кылууга мүмкүндүк берет, анын ичинде бардык аспектилерди камтыйт, алар: окуу көндүмдөрү жана ар кандай тексттерди жазуу, сүйлөө жана ар кандай кырдаалдарда кепти угуп кабыл алуу, окуп түшүнүү аспектилери.

Кыргыз тили экинчи тил катары предметтик стандартында деңгээлдер менен окутуу каралган, окуу программасында окуучуларды деңгээлдерге бөлүп окутуу сунушталган. Окуу процессинин бардык катышуучулары, анын ичинде кыргыз тили мугалимдери, ар кандай мектептин окуучулары окуу материалдарын ар башка өздөштүрө турганын билүүсү зарыл. А түгүл, бир мектептин класстарынын окуучулары бири-биринен деңгээл боюнча айырмаланат. Мисалы, 6-а класстын окуучуларынын кыргыз тилин билүүсү А2+ болсо, 6-б класстын окуучулары А1 деңгээлинде болушу мүмкүн. Ошондуктан окуучулардын тил билүү деңгээлин аныктаганда диагностикалык куралдар (аңгемелешүүдөн баштап тесттик тапшырмалар менен текшерүүгө чейин) колдонулат.

Класстты тайпаларга бөлүү диагностиканын негизинде гана жүргүзүлөт. Стандарттын талабына жооп берген деңгээлдеги окуучулар жана деңгээлге жете элек окуучулар бөлүп тайпаларга бөлүштүрүлөт. Эки тайпадагы окуучуларды окутууда алардын деңгээлин эске алуу менен эки башка мамиле болушу усулдук бирикмеде талкуу жүргүзүү аркылуу аныкталат. Стандарттын талабына жооп берген деңгээлдеги окуучулардын тайпасын окутуу деңгээлге жете элек окуучулар отурган тайпада иштөөгө караганда айырмаланып турушу керек.

НОРМАТИВДИК ДОКУМЕНТТЕР

Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун максат-милдеттери, окуу жүктөмү, окуучулардын даярдык деңгээлине жана компетенттүүлүгүнө талаптар төмөнкү нормативдик-укуктук документтер менен жөнгө салынат:

1. «Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тили жөнүндө" Кыргыз Республикасынын мыйзамы (2004-жылдын 2-апрели №54 2009-жылдын 8-декабрындагы №307, 2010-жылдын 19-январындагы №8, 2011-жылдын 6-октябрындагы №165, 2013-жылдын 25-февралындагы №33, 2015-жылдын 23-июнундагы №135 Мыйзамдарынын редакцияларына ылайык);

2. Кыргыз Республикасында жалпы орто билимдин мамлекеттик билим берүү стандарты (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2014-жылдын 21-июлундагы №403 токтому менен бекитилген);

3. Кыргызстандын жалпы билим берүүчү мектептеринде кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнү өркүндөтүүнүн концепциясы https://edu.gov.kg/events/18/;

4. Кыргыз Республикасында 2021-2025-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана тил саясатын өркүндөтүү программасы (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2020-жылдын 1-октябрындагы №510 токтому);

5. 2018-2040-жылдары Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн улуттук стратегиясы;

6. Кыргыз Республикасындагы көп маданияттуу жана көп тилдүү билим берүү концепциясы (КР ББИМ коллегиясынын 2008-жылдын 24-апрелиндеги №3/1 чечими менен бекитилген);

7. 2021-2040-жылдары Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүү программасы (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2021-жылдын 4-майындагы №200 токтому);

8. "Кыргыз Республикасынын билим берүү уюмдарынын 2022-2023-окуу жылына базалык окуу пландарын бекитүү жөнүндө".

Бул документтер билим берүүдөгү артыкчылыктуу багыттарды аныктайт, инновациялык коммуникация технологияларын, окутуунун интерактивдүү ыкмаларын киргизүү, XXI кылымдын көндүмдөрүн өнүктүрүү: сынчыл ой жүгүртүү, чыгармачылык, баарлашуу, кызматташуу. Тил саясаты мамлекеттик тилди билүү, расмий тилди жана чет тилдердин бирин билген кыргыздардын үч тилдүү муунун калыптандырууга багытталган.

КЫРГЫЗ ТИЛИН ОКУТУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Коомдук-саясий, укуктук жана расмий-иштиктүү, социалдык-маданий, көркөм адабият жана искусство, окуу-илимий тилдик чөйрөлөрдөгү кыргыз тили:

- Коомдук-саясий чөйрөдө кыргыз тили – массалык маалымат каражаттарынын, эл алдында чыгып сүйлөөнүн тили.
- Укуктук жана расмий-иштиктүү чөйрөлөрдө кыргыз тили – иш кагаздарынын тили, мыйзамдардын тили.
- Социалдык-маданий чөйрөдөгү кыргыз тили – оозеки кептин тили.
- Көркөм адабият жана искусство чөйрөсүнүн кыргыз тили – көркөм адабияттын тили.
- Кыргыз тили – илимдин тили, окуу китептеринин, окуу колдонмолордун, сурап-билме адабияттын ж.б. тили.

Кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда коммуникативдик методиканын өзгөчөлүгү окутуу процессин мүнөзү боюнча реалдуу баарлашуу процессине жакындаштырууга аракет жасоо болуп саналат. Бул жагдай сабак учурундагы мугалим менен окуучулардын коммуникацияга кызыгуучу жүрүм-турумун, кептик интенцияларды кылдат талдоодо билинген коммуникация процессинин предметтүүлүгүн, муну менен бирге окуучулардын практикалык керектөөлөрүн жана кызыгууларын чагылдыруучу пикир алышуу кырдаалдарын шарттайт.

Тилди окутууда лексикалык ишке көп көңүл буруу керек, анткени лексика-грамматика жана фонетика менен өз ара аракеттешип, кептик баарлашуунун оозеки жана жазуу формаларынын башкы каражаты болуп саналат. Сөз байлыгын өстүрүү бөлүгү окуучулардын лексикалык көндүмдөрүн калыптандырууга багытталып, жөн эле жаңы сөздөрдү жаттоого эмес, тилдеги фонетикалык, грамматикалык, сөздөрдүн маанилеринин кошумча өзгөчөлүктөрүн ассоциациялык байланыштарын өздөштүрүүгө жардам берет.

Лексика менен иштөө фонетика жана грамматика менен иштөөнү айкалыштырат, анткени тилдин бардык аспектилери бири-бири менен байланышып, кептин бардык түрүн тейлейт. Окуучу сөздү көрүү, угуу, сезүү ж. б. каналдары аркылуу кабыл алуусу керек.

Педагог окуучунун лексикалык көндүмдөрүн калыптандыруу аркылуу бир нече негизги маселени чечет. Ал окуучуларды сөздүн маанисин түшүнүүгө, башкача айтканда семантизациялоого үйрөтөт;

Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуп-үйрөтүү текстке багытталган окутуу менен ишке ашырылат. Текстке багытталган окутуу – бул тилдин негизин бирдиги катары текстке негизделген окуу-тарбия процессин уюштуруунун ыкмаларынын, окуу материалын берүү ыкмаларынын жыйындысы. Текст менен иштөө бир нече этаптан турат:

Өлкө таануучу кыйынчылыктарын жоюу – жазуучунун өмүр баяны жөнүндө маалыматты жана чыгарманы жаратуу мезгили. Бул маалымат чакан лекция түрүндө мугалим тарабынан берилиши мүмкүн. Бирок жазуучунун өмүр баяны жөнүндө маалыматты окуучулар мугалим сунуштаган маалыматтар же өздүк билиминин негизинде өздөрү даярдайт.

Лексикалык кыйынчылыктарын жоюу – тексттен жаңы сөздөр, фразеологизмдер, афоризм сөз айкаштары менен таанышуу. Мугалим тексттен окуучуларга тааныш эмес лексикалык бирдиктерди тандап керек.

Мугалим текстке карата сөздүк түзүп, окуучуларга сөздүктөн сөздөрдүн маанисин аныктоону сунушташ керек. Сөздөрдүн синонимин, антонимин табуу, уңгулаш сөздөрдү таап, айрым сөздөрдүн сөз жасоо ыгына көңүл буруу. Мугалим архаизмдерди, мааниси жагынан ар түрдүү лексиканы түшүндүрүп берүүсү керек. Фразеологизмдерди түшүндүрүүдө бул айтылыштардын бир нече кырдаалда колдонуусун көрсөтүү зарыл.

Текстти жеке окуу – окуучулар үчүн өз алдынча тапшырма катары сунушталат. Окуучуларга текстти окуудан башка да, окулган материал боюнча суроолор, план түзүү (чакан, кеңири, тезистик, суроолуу) сунушталат.

Аудиториялык иш: окулган текст боюнча суроолорго оозеки жооптор, үйдөн түзүлгөн план боюнча айтып берүү (каармандын атынан, өзүнүн атынан), тексттен алынган фразеологизмдерди өзүнүн мисалында ойлоп таап, колдонуу.

Текст менен иштөөнүн жыйынтыгы жазуу кебине алып чыгат.

Иштин акыркы этабында мугалим сунуштаган суроого тексттин мазмунун бир нече фразалар менен берүү, эссе жазуу түрүндөгү жооптор болушу мүмкүн

ТАЛКУУ ҮЧҮН СУНУШТАЛГАН ТЕМАЛАР

Август кеңешмесинде секцияларда кыргыз тили экинчи тил катары мугалимдерине төмөнкү маселелерди талкуулоо сунушталат:

1. Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуп-үйрөтүү боюнча усулдук нускама кат.
2. Билим берүүнүн ар кандай баскычтарында кыргыз тилин экинчи тил катары окутуунун өзгөчөлүктөрү.
3. Окуучулардын тил жана кептик көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн кырдаалдык тапшырмалар жана башка типтеги тапшырмалар.
4. Кыргыз тилин экинчи тил катары окутуудагы усулдук кыйынчылыктар: окуучулардын каталары жана алардын себептери окуу процессин оңдоо мүмкүнчүлүгү катары.
5. Айыл жана шаар жерлеринде кыргыз тилин экинчи тил катары үйрөтүүнүн көйгөйлөрү жана айырмачылыктары кандай?
6. Кыргыз тили экинчи тил катары жаңы муундагы окуу китептери менен иштөөнүн өзгөчөлүктөрү.
7. Кыргыз тилин экинчи тил катары окутууда ачык билим берүүчү интернет ресурстарын пайдалануу.
8. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун заманбап технологиялары.
9. Кыргыз тили экинчи тил сабактарында долбоордук иштерди жүргүзүү.
10. Кыргыз тилин экинчи тил катары окутууга деңгээлдик мамиле.

А.ОМОРОВА,
КББАнын көп тилдүү жана инклюзив билим берүү бөлүмүнүн башкы адиси,
Г.МАНСАПОВА,
КББАнын филологиялык билим берүү лабораториясынын илимий кызматкери

КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ

(окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептердин 5–11-класстарында)

Мектептеги адабият предмети – көркөм адабиятка коом мүчөлөрүн кызыктыруунун, алардын окурмандык маданиятын калыптоонун бирден бир формасы. Кыргыз адабияты – Кыргыз Республикасынын бардык тилдеги, типтеги мектептеринде милдеттүү түрдө окутулуучу предмет.

Кыргыз Республикасынын коомдук турмушундагы олуттуу өзгөрүүлөр, калктын белгилүү бир катмарынын рухий деградацияга кабылышы, көркөм адабий китептердин мурдагыдай кеңири чыгарылбай калышы, билим берүү тармагынын дүйнөлүк стандарттарга жакындашуусу, коомдук улуттук-диндик жактан көп катмардануусу ж.б. факторлор мектепте окутулуучу адабият сабагынын мазмунун жана түзүлүшүн жаңыча иштеп чыгууну шарттады. Андыктан өлкөнүн мектептеринде бул предметти окутууну жаңы шарттарга ылайык модернизациялоо – учурдун эң актуалдуу талабы. Адамзаттын тарыхында анын прогресске жетишүүсүндө инсандын руханий, адеп-ахлактык өнүгүүсүндө жана дене тарбиясында адабий билим берүүнүн ролу чоң. Адабият мугалиминин өзгөчөлүгү – жазуучу – чыгарма – окурман (окуучу) үч бурчтугунун ортосунда көпүрөлүк милдет аткаргандыгы. Адабият мугалиминин башкы милдети – өз окуучусун чыныгы адам кылып, мекенчил жана улуттук рухту сыйлоочу, алып жүрүүчү катары тарбиялоо, ыйман-ынсаптуу адам катары калыптандыруу.

Мектепте адабиятты окутууга коюлган жаңы талаптар бул предмет боюнча окуучулар ээ болуучу компетенттүүлүктөрдү аныктап алууну талап кылат. Окуучунун окуу ишмердүүлүгүнүн сапатын аныктоодо предметтик компетенттүүлүк чоң мааниге ээ. Предметтик компетенттүүлүк (окурмандык, баалуулук-дүйнө таанымдык, адабий чыгармачылык) окуу жана практикалык ишмердүүлүктө иш жүзүнө ашырылып турганда гана ийгиликтүү калыптандырылат.

Милдеттүү түрдө (базалык билим деңгээли) кыргыз адабиятын окуган орто мектептин бүтүрүүчүлөрү төмөнкүдөй компетенттүүлүктөргө жетишүүсү менен аныкталат:

- чыгармаларды окуп үйрөнүү менен негизги персонаждары, көйгөйлөрү, идеялык-көркөмдүк өзгөчөлүктөрү, тарыхый-адабий жана азыркы учурдагы маанисин, баалуулугу жөнүндө конкреттүү түшүнүктөрдү алуу;
- адабият теориясы жана тарыхы боюнча минимум түшүнүктөргө ээ болуу, ал аркылуу көркөм чыгарманы кабыл алууну, баалоону, талдоону үйрөнүү, өзгөчө образдуулук жана идеялуулук, адабий тектер, түрлөр, жанрлар, чыгарманын көркөм тили, адабий процесстин өзгөчөлүктөрү, көрүнүктүү сүрөткердин өмүр таржымалдары, чыгармачылыгы жөнүндө зарыл билимге ээ болуу;
- окулган чыгармалардын негизинде дил баян, эссе, баяндама, реферат, пикир жаза алуу;
- окулган чыгармалардын идеясын, темасын, негизги проблемаларын оозеки жана жазуу түрүндө айта алуу, каармандарга мүнөздөмө бере билүү;
- чыгарманы окуу менен андагы идеялардан адептик-ыймандык, атуулдук тарбия алуу, эстетикалык табитин көтөрүү ж.б.

НОРМАТИВДИК ДОКУМЕНТТЕР

Окутуу-тарбиялоо ишинде мамлекеттик маанилүү документтерди эске алуу, жаш муундарга адеп-ахлактык тарбия берүү жана дене тарбиясын өнүктүрүү билим берүүдөгү артыкчылыктуу багыттар болуу менен, Кыргыз Республикасында "кыргыз жараны" түшүнүгүнүн калыптанышы, улуттук нарктарды жаш муундун өкүлдөрүнө үйрөтүү, улуттук нарктык руханий жана материалдык маданиятыбызды сактоо, аларды кыргыз адабияты сабактарынын мазмуну менен айкалыштыруу аркылуу окуу материалдарынын мазмунун байытуу, аларды максаттуу колдонуу мектеп мугалиминин негизги милдеттеринен болуп саналат. Ошондой эле бул документтер билим берүүдө инновациялык технологияларды, окутуунун интерактивдүү ыкмаларын колдонуу, XXI кылымдын көндүмдөрүн өнүктүрүү: сынчыл ой жүгүртүү, чыгармачылык, баарлашуу, кызматташуу ж.б. артыкчылыктуу багыттарды аныктайт.

Атап айтканда, алар:

1. КРнын Президентинин Инсандын руханий адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы тууралуу Указы (2021);
2. Кыргыз Республикасынын Президентинин 2020-жылдын 13-ноябрындагы №39 Жарлыгы менен бекитилген 2021–2026-жылдары Кыргыз Республикасында Кыргыз жараны деп жарандардын өзүн таануусун өнүктүрүүнүн концепциясы;
3. КРнын Президентинин «Улуттук нарк тууралуу» указы, 20-май, 2022-ж.;
4. Кыргыз Республикасында жалпы орто билимдин мамлекеттик билим берүү стандарты (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2022-жылдын 22-июлундагы №393 токтому менен бекитилген);
5. Кыргыз Республикасында 2021–2025-жылдары мамлекеттик тилди өнүктүрүү жана тил саясатын өркүндөтүү программасы (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2020-жылдын 1-октябрындагы №510 токтому).

Бул документтер менен катар, быйылкы окуу жылында адабий билим берүүнүн концепциясы (2022), предметтик стандарт (2016) жана окуу программасы (2017): Кыргыз адабиятын кыргыз мектептеринде окутууда С.Байгазиев, А.Муратов, Б.Абдухамидова, К.Акматов 5-6-класстары үчүн, ал эми 7–11- класстар үчүн С.Байгазиев, А.Муратов түзгөн окуу программасы (2018) жетекчиликке алынат.

КР Жалпы билим берүүчү уюмдарынын 2022-2023-окуу жылы үчүн Базистик окуу планына ылайык мамлекеттик компоненттеги кыргыз адабиятына ыйгарылган сааттарда өзгөрүүлөр болгон жок.

Класстар	5	6	7	8	9	10	11
Бөлүнгөн сааты	2	2	3	2	3	3	3
Жыл бою	68	68	102	68	102	102	102

КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫН ОКУТУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮГҮ

Бүгүнкү күндө окутуунун натыйжалары – бул теориялык билимдердин жыйындысы болбостон, ал билимдерди окуучулар практикада, өз жашоосунда колдонуу болуп эсептелет. Инсанга багыттап окутууда компетенттүүлүктөрдүн негизинде негизги жана предметтик компетенттүүлүктөр боюнча репродуктивдүү, продуктивдүү, креативдүү (чыгармачылык) деңгээлдерде окуучулар ээ боло турган натыйжаларга көңүл буруу зарыл.

Кыргыз адабиятын окутуу иштери педагогика илиминин жалпы, атайын жана жеке методологиясынын жоболоруна негизделет. Кыргыз адабиятын окутуу процессинде инсанга багытталган окутууга өзгөчө маани берилет. Кыргыз адабиятын окутууга коммуникативдик мамиле жасалып, окутуунун объектисин көркөм текст түзүүсү, ал эми сабак процесси жандуу сүйлөшүү, талдоо, талкуулоо, баяндоо иштери, чыгармаларга карата эссе же пикир жазуу, аргументтөө аркылуу жүргүзүлүшү шарт.

Адабиятты окутуу методикасында методдор тууралуу түшүнүктөр ар дайым эволюциялык аракетте болуп, улам жаңы ойлор менен толукталып келгендиги байкалат. Эвристикалык, изилдөөчүлүк, репродуктивдүү, долбоорлоо, стандарттык эмес сабактын формалары, интерактивдүү ж.б. методдор аркылуу кызыктыруучу окутуу чөйрөсүн түзүү, шыктандыруу окуучулардын натыйжалуу билим алышына өбөлгө түзөт. Салттуу окутуудан айырмаланып, интерактивдик окутууда көп жактуу коммуникативдүүлүк, жагымдуу психологиялык кырдаал, окуп-үйрөнүүгө атайын ыңгайлуу педагогикалык шарттар түзүлөт.

Интерактивдүү иштөөдө акыл чабуулу, биргелешип окуу методу, маалыматты түшүнүп окуу көндүмүн өнүктүрүүчү методдор, текстти жаратуучу ар кандай методдорду (бешон мүнөттүк эсселер, аргументтүү эсселер, дил баян, пикир жазуу ж.б.) колдонсо болот.

Ошондой эле кейс-технологиялар бир эле учурда ролдук оюндарды, долбоордук ыкманы жана кырдаалдык анализди айкалыштырат. Кейс технологиялары мугалимди кайталоо, абзацты же текстти кайталап айтуу, мугалимдин суроосуна жооп берүү эмес, бул конкреттүү кырдаалды талдоо, алган билимдерин жогорулатууга жана аны иш жүзүндө колдонууга, окуучулардын предметке болгон кызыгуусун арттырууга, мектеп окуучуларында коомдук активдүүлүк, баарлашуу жөндөмү, угуу жөндөмдүүлүгү жана өз ойлорун сабаттуу айтуу сыяктуу сапаттарын өнүктүрүүгө жардам берет.

Акыркы убакта долбоор ыкмасына жана STEM технологиясына көп көңүл бурулуп жатат. Бүгүнкү күндө STEM (STEAM) методу билим берүүнүн эң заманбап жана келечектүү тенденциясы. Көпчүлүк Батыш өлкөлөрүндө дал ушундай ыкма колдонулуп келе жатат. Бул илим, инженерия, технология, математика бир билим берүү программасына бириктирилген. STEAM – бул аралаш билим берүү чөйрөсүндө балага илимди жана искусствону күнүмдүк жашоодо кантип колдонууну көрсөтүп-үйрөтүүчү дүйнөлүк билим берүү тенденцияларынын бири. Заманбап педагогикалык технологияларга ээ болуу (STEM технологиялары, долбоордук окутуу технологиясы, көйгөйлүү окутуу технологиясы, кызматташуу технологиясы, компьютердик технология) мугалимдин методикалык маданиятынын курамдык бөлүгү болуп эсептелет. Жаңы технологияларды окуу процессине киргизүү окуучунун көнүмүш мамилесин, ошондой эле мугалимдин позициясын да өзгөртөт.

Окуу сабаттуулугу – алдыга коюлган максаттарга жетүү, билим деңгээлин жогорулатуу, мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтүү, социалдык жашоо-турмушка аралашуу үчүн окуу менен алектенүү, жазуу жүзүндөгү тексттерди түшүнүү жана аларды пайдалануу жөндөмү. Рухий көрөңгөнү окуучунун жүрөгүндө, дилинде түнөтүү үчүн сөз өнөрүн мурдагыдай шаблондуу жол менен окута бербей, аны азыркы учурда дүйнөлүк дидактика, педагогика, психология, логика, филология, эстетика, этнопедагогика сунуш кылган, мектеп практикасында тастыктоодон өткөн методдор менен үйрөтүү, тарбиялоо зарыл. Башкысы, кыргыз окуучусунун психологиясына жана менталитетине жугумдуу, алгылыктуу заманбап технологиялар, электрондук окуу ресурстары аркылуу окутуу процессин уюштуруу чыгармачылыкты өстүрүүдө мезгил талабы болуп эсептелет. Адабият сабагындагы окуучулардын чыгармачылыгы дегенде көпчүлүк учурда алардын класстан тышкары иштерин түшүнүү менен чектелүүгө болбой тургандыгын жаңычыл окутуучулар эбак далилдешти. Негизги маселе – окуучунун чыгармачылык ишмердүүлүгүн сабакта уюштуруу, ошондой чыгармачылыкты ойготкон сабакты жаратуу маселеси. Адабияттын негизги милдети – баладагы сезимди тарбиялоо, сезимди курчутуу жана өнүктүрүү. Ал сабактын эмоционалдык таасиринен башталат.

PISA ар кандай кырдаалда туура окуу жөндөмүн текшерүүгө багытталат, окуу сабаттуулугу деп адамдын жазуу жүзүндөгү тексттерди түшүнүү жана алар жөнүндө ой жүгүртүү, б.а. текстти түшүнүү жана чечмелөө жөндөмү деп түшүнүүгө болот. Дал ушул жөндөм заманбап адамдын сабаттуулугунун негизги компоненти болуп саналат. Демек, кыргыз тили, адабияты сабактарында окуп-түшүнүү, угуп-түшүнүү сабаттуулуктарын, текст менен иштөөнүн ар кандай ыкмаларын, сынчыл ойломдорун өнүктүрүүнүн үстүндө иштөө зарыл.

Билим берүү тутумун санариптештирүү зарыл экендигин, ар бир адамдын бүгүн интернет жана веб-технологияларды эркин пайдалана алышын жашоо талап кылып турат. Электрондук окуу комплекстерин, онлайн тесттерин колдонуу, видеосабактарды көрүү менен кайтарым байланыш түзө билүү, б.а. МКТды колдонуу окуучулардын өз алдынча иштөөсүн жана ой жүгүртүүсүн активдештирүүгө шарт түзөт. Окумуштуулардын изилдөөлөрүнө таянсак, маалыматтык-коммуникациялык технологиялык каражаттарын, анын ичинде электрондук билим берүүчү каражаттарды, атап айтсак, электрондук окуу китебин колдонуу маалыматтык ишмердүүлүктү жүзөгө ашырууга түрткү берет. Бүгүнкү күндө маалыматтык технологияларды колдонбой туруп конкуренцияга жөндөмдүү, заманбап адистерди даярдоо мүмкүн эмес экендиги баарыбызга маалым. Ошол себептүү окуучуга болобу, студентке болобу маалыматтык жаңы технологияларды өздөштүрүүгө жана алган теориялык билимдерин сабаттуу колдонууга гана үйрөтпөстөн, чыгармачыл ой жүгүртүүгө да үйрөтүү эң маанилүү экендигин эстен чыгарбашыбыз зарыл. Маалыматтык технологияларды белгилүү өлчөмдө окутуунун башка методдору менен туура айкалыштырып колдонгондо гана мугалим оптималдуу натыйжага жетишет. Окуу-тарбия процессин маалыматтык-методикалык жактан камсыз кылуунун негизинде маалыматтык өз ара аракеттенүү мүмкүнчүлүгү түзүлөт.

Талкуулоого сунушталуучу болжолдуу темалар:

1) Кыргыз Республикасында жалпы мектептик билим берүүнүн жаңыланган Мамлекеттик билим берүү стандартын талкуулоо;

2) Кыргыз адабиятын окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде окутуунун окуу-ченемдик документтери (предметтик стандарт, окуу программалары) тууралуу;

3) Адабий билим берүүнүн жаңыланган Концепциясын талкуулоо;

4) Көркөм чыгарманы талдоону үйрөтүүнүн натыйжалуу жолдору;

5) Кыргыз адабияты предметин максаттуу жана натыйжалуу окутуу боюнча өз ара тажрыйба алмашуу;

6) Мектеп практикасында кыргыз тили, адабияты мугалимдеринин алдыңкы тажрыйбаларын жайылтуу жана келечектүү чечимдерин кабыл алуу;

7) Окутуу кыргыз тилинде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз адабияты предметинин программасы, окуу китептери боюнча ой-сунуштар;

8) Кыргыз адабияты сабагын окутууда заманбап усулдарды колдонуу;

9) Окуучулардын билим жетишкендиктерин баалоонун формалары, ыкмалары;

10) Кыргыз адабиятын компетенттүүлүктүн негизинде натыйжага багыттап окутууга карата деңгээлдик тапшырмалар;

11) Окурмандык сабаттуулук компетенциясын калыптандыруу жана баалоо;

12) Окурмандык сабаттуулук компетенцияларын калыптандыруу ыкмалары жана усулдары;

13) Кыргыз адабияты сабагында техникалык каражаттарды, көргөзмөлүүлүктү пайдалануунун усулдары (электрондук окуу материалдары, мультимедиалык материалдар, аудиотексттер, видеофильмдер ж.б.).

А.БАТЫРКУЛОВА,
КББАнын филологиялык билим берүү лабораториясынын башчысы, тел.: (0312) 62 23 72, 0707 870 604

КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫ

(окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердин 5–11-класстарында)

Мектеп курсунда тигил же бул элдин адабиятын окуу (маселен кыргыз окуучусу орус адабиятын, Кыргызстандагы башка улуттар кыргыз адабиятын) – бул тексттерди гана өздөштүрүп алуу дегендик эмес, ошол тексттерде камтылган улуттук салт, адат, эл, улут маданиятын, этнопедагогикасын, тарыхын үйрөнүү дегендик. Ушул позициядан алып караганда Кыргызстанда мамлекеттик тил болгон кыргыз тилин терең өздөштүрүү үчүн кыргыз адабиятын окып үйрөнүүгө чоң маани берилет. Башкача айтканда, тил аркылуу адабиятты терең өздөштүрүү процесси жүрүшү керек.

Ал эми адабият сабактары аркылуу окуучунун оозеки жана жазуу речин калыптандыруу, аны сабаттуу сүйлөөгө, сабаттуу жазууга көндүрүү маселесин жолго коюу шарт.

Кыргыз адабиятын окутуу методдору, формалары менен каражаттары предметтик стандартка, адабий билим берүүнүн концепциясына жана программага ылайыкталып түзүлөт жана ошого жараша орто мектептерде окуу процесси жүргүзүлөт. Адабий билим берүүнүн концепциясында окутуу орус, өзбек жана тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептерде да алгылыктуу пикирлер айтылган. Кыргыз эмес топтордо, класстарда, мектептерде кыргыз адабиятын окутуу Кыргыз Республикасынын мамлекеттик тилин ар тараптуу жана терең үйрөнүү максатын көздөйт. Анда адабий материалдар тил үйрөнүүгө көмөктөшүүгө тийиш болгондуктан чыгармалар кеңири адабий-теориялык жана тарыхый талдоого алынбайт да, этномаданий, этнопедагогикалык, лингвистикалык маанисине өзгөчө басым жасалат. Окуучулар бул сабактарда полимаданий инсан катары өзүн калыптоого багыттап, башка улуттук руханий байлыктарды өздөштүрүү сезимин өстүрөт, өздөрүнүн эне тилинде үйрөнүп жаткан чыгармалар менен кыргыз адабиятынын чыгармаларын салыштырып көрүү компетенттүүлүктөрү калыптанат, жалпы улуттарга мүнөздүү, жалпы адамзаттык баалуулуктарды үйрөнөт. Бул курста орус класстарга орус жазуучуларынын, өзбек класстарында өзбек классиктеринин, тажик мектептерде тажик жазуучуларынын чыгармаларын да кыргыз тилинде кыргыз адабияты предметинде сунуш кылууга болот. Мында маданияттардын диалогу ишке ашып, кыргыз адабияты маданияттаануу функциясы менен өзгөчө көрүнүүгө милдеткер.

Кыргыз Республикасынын Президентинин "Инсандын руханий адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы жөнүндөгү" Жарлыгында "жогорку моралдык ченемдерди, каада-салттарды, салттуу болгон үй-бүлөлүк жана коомдук баалуулуктарды, сергек жашоону өздөштүрүү, Кыргызстан элдеринин маданияттарынын дөөлөтүн, кайталангыстыгын жана бирдиктүүлүгүн чагылдырган жалпы адамзаттык баалуулуктардын системасына өтүү аркылуу жарандарды тарбиялоону колдоо" иши мамлекеттик ички саясаттын эң бир приоритеттүү багыты катары белгиленди.

Бүгүнкү күндө өлкөдөгү руханий, нравалык, адеп-ахлактык, моралдык өксүк өкүм сүрүп турган шартта адамзаттык баалуулуктардын нарк-насилдин негизинде билим берүүдө, тарбиялоодо жаштардын руханий маданиятын, жарандык руханий кайра жаралуусун калыптандырууда өтө маанилүү болуп, мамлекеттин түпкү элинин адабиятын компетенттүүлүккө негиздеп окутуу – бүгүнкү күндүн олуттуу, актуалдуу маселеси.

Кыргыз адабиятын окутуу мамлекеттик эмес тилде жүргүзүлгөн мектептерде (орус, өзбек, тажик) кыргыз тилинде колдонууга, көркөм чыгармалар, аларда жаткан өзөктүү идеялар, көркөм образдар, көркөм сөз каражаттары аркылуу мамлекетибиздин мекенчил жаранын, чыныгы атуулун тарбиялоо милдети турат. Кыргыз адабияты предмети окуучунун жазуу жана оозеки речь маданиятын өстүрүүгө жардам берүүнүн, тилдик билимин турмушта көрсөтүүнүн жакшы мүмкүнчүлүгү экендиги талашсыз. Ошол тил аркылуу алар кыргыздын улуттук өзгөчөлүктөрүн өздөштүрүшөт.

Окутуу орус, өзбек жана тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердин адабият мугалими кыргыз улутунун маданиятын, салт-жөрөлгөлөрүн, адат-нускасын таратуучу болушу шарт. Бул адабият сабактарындагы көркөм образдар, автордун тили аркылуу ишке ашырылышын эсте тутканы дурус. Балдар көркөм чыгарманы үйрөнүп жатып оозеки жана жазуу речинин сабаттуулугун камсыз кылсын.

Окутуу процесси орус тилинде жүргүзүлгөн мектептер үчүн түзүлгөн программада да ушул маселе баса белгиленген, анда минтип жазылат: "Эң негизгиси окутуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептердин окуучулары кыргыз адабиятынын тарыхын, теориясын толук терең билип, чыгармага адабий талдоо жүргүзүү эмес, башкысы – бөтөн тилди үйрөнүү көндүмдөрүн жатыктыруу, тилдик билимин практикада текшерип көрүү жана байытуу. Демек, кыргыз адабияты сабактары ушул милдетти аркалоону башкы максат кылып койду". Экинчи жагынан, Кыргызстандагы окутуу процесси кайсыл тилде жүргүзүлгөнүнө карабастан (буга орус, өзбек, тажик тилдери да кирет) мектеп окуучусу чейректик жана классты аяктоо сынактарына, мектепти бүтүрүү экзамендерине, ошону менен гана чектелбей республикалык жана эл аралык олимпиадаларга, эл аралык окуучулардын билим деңгээлин аныктоочу, сынактан өткөрүүчү STEAM, PISA программаларына да даяр болгондой билим, билгичтик жана көндүм – адаттарга ээ болуулары керек. Окуучунун предметтик компетенциялары мына ушуларга багытталганы оң.

Учурдагы көйгөй катары буларды белгилөө зарылдыгы бар: Жогоруда айтылган окуучунун билимин текшерүүчү эл аралык программалар (STEAM, PISA) он төрт – он беш жаш курагындагы окуучулардын жалпы дүйнө таанымын, ой жүгүртүү чабытын гана аныктабайт (булар деле маанилүү фактор экендигинде талаш жок), алардын суроолорунун көпчүлүгү окуучунун функционалдык грамматикасына байланышат. Текстти окуп, окуганын кайрадан айтып бере алуусу (кайтарым байланыш), текст боюнча түзүлгөн суроолор менен тапшырмаларга туура жооп берүүсү, керек учурда ошол өздөштүргөн текстинен керектүү цитаталарды пайдалануу көндүмдөрүнө басым жасалат, мына ушул маселе азыр Кыргызстандын билим, тарбия берүү системасындагы негизги көйгөй. Мектеп курсунда окутулуп жаткан ар бир предметте текст болот, алар предметтин спецификасына ылайык ар кандай мазмунда, ар кандай көлөмдө болушу мүмкүн. Ошого карабай ар бир предмет мугалими текстти өздөштүрүү маселесин биринчи планга койгону туура. Бул жалаң эле кыргыз тили менен адабияттын объектиси эмес.

ПРЕДМЕТТИ ӨЗДӨШТҮРҮҮНҮН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Мында окутуу процесси мамлекеттик тилде эмес жүргүзүлгөн мектептерде (класстарда) кыргыз адабиятын окутуу методдору, формалары менен каражаттары предметтик стандартка, адабий билим берүүнүн концепциясына жана программаларына ылайык, ошону менен бирге КРнын билим берүү жана илим министрлигинин иш пландарына ылайык түзүлдү.

Соңку мезгилдердеги улуттар аралык ар кандай локалдык масштабдагы келишпестиктер, диний-радикалдык агымдардын өспүрүмдөргө, жаштарга тийгизген таасиринен улам ыймандык, адеп-ахлактык тарбия, билим берүү багытында кыргыз адабияты предметинин (адамтаануу предмети катары) ролу өзгөчө маанилүү экендиги билинди. Мында кыргыз адабияты сабагынын башка максат-милдеттерине ылайык, негизинен, жергиликтүү элдин салтын, маданиятын, тарыхый басып өткөн жолун, элдик ишенимдерин үйрөтүү, эң башкысы, мамлекеттик тилди практика жүзүндө колдонууга багыт берүү менен көмөк көрсөтөт.

Кыргыз адабиятын окутуу компетенттүүлүккө негизделип, окуучунун кайсыл улуттун өкүлү экендигине карабай инсанга багыттап окутуу маселесин мугалим эсинен чыгарбаганы шарт. Ал эми предметтик компетенттүүлүктөр боюнча репродуктивдүү, продуктивдүү, креативдүү (чыгармачылык) сыяктуу деңгээлдерге, түпкүлүгүндө, окуучулар ээ боло турган натыйжалар катары каралганы туура. Ушунда гана окуучу PISA сыяктуу эл аралык билимди текшерүү программаларына даяр болот. Окуучунун окуу ишмердүүлүгүнүн натыйжасын, сапатын аныктоо ишинде предметтик компетенттүүлүк чоң мааниге ээ. Предметтик компетенттүүлүк ар бир сабакта, окуу жана практикалык ишмердүүлүктө ар дайым иш жүзүнө ашырылып турганда гана калыптандырылат.

Бүгүн адабият мугалиминин максаты менен милдеттери окуучуларына супсак маалыматтардын жыйындысын, топтомун шыкап коюу эмес. Учурдагы билим берүүнүн максаты – бул сынчыл ойлому өнүккөн инсанды тарбиялоо жана окутуу менен бирге окуучулардын ойлонууга болгон муктаждыгын, ар кандай кырдаалды талдоого жана аларды туура баалоого, ар түрдүү маселелерди чечүүнүн оптималдуу жолун табууга үйрөтүү. Мындай методдор окутуу кайсыл тилде жүргүзүлгөнүнө карабай азыркы дидактиканын башкы талаптарынын бири.

Адабиятты окутуу методикасында методдор тууралуу түшүнүктөр ар дайым эволюциялык аракетте болуп, улам жаңы ойлор менен толукталып келгендиги байкалат. Эвристикалык, изилдөөчүлүк, репродуктивдүү, долбоорлоо, стандарттык эмес сабактын формалары, интерактивдүү ж.б. методдор аркылуу кызыктыруучу окутуу чөйрөсүн түзүү, шыктандыруу окуучулардын натыйжалуу билим алышына өбөлгө түзөт. Электрондук окуу комплекстерин, онлайн тесттерин колдонуу, видеосабактарды көрүү менен кайтарым байланыш түзө билүү да күндүн актуалдуу талаптарына ылайык.

КЫРГЫЗ АДАБИЯТЫН БӨТӨН УЛУТТАРГА ОКУТУУНУН МАКСАТ-МИЛДЕТТЕРИ

Кыргыз адабияты предметинин башкы максаты – кыргыз адабий казынасын кыргыз тилинде тааныштыруу аркылуу кыргыз адабияты тууралуу мекендеш окуучулардын жалпы түшүнүктөрүн калыптандыруу, кыргыз тилинен алган билимдерин, оозеки жана жазма речин өстүрүүгө көмөктөшүү, адабий чыгармалар боюнча түпкү элдин жалпы улуттук, этнографиялык, этнопедагогикалык өзгөчөлүктөрүн, менталитетин, психологиясын таанып билүү, адабияттын адептик, эстетикалык, гедонисттик, тарбиялык, дүйнө таануучулук жана билим берүүчүлүк таасирин өзгө улуттун жаштарына сиңдирүү; алардын адабий – теориялык, маданий, коммуникативдик компетенттүүлүктөрүн жогорулатуу.

Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз адабиятынан билим берүүнүн милдеттери төмөнкүлөр:

• кыргыз адабиятын окутуу менен мектеп чөйрөсүндө мамлекеттик тилдин кеңири колдонулушун камсыз кылууга жетишүү;

• окуучуларды кыргыз фольклору, эл акындарынын чыгармалары жана профессионал жазма адабияттын мыкты үлгүлөрү менен тааныштыруу;

• жаш муундарды жашап жаткан мамлекетинин негизги улуттук маданиятын, тарыхын сыйлоого үйрөтүү, өлкөнүн улуттар аралык тили катары мамлекеттик тилди сезе билүүсүнө жетишүү;

• кыргыз адабиятын окуу аркылуу мамлекеттик тилдин кадыр-баркын көтөрүү;

• кыргыз адабияты сабагында чыгармаларды окуу, түшүнүү, түшүнгөнүн айтып берүү деңгээлине жетишүү;

• мамлекеттик тилде өз оюн сабаттуу жаза билүүгө үйрөнүү;

• кыргыз адабияты аркылуу улуттарды, элдерди урматтоо сезимдерин калыптандыруу, өстүрүү.

Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердеги кыргыз адабияты предметин окутуудагы айрым көйгөйлөр:

Азыркы учурда Кыргызстанда мамлекеттик тилде кыргыз адабиятын окутуу бир топ аймактардагы мектептерде такыр баштала элек, айрым жерлерде бардык класстарда окутулганы менен окуучунун да, мугалимдин да колдорунда окуу китептери жок. Ал эми республиканын айрым региондорунда мектептин бешинчи – алтынчы класстарынын гана окуу китеби бар болгондуктан кыргыз адабияты ошол класстарда гана окутулуп, андан жогорку класстардагы адабият сабагынын сааттарын кыргыз тилине ыйгарып алышкан, бул чоң көйгөй.

• Окутуу орус, өзбек жана тажик мектептер үчүн жарык көргөн кыргыз адабияты окуу китептеринин, хрестоматиялардын сапатын жогорулатуу, айрымдарын кайрадан жазып чыгуу зарылдыгы бышып жетилди;

• кыргыз адабиятын окутууга карата методикалык колдонмолордун, окуу куралдарынын жетишсиздиги;

• окутуу орус, өзбек, тажик мектептеринде иштеген кыргыз тили жана адабияты мугалимдеринин алдыңкы тажрыйбаларынын жайылтылбай жатышы;

• мугалимдерге керектүү кошумча адабияттардын, дидактикалык материалдардын жетишсиздиги;

• кыргыз адабияты сабагында техникалык каражаттардын, көргөзмөлүүлүктүн (электрондук окуу материалдары, мультимедиалык материалдар, аудиотексттер, көркөм жана окуу боюнча видеофильмдер ж.б.) жетишпестиги ж.б.

ОКУУ ПЛАНЫНДАГЫ ӨЗГӨРҮҮЛӨР ЖАНА КОШУМЧАЛАР ТУУРАЛУУ

Кыргыз адабияты предмети боюнча окутуу орус, өзбек жана тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептерде кыргыз адабияты сабагынын окуу сааттарында өзгөрүү жок. Кыргыз адабияты предметин натыйжалуу окутуу, бир гана окуу китебин колдонуу жетишсиз, ошондуктан мугалимдин учурдун талабына ылайык болгон, башка кошумча адабияттарды да, тексттер жыйнактарын да аудио-видео каражаттарындагы керектүү материалдарды колдонуусу сунуш кылынат.

СУНУШТАЛГАН ОКУУ ПРОГРАММАЛАРЫ

2022-2023-окуу жылында кыргыз адабиятын окутуу орус тилинде жүргүзүлгөн мектептер үчүн түзүлгөн программа (түзүүчүлөр: А.Муратов, Р.Асакеева, Б.Кыдырбаева) ушул окуу жылында да күчүндө. Ал эми орус, өзбек жана тажик мектептеринде окутуу 5-9 класстары боюнча түзүлгөн программа авторлор – С.Байгазиев, А.Муратов, Б.Абдухамидова, К.Акматов, ал эми 10-11-класстар үчүн өткөн окуу жылында колдонулган окуу программа жетекчиликке алынат. Экинчи, альтернативдүү программа катары окутуу процесси орус тилинде жүргүзүлгөн мектептер үчүн колдонулуучу программа, авторлору – А.Муратов, К.Акматов. Ал эми, тажик мектептери үчүн окуу программасы, өзбек мектептери үчүн түзүлгөн окуу программалары жетекчиликке алынат.

Талкуулоо үчүн сунуштар:

1. Кыргыз адабиятын окутуу, орус, өзбек, тажик тилдүү мектептерде окутуу үчүн окутуунун нормативдик документтери (предметтик стандарт, окуу программалары жана окуу китептери), алардын учурдагы абалы.
2. Кыргыз Республикасынын Президентинин "Инсандын руханий, адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы жөнүндөгү" Жарлыгын жана "Инсандын руханий, адеп-ахлактык өнүгүүсү жана дене тарбиясы жөнүндө концепциясынын" ишке ашырылышын талкуулоо.
3. Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептеринде көркөм текст менен иштөөнүн жолдору.
4. Кыргыз адабияты сабактарында негизги жана предметтик компетенттүүлүктөрдү калыптандыруу маселелери.
5. Кыргыз адабияты сабагында техникалык каражаттарды, көргөзмөлүүлүктү пайдалануунун усулдары ("STEAM" платформасын колдонуу, электрондук окуу материалдары, мультимедиалык материалдар, аудиотексттер, көркөм жана окуу боюнча видеофильмдер).
6. Окутуу орус, өзбек, тажик тилдеринде жүргүзүлгөн мектептердеги кыргыз адабияты предметинин программалык мазмуну, алар боюнча жазылган окуу китептеринин абалы.

А.ТУРДУГУЛОВ,
ф.и.д., ККБАнын филологиялык билим берүү лабораториясынын башкы илимий кызматкери,
тел.: (0312) 62 23 72, 0551 13 08 61

РУССКИЙ ЯЗЫК

(для школ с кыргызским, узбекским и таджикским языками обучения)

Изучение языков является приоритетным направлением в образовании Кыргызской Республики. Языковая политика страны направлена на подготовку многоязычного и поликультурного индивида, что предполагает владение не только родным, но и другими языками.

Официальный (русский) язык является обязательным для изучения во всех школах. Он также является языком межнационального общения, открывающим доступ к другим культурам, и инструментом доступа к информации и получению образования. Неоспоримое значение русский язык имеет также в развитии науки, культуры и техники.

На уроках русского языка решаются задачи образования, в интересах устойчивого развития (ОУР): развивается критическое мышление, формируется способность ученика анализировать, принимать решения в различных ситуациях (учитывая культурное многообразие), развивается коммуникабельность, формируются навыки в области поиска и переработки информации; социальные и межкультурные навыки (умение работать в команде, навыки общения), навыки самоуправления (мотивация к обучению, творчеству, способность приспосабливаться к переменам) и др.

В основе преподавания курса «Русский язык для школ с кыргызским, узбекским и таджикским языками обучения» лежит формирование у учащихся следующих компетентностей:

Языковая компетентность – овладение языковыми средствами (фонетическими, орфографическими, лексическими, грамматическими) в соответствии с темами, сферами и ситуациями общения, отобранными для начальной школы, освоение знаний о языковых явлениях изучаемого языка, разных способах выражения мысли в изучаемом языке.

Речевая компетентность – развитие коммуникативных умений в четырех основных видах речевой деятельности (говорении, аудировании, чтении, письме), владение явлениями языка и речи (три аспекта: язык, речь, речевая деятельность).

Социокультурная компетентность – приобщение учащихся к культуре, традициям и реалиям изучаемого языка в рамках тем, сфер и ситуаций общения, отвечающих опыту, интересам, психологическим особенностям младших школьников; формирование умения представлять свою страну, ее культуру в условиях межкультурного общения на изучаемом языке.

Методика преподавания русского языка как второго направлена на изменение подходов в обучении русскому языку как второму с грамматического на функционально-коммуникативный и связывает обучение русскому языку в школе с уровневой системой. Уровневая система определяет, чем необходимо овладеть изучающим язык на каждой ступени образования, чтобы использовать его в целях общения, а также какие знания и умения ему необходимо освоить, чтобы коммуникация была успешной. Уровневый подход позволяет, прежде всего, сделать результаты обучения измеримыми, понятными и в то же время многосторонними, включая все аспекты: и навыки чтения, и навыки писать различные тексты, и говорить, и воспринимать речь в разных ситуациях.

НОРМАТИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ

Обучение русскому языку как второму: цели и задачи, учебная нагрузка, базовые требования к уровню подготовки и компетентностям учащихся регулируются следующими нормативно-правовыми документами:

1. Государственный образовательный стандарт школьного общего образования Кыргызской Республики.
2. Предметные стандарты, учебные программы по русскому языку в школах с кыргызским, узбекским и таджикским языками обучения.
3. Базисный учебный план на 2022-2023 учебный год. URL: https://kutbilim.kg/ru/

Данные документы определяют приоритетные направления в образовании, т.к. внедрение инновационных коммуникативных технологий, интерактивных методик обучения, развитие навыков XXI века: критическое мышление, креативность, коммуникацию, кооперацию. Языковая политика направлена на формирование трехъязычного поколения кыргызстанцев, владеющих государственным, официальным и одним из иностранных языков.

ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ

В этом учебном году учителям русского языка как второго следует обратить внимание на недельную нагрузку предмета "Русский язык".

Согласно БУП на 2022-2023 уч.г. в школах с кыргызским языком обучения изучение русского языка начинается с 1 класса. В 1–4 классах русский язык преподается 3 часа в неделю, в 5–7 классах – 2 часа в неделю, в 8-9 классах – 1 час в неделю, в 10-11 классах – 2 часа в неделю.

В школах с таджикским и узбекским языками обучения изучение русского языка начинается со второго полугодия 1 класса. В 1-2 классах русский язык преподается 2 часа в неделю, в 3-4 классах – 1 час в неделю, в 5–11 классах – 2 часа в неделю.

Обучение русскому языку должно быть реализовано посредством интенции. Это такая организация учебной работы, когда коммуникативное намерение становится стимулом к продуцированию речи на изучаемом языке.

Усвоение практической грамматики должно осуществляться на функциональной основе – на основе образцов, схем, таблиц и моделей ("грамматики действия"). Грамматика не должна становиться целью обучения, а лишь являться вспомогательным средством для наиболее точного выражения своих мыслей.

Важное место в обучении языку и речи занимает русская культура. Обучение русской речи происходит через знакомство с традициями, обычаями, привычками народа, с его пословицами, поговорками, загадками, сказками – с его картиной мира, т.е. системой взглядов человека на мир и на себя.

И, наконец, самое главное – обучение русскому языку как второму должно быть ориентировано на активную, творческую позицию учащихся: на всех этапах обучения, при овладении всеми четырьмя видами речевой деятельности (аудирование, говорение, чтение, письмо) востребованы точка зрения говорящего, его выбор, доводы, оценка и самооценка, его понимание текста и видение проблемы.

Кроме того, важное место в обучении русскому языку как второму отводится формированию функциональной грамотности. В Государственном образовательном стандарте школьного образования Кыргызской Республики формирование функциональной грамотности рассматривается как «способность использовать постоянно приобретаемые в процессе обучения знания, умения и навыки для решения широкого диапазона практических и жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, общения и социальных отношениях». Несмотря на то, что формированию функциональной грамотности при обучении русскому языку как второму, как правило, уделяется гораздо меньше внимания, чем в обучении русскому языку в целом, важно учитывать, что компетенции, в которых очень часто заинтересованы учащиеся, изучающие второй и/или иностранный язык, очень похожи на компетенции, сформированность которых проверяет PISA: умение человека применить полученную информацию на практике. В связи с этим на уроках упор делается на формирование читательской грамотности – способности человека понимать и использовать тексты, размышлять о них и заниматься чтением для того, чтобы достигать своих целей, расширять свои знания и возможности, участвовать в социальной жизни. Формируется читательская грамотность через опору на текст и на внетекстовое знание, что в свою очередь развивает такие навыки как: найти и извлечь информацию, понять и интерпретировать её, осмыслить, сделать анализ, оценить.

Для развития умения находить информацию следует использовать не только художественные тексты, но и научно-познавательные тексты, соответствующие возрасту учащихся (предметные тексты из учебников, из детских энциклопедий, природоведческого содержания), жизненные истории, СМИ.

Рекомендуется использовать «аутентичные» тексты разного формата: сплошные, несплошные, составные, смешанные.

К сплошным относятся тексты, которые учащиеся читают в повседневной жизни, в том числе и в школе: описание (отрывок из рассказа, стихотворение, описание человека, места, предмета и т.д.); повествование (рассказ, стихотворение, повесть, басня, письмо, статья в газете или журнале, статья в учебнике, инструкция, реклама, краткое содержание фильма, спектакля, пост блога, материалы различных сайтов); рассуждение (текст-размышление, комментарий, аргументация собственного мнения).

К несплошным текстам относятся графики, диаграммы, схемы (кластеры), таблицы; географические карты и карты местности; планы помещений, местности, сооружения; входные билеты; расписание движения транспорта; карты сайтов и др.

Смешанные тексты соединяют черты сплошных и несплошных текстов. Вербальные и невербальные (например, графические) элементы смешанных текстов дополняют друг друга. Смешанными текстами могут быть тексты презентаций, страницы современных журналов и веб-страницы.

Составные тексты соединяют несколько текстов, каждый из которых был создан независимо от другого и является связным и законченным. К примеру, могут быть соединены тексты, авторы которых выражают взаимоисключающие или взаимодополняющие точки зрения. Части составного текста могут иметь единый формат (например, два сплошных текста), а могут и различаться по формату.

Для того чтобы обучаемые учились интерпретировать полученную информацию, следует подбирать тексты разных стилей, но близких по содержанию к учебному материалу. Попутно рекомендуется проводить работу над развитием речи учащихся (задания на пересказы, создание собственных высказываний, расширение словарного запаса, формирование эмоциональности, правильности, точности и выразительности речи). При работе с текстами – учитывать способность учащихся понимать текст не только на уровне содержания, но и на уровне смысла.

Для того чтобы учащиеся могли читать и понимать аутентичные тексты, содержащие незнакомую лексику и трудные грамматические конструкции, рекомендуется использовать скаффолдинг (вербальный, процессуальный, инструктивный). Технология скаффолдинга рассматривается как особый тип инструктирования, которое имеет место в ситуациях взаимодействия педагога и учащихся в процессе решения учебных задач. Учителю необходимо: 1) помогать учащемуся в выполнении заданий, с которыми он пока не может справиться сам; 2) позволять учащемуся выполнять такой объем или такое количество заданий, с которыми он уже может справиться самостоятельно. Эта технология построена на основе идеи Л.С. Выготского о зоне ближайшего развития (в работах 1932-34 гг.), когда имеется расхождение между уровнем актуального развития (учащийся может самостоятельно решить учебную задачу) и уровнем потенциального развития (учащийся способен достичь лишь при помощи учителя или в сотрудничестве с другими учащимися). Суть технологии заключается в оказании систематической поддержки: учитель с помощью специальных познавательных либо проблемно-поисковых заданий и инструкций помогает учащемуся и направляет его к открытию нового знания, опираясь на имеющийся у него опыт, причем эта поддержка на практике может выражаться в различной форме, например, в виде блок-схемы, ключевых или наводящих вопросов, рекомендаций, пошаговых инструкций и т.д. Основным показателем скаффолдинга является «угасающая помощь» со стороны учителя, т.е. уменьшение степени интенсивности оказания помощи до момента, когда учащийся становится совершенно самостоятельным и автономным. Если показатели эффективности показывают, что учащийся находится на пути к самостоятельному выполнению целевого навыка, то поддержка со стороны учителя постепенно "угасает", а потом исчезает совсем. Если характеристики учебных достижений указывают на то, что учащийся не делает достаточного прогресса, опоры могут быть добавлены.

Принципиальным является отбор и организация материала на основе ситуаций и проблем общения, которые интересуют учащихся соответствующего возраста. Ситуации должны выполнить функции мотивации высказываний, развивать качества речевых умений.

Также рекомендуется использовать в обучении дифференцированный подход. Необходимость дифференцированного подхода к работе обусловлена тем, что в классе могут быть учащиеся с разными индивидуальными особенностями и с разным уровнем владения языком.

РЕКОМЕНДУЕМЫЕ УЧЕБНЫЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ

Обучение русскому языку как второму в 2022-2023 году осуществляется по утвержденным программам, учебникам и учебно-методическим комплексам в соответствии со списком, рекомендованным Министерством образования и науки Кыргызской Республики.

РЕКОМЕНДУЕМЫЕ ТЕМЫ ДЛЯ ОБСУЖДЕНИЯ

Во время проведения августовского совещания в секциях учителей русского языка как второго предлагается обсудить следующие вопросы:

1. Особенности обучения русскому языку как второму на разных ступенях образования.
2. Ситуационные задачи и другие типы заданий для формирования языковых и речевых навыков учащихся.
3. Методические трудности при обучении русскому языку как второму: ошибки учеников и их причины как возможность корректировки учебного процесса.
4. Речевые интенции в обучении русскому языку как второму.
5. Преподавание грамматики на функциональной основе.
6. Работа со сплошными и несплошными текстами на уроках русского языка как второго.
7. Скаффолдинг для языковой поддержки учащихся.
8. Особенности работы с новыми учебниками по русскому языку как второму.
9. Использование открытых образовательных Интернет-ресурсов в обучении русскому языку как второму.
10. Развитие читательской грамотности на уроках второго языка.
11. Современные технологии оценивания.
12. Исследовательская/проектная деятельность на уроках русского языка как второго
13. Особенности работы со сплошными, несплошными, составными, смешанными текстами.
14. Современные технологии оценивания на уроках русского языка как второго.
15. Дифференцированный подход в обучении русскому языку как второму.

В.БУЛАТОВА,
главный специалист отдела многоязычного и инклюзивного образования КАО,
тел.: 0 552 47 62 72

РУССКИЙ ЯЗЫК И ЛИТЕРАТУРА

(для школ с русским языком обучения)

Кыргызская Республика – суверенное многонациональное государство, ставшее родиной для представителей около 120 народностей и национальностей. Вторым по значимости фактором единения и консолидации народа Кыргызстана, после государственного кыргызского языка, является русский язык.

В настоящее время наряду со сменой технологических укладов, трансформацией геополитической и геоэкономической карты мира происходит изменение и его геокультурного облика. В условиях информационной эпохи и глобализации языковая компетентность личности приобретает все большее значение. Это обусловлено тем, что язык, с одной стороны, выступает как инструмент для сохранения народами своей идентичности, с другой стороны — язык есть средство международной коммуникации и обмена.

Хорошее знание русского языка является устойчивым экономическим фактором, так как позволяет кыргызстанцам получать наибольшие выгоды как в виде трудоустройства, так и в отношении быта и доступа к качественному образованию в странах Содружества Независимых Государств (СНГ) и Евразийского экономического союза (ЕАЭС).

Учитывая этническое многообразие Кыргызской Республики, формирование сбалансированного языкового образования является одной из важнейших государственных задач, закреплённых в документах стратегического развития страны. Обучение в школах Кыргызстана осуществляется на кыргызском, русском, узбекском и таджикском языках. При этом русский язык, имеющий в нашей стране, согласно Конституции Кыргызской Республики, статус официального языка, изучается во всех школах с 1 по 11 класс.

Необходимость повышения уровня владения гражданами Кыргызстана государственным (кыргызским) и официальным (русским) языками стала одной из причин реформирования содержания языкового образования, проводимого в последние годы Министерством образования и науки Кыргызской Республики.

В системе школьного образования русский язык является не только учебным предметом, но и средством обучения, поэтому его освоение неразрывно связано со всем процессом обучения, которое направлено на формирование и совершенствование ключевых (информационной, социально-коммуникативной, самопознания и разрешения проблем) и предметных компетентностей учащихся.

При обучении русскому языку в классах с русским языком обучения основное внимание уделяется практической речевой деятельности учащихся во всех её видах (слушание, говорение, чтение и письмо) для развития предметных компетентностей (речевой, языковедческой и социокультурной) как основы формирования ключевых компетентностей.

Литературное образование в школе берёт на себя функции общегуманитарного образования. Эстетическая специфика литературы является приоритетной областью освоения в школьном образовании. Только понимание особенностей литературы как вида искусства дает возможность плодотворного освещения и усвоения иных важнейших функций — познавательной, нравственной, воспитательной. Отражая многонациональную природу кыргызстанского общества, принцип поликультурности, являющийся основой литературного образования в Кыргызской Республике, полагаем, что содержание обучения на уроках литературы должно отражать определённые элементы разных этнических культур. Сопряжение литератур, изучаемых как на родном, так и на русском языке, сравнительное изучение литературных произведений разных эпох и народов, создание собственных литературных творческих работ разных жанров и форм – пути развития предметных компетентностей (читательской, эмоционально-ценностной, литературно-творческой) на уровне школьного общего образования.

Формирование ключевых и предметных компетентностей предполагает прежде всего развитие у учащихся функциональной грамотности, т.е. способности применять приобретаемые в процессе обучения знания для решения учебных и жизненных задач в различных сферах человеческой деятельности, общения и социальных отношений. Индикатором качества образования в части формирования функциональной грамотности являются международные исследования PISA, PIRLS, TIMSS.

PISA (Programme for International Student Assessment) проверяет уровень освоения 15-летними школьниками читательской, математической, естественно-научной, финансовой грамотности, а также сформированности навыков разрешения проблем и креативного мышления.

PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study) проверяет уровень освоения учащимися 4-х классов основ чтения. Приобретение читательского литературного опыта, освоение и использование информации.

Названные международные исследования помогают специалистам в области образования (экспертам, разработчикам стандартов, учебных программ, преподавателям и учителям) разрабатывать соответствующие стратегические документы, методические рекомендации, учебные материалы, планировать, осуществлять обучение и оценивать результаты деятельности учащихся в соответствии с вызовами современности.

НОРМАТИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ

В обучении русскому языку и литературе цели и задачи, учебная нагрузка, базовые требования к уровню подготовки и компетентностям учащихся регулируются следующими нормативно-правовыми документами:

Государственный образовательный стандарт среднего общего образования Кыргызской Республики. Утвержден постановлением Кабинета Министров КР от 22 июля 2022 года №393ф.

Предметные стандарты, учебные программы по предметам «Русский язык» и «Русская литература» для школ с русским языком обучения.

Базисный учебный план для общеобразовательных организаций Кыргызской Республики на 2022-2023 учебный год. URL: https://kutbilim.kg/ru/

Согласно новому Государственному образовательному стандарту среднего общего образования Кыргызской Республики для оптимизации учебной нагрузки, обеспечения более тесного взаимодействия между структурными компонентами содержания предметов «Русский язык» и «Русская литература», а также для формирования и развития читающего общества названные предметы включены в одну образовательную область — филологическую.

Базисный учебный план для школ с русским языком обучения на 2022-2023 учебный год предусматривает обязательное изучение предметов «Русский язык» и «Русская литература» на этапе основного общего образования в следующем порядке:

Предмет	5 класс	6 класс	7 класс	8 класс	9 класс	10 класс	11 класс
Русский язык	4	4	4	3	2	2	2
Русская литература	2	2	2	2	2	3	3

РАЗВИТИЕ ФУНКЦИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА И ЛИТЕРАТУРЫ ПРИ РАБОТЕ С ТЕКСТАМИ

На уроках русского языка и литературы формировать и развивать функциональную грамотность удобно при работе с текстом. Привычные задания на определение главной мысли и темы текста, определение авторской позиции позволяют работать с пониманием, поиском и извлечением информации. Задания на составление различных видов плана (назывной, вопросный, цитатный, тезисный и др.), сопоставление текстов разных видов (сплошной, несплошной, смешанный, множественный), жанров, стилей на одну и ту же тему или на разные темы, но сходных по манере изложения, позволяют определить коммуникативную задачу говорящего (пишущего), проанализировать и оценить внешнюю и внутреннюю форму текста, распознать факты и критически осмыслить те или иные мнения для формирования собственной точки зрения. По-прежнему основным инструментом учителя являются «толстые» и «тонкие» вопросы, которые развивают воображение и мышление учащихся. При работе над совершенствованием читательской грамотности нужно работать не только с художественными текстами, но и с научными, научно-публицистическими, бытовыми, учебными из разных областей знаний. Это важно — научить читать и понимать непростые тексты, объяснять и обосновывать свое отношение к ним.

Использование интерактивных методов обучения на уроках как русского языка, так и литературы на регулярной основе позволит учителю решить поставленные задачи.

Методы, направленные на развитие навыков вдумчивого чтения задают новые подходы к работе с текстами разных видов и помогают вовлечь в процесс обучения всех учащихся вне зависимости их первичных знаний, повысить интерес к изучаемой теме, активизировать мыслительную деятельность. К ним относятся: ИНСЕРТ (чтение текста с определённой системой пометок), графический организатор процесса познания «Знаю – хочу узнать – узнал»), двухчастный дневник, чтение и суммирование в парах, направляемое чтение, перепутанные логические цепи и др.

К методам развития письменной речи относятся различные виды работ по созданию собственного текста, которые вырабатывают у учащихся особенную глубину понимания, делают их более наблюдательными, помогают выразить свою точку зрения, выработать определенную манеру письма, развивают уважение к собственным мыслям и опыту. Это такие методы как РАФТ (сочинение по заданной технологии: роль – адресат – форма – тема), пяти-десятиминутные эссе, изложения с элементами сочинения, аргументирующее эссе, создание сценария мероприятия по теме, сценария по мотивам художественного произведения и др.

Методы сравнения и сопоставления позволяют классифицировать, оценивать, систематизировать информацию. Использование при этом графических организаторов (специальных схем, графиков, таблиц, диаграмм, инфографики, ментальных карт) позволяет не только дать наглядное представление о сходствах и различиях изучаемых предметов, но и знакомит с возможностями и особенностями чтения несплошных текстов, которые вызывают наибольшую трудность у учащихся.

Приобщение учащихся к исследовательской деятельности на уроках русского языка и литературы предполагает постановку проблемы, определение способов решения, выбор методов деятельности, формулирование ожидаемых результатов, представление фактических результатов и самоанализ. Это метод проектов, метод исследования документальных источников, метод сбора, анализа и обобщения научно значимой информации, интервью, портфолио, карта концепции и др.

Методы обучения сообща позволяют научить учащихся взаимному обмену информацией, приобрести навыки взаимодействия в группе, команде, коллективе для решения поставленной задачи, аргументировать свою (или группы) точку зрения, корректно вести дискуссию. Мозговой штурм, работа в паре / малой группе, различные виды дискуссий (совместный поиск, уголки, оставьте за мной последнее слово, ручка на середине стола и др.) Все названные методы легко адаптируются к режиму работы в онлайн-формате. Современные цифровые ресурсы помогают учителю вовлечь в процесс обучения учащихся с разным уровнем подготовки, т.к. предлагают готовые организационные формы как для индивидуальной, так и для коллективной работы, работы в малых группах, а также совершенствуют ИКТ-навыки учащихся.

Презентации и публикации результатов (в классе, школе, местном сообществе, интернет-пространстве) очень важны для формирования хорошей устной и правильной письменной речи учащихся, обогащения социального опыта. Во время выступлений учащихся учителю не рекомендуется исправлять их речевые ошибки, чтобы не формировать комплекс неуверенности, что очень опасно для подростков, ещё слабо владеющих русской речью (кстати, вносимые учителем исправления в потоке речи, как показывает практика, учащиеся всё равно не запоминают). Можно помочь найти нужное слово, направить ответ в нужное русло при помощи уточняющих вопросов или просто набраться терпения и выслушать ответ до конца. Речевые ошибки лучше отрабатывать индивидуально или, если ошибка типичная для всего класса, в специально отведённое время на уроке. Для этого в процессе выступления учащихся следует выписывать их речевые ошибки в свой учительский дневник. Чтобы предотвратить речевые ошибки, нужно перед устной презентацией обсудить с учащимися форму представления результатов, записать на доске речевые формулы, на которые они смогут ориентироваться во время выступления.

Формированию функциональной грамотности на уроках русского языка способствует изучение правил и алгоритмов, представленных в виде графических организаторов. Важно не только объяснять суть правила, но и показывать, как его можно понятно и сжато отобразить в виде схемы, таблицы, диаграммы, инфографики, коллажа или занимательной истории, легко запоминающейся рифмовки и др. Подобные преобразования — основа работы с информацией.

На уроках литературы открываются большие возможности для интеграции эстетической информации как между произведениями, так и внутри одного произведения. Дискуссии, проекты, выразительное чтение, иллюстрирование, устное словесное рисование, прослушивание музыкальных произведений, рассматривание произведений изобразительно-художественного творчества на сходные темы с последующим обсуждением и др. – все эти методы и приемы позволяют вывести учащихся на самостоятельное постижение художественного произведения, на его эстетическое восприятие.

РЕКОМЕНДУЕМЫЕ УЧЕБНЫЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ

Обучение русскому языку и литературе в 2022-2023 году осуществляется по утвержденным программам, учебникам и учебно-методическим комплексам в соответствии со списком, рекомендованным Министерством образования и науки Кыргызской Республики.

РЕКОМЕНДУЕМЫЕ ТЕМЫ ДЛЯ ОБСУЖДЕНИЯ

В целях эффективности августовских совещаний учителям русского языка и литературы рекомендуется проводить семинары, круглые столы, презентации, публичные доклады о планировании, организации образовательного процесса, результатах обучения и предлагаются следующие актуальные вопросы для обсуждения:

1) ИКТ на уроках русского языка и литературы;

2) Интеграция предметов русский язык и литературное чтение в начальной школе: проблемы и пути решения;

3) Исследовательская/проектная деятельность на уроках русского языка и литературы;

4) Коммуникативно-деятельностный подход как эффективный способ развития функциональной грамотности учащихся на уроках русского языка и литературы;

5) Обзор учебников и пособий по русскому языку и литературе;

6) Опыт работы с текстами в соответствии с требованиями PISA;

7) Особенности практической речевой деятельности учащихся во всех её видах на уроках русского языка и литературы;

8) Особенности работы с текстами, формирующими естественно-научную картину мира, на уроках русского языка;

9) Развитие навыков вдумчивого читателя на уроках русского языка и литературы;

10) Реализация компетентностного подхода на уроках русского языка и литературы;

11) Реализация принципов инклюзии на уроках русского языка и литературы;

12) Современные технологии оценивания на уроках русского языка и литературы;

13) Формирование и развитие функциональной грамотности на уроках русского языка и литературы;

14) Эффективность использования онлайн-ресурсов в преподавании русского языка и литературы;

15) Эффективные методы работы с учащимися при подготовке к олимпиаде по русскому языку и литературе.

Т.МАТОХИНА,
главный специалист отдела многоязычного и инклюзивного образования КАО, тел.: 0772 149 896

РУССКАЯ ЛИТЕРАТУРА

(для школ с кыргызским языком обучения 5-11 классов)

Литература – это искусство самовыражения с помощью слов.

Предмет Русская литература является одним из основных источников обогащения речи учащихся, формирования их речевой культуры, без которых невозможна социализация личности. Литература опирается на следующие виды деятельности по освоению содержания художественных произведений: осознанное чтение, выразительное чтение, виды пересказа, заучивание наизусть, анализ текста, установление связи литературы с другими предметами, участие в дискуссии, написание рефератов, сочинений, эссе, изложений. В подготовке и проведении уроков литературы в 2022-2023 учебном году учитель должен исходить из следующих целей изучения предмета: 1) формирование духовно развитой личности; 2) развитие интеллектуальных и творческих способностей учащихся, необходимых для успешной социализации и самореализации личности; 3) постижение учащимися произведений отечественной и мировой литературы, их чтение и анализ; 4) поэтапное, последовательное формирование умений читать, комментировать, анализировать и интерпретировать художественный текст; 5) овладение возможными алгоритмами постижения смыслов, заложенных в художественном тексте и создание собственного текста, представление своих оценок и суждений по поводу прочитанного. Для решения названных целей и задач обучения русскому языку применяется коммуникативно-деятельностный подход, включающий следующие аспекты:

- изучение структуры и законов языка, правил речевого поведения в различных жизненных ситуациях на основе текста;
- вовлечение учащихся в непрерывную цепь речевого общения через создание различных речевых ситуаций;
- создание собственных устных и письменных текстов разного типа, как спонтанных, так и подготовленных.

Деятельность учителя направлена на решение следующих проблем:

1) как правило, в старших классах преобладает чаще всего беглое знакомство с текстами через интернет-ресурсы и опора на краткие сведения учебника, а не на текст самого произведения;

2) несоответствие речевого опыта современных школьников и языка литературных произведений;

3) овладение всеми видами речевой деятельности (слушание, чтение, говорение, письмо), умение использовать речевые навыки в соответствующих сферах и ситуациях общения;

4) формирование культуры использования информационно-коммуникационных ресурсов (словари, электронные словари, переводчики и др.).

НОРМАТИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ

В 2022-2023 учебном году преподавание русской литературы в 5–11 классах общеобразовательных организаций осуществляется в соответствии с Государственным образовательным стандартом школьного общего образования (2022 г.), предметными стандартами, учебными программами, Базисным учебным планом на 2022-2023 учебный год.

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДМЕТА

Согласно Базисному учебному плану в 2022-2023 учебном году в 5-6 классах на изучение предмета Русская литература отводится 1 час в неделю, в 7–11 классах – по 2 часа в неделю.

При планировании текущего контроля в каждом классе необходимо предусмотреть равномерное их распределение в течение всего учебного года, не допуская скопления письменных контрольных работ к концу четверти, полугодия. С целью подготовки обучающихся к итоговой аттестации по литературе рекомендуется максимально с 5 класса использовать такие формы работы, как сочинения, развернутые ответы на вопросы, эссе, рецензии и др. Для выполнения всех видов обучающих работ ученики должны иметь следующее количество тетрадей: 5–11 классы – 1 рабочая тетрадь и 1 тетрадь для контрольных работ.

Важное место в обучении должно занять развитие навыков самостоятельного чтения, анализа и понимания литературных произведений. Для развития творческого воображения, фантазии учитель должен использовать разнообразные приемы: устное рисование портрета литературного персонажа; мысленный эксперимент – «художественное додумывание» (методика Н.М.Соколова); сравнение истории, «сказанной» учениками, с рассказом писателя; решение парадокса; постановка нестереотипного вопроса (методика Е.И.Ильина); работа с деталью художественного произведения; литературные игры и др. Задача учителя-предметника в том, чтобы раскрыть авторский замысел произведения, показать варианты интерпретации текста. Важно, чтобы ученики самостоятельно формулировали тему и цели урока, и предмет таким образом осваивается практически. Кроме этого, применение современных образовательных технологий дает эффективный образовательный результат. Это такие технологии как:

- технология продуктивного чтения;
- технология развития критического мышления через чтение и письмо;
- приемы работы с текстом: диалог с автором, чтение с остановками, комментированное чтение, кластер, синквейн, фишбоун, дерево предсказаний, пирамида-отзыв.

Остановимся на первых двух современных технологиях, помогающих повысить эффективность образовательных результатов обучающихся. Технология продуктивного чтения – это образовательная технология, опирающаяся на законы читательской деятельности и обеспечивающая с помощью конкретных приёмов чтения полноценное восприятие и понимание текста читателем, активную читательскую позицию по отношению к тексту и его автору. Критическое мышление – это умение занять свою позицию по обсуждаемому вопросу и умение обосновать ее, способность выслушать собеседника, тщательно обдумать аргументы и проанализировать их логику. Фишбоун – это прием методики обучения, который широко используется на многих уроках. Его ценность в том, что он помогает проанализировать информацию и представить ее в более удобной форме. С помощью фишбоуна ребенок научится решать проблемные ситуации и прослеживать связи между явлениями действительности.

Методические рекомендации по ведению ученических тетрадей, нормы устных и письменных ответов, классификация ошибок изложены в предметных стандартах по русскому языку и литературе.

В целях повышения качества и эффективности урока литературы в общеобразовательных школах можно использовать следующие формы:

- конкурсы сочинений, эссе, посвященные дню рождения писателей и поэтов;
- вечера, круглые столы, конференции;
- конкурсы по выразительному чтению произведений русских поэтов;
- конкурс юного литературного творчества и др.

В 2022 году отмечаются юбилеи многих писателей и поэтов, оставивших яркий след в истории русской литературы:

- 8 октября – 130 лет со дня рождения Марины Ивановны Цветаевой, русской поэтессы (1892–1941);
- 135 лет со дня рождения Самуила Яковлевича Маршака, русского поэта, переводчика и драматурга (1887–1964);
- 6-ноября – 170 лет со дня рождения Дмитрия Наркисовича Мамина-Сибиряка, русского писателя-прозаика и драматурга (1852–1912).

Книги-юбиляры 2022 года:

- 230 лет (1792 г.) – «Бедная Лиза» Н.М. Карамзина,
- 210 лет (1812 г.) – «Король-лягушонок, или Железный Генрих», «Золотой гусь», «Белоснежка», «Рапунцель» братьев Гримм,
- 205 лет (1817 г.) – «Вольность» А.С. Пушкина,
- 200 лет (1822 г.) – «Песнь о вещем Олеге» А.С. Пушкина,
- 195 лет (1827 г.) – «Карлик Нос» В. Гауфа,
- 190 лет (1832 г.) – «Сказка о царе Салтане, о сыне его славном и могучем богатыре князе Гвидоне Салтановиче и о прекрасной царевне Лебеди», «Анчар» А.С. Пушкина,
- 190 лет (1832 1833 гг.) – «Дубровский» А.С. Пушкина,
- 185 лет (1837 г.) – «Бородино», «Смерть поэта» М.Ю. Лермонтова,
- 180 лет (1842 г.) – «Мертвые души» Н.В. Гоголя,
- 175 лет (1847 г.) – «Записки охотника» И.С. Тургенева,
- 170 лет (1852 г.) – «Детство» Л.Н. Толстого,
- 170 лет (1852 г.) – «Муму» И.С. Тургенева,
- 160 лет (1862 г.) – «Отцы и дети» И.С. Тургенева,
- 155 лет (1867–1868 гг.) – «Дети капитана Гранта» Ж. Верна,
- 150 лет (1872 г.) – «Азбука», «Кавказский пленник» Л.Н. Толстого,
- 135 лет (1887 г.) – «Каштанка» А.П. Чехова,
- 130 лет (1892 г.) – «Палата № 6» А.П. Чехова,
- 100 лет (1922 г.) – «Алые паруса» А.С. Грина,

Во время проведения августовского совещания на школьных методических объединениях следует обратить внимание на обсуждение следующих вопросов:

1. Новые стратегии преподавания литературы.
2. Формирование предметных компетентностей на уроках литературы.
3. Технологии повышения эффективности обучения литературе.
4. Эффективные стратегии работы с текстом на уроках литературы.
5. Виды учебных текстов, требования к их отбору.
6. Особенности подготовки к государственному экзамену.
7. Работа с одаренными детьми: подготовка к предметным олимпиадам.

ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЕ УЧЕБНЫЕ И МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕСУРСЫ

Основные электронные ресурсы при проведении уроков литературы:

1. http://www.gramota.ru/ Справочно-информационный портал Грамота.Ру – русский язык для всех //
2. http://repetitor.1c.ru Репетитор
3. // http://www.fipi.ru Сайт ФИПИ
4. http://onlinetestpad.com Тесты по русскому языку онлайн.
5. http://interneturok.ru Образовательный портал InternetUrok.ru
6. www.feb-web.ru/ – фундаментальная электронная библиотека «Русская литература и фольклор» (ФЭБ). Полнотекстовая информационная система по произведениям русской словесности, библиографии, научные исследования и историко-биографические работы.
7. http://lit.1september.ru/index.htm – статьи по проблемам преподавания, материалы для подготовки к урокам и факультативам по предмету (викторины, игры, турниры эрудитов, интересная информация о литературных музеях, об истории произведений и об авторах), письма читателей-учителей, связанные со стоящими перед словесниками проблемами. Обзор существующих учебников по литературе, соображения о плюсах и минусах действующей программы.
8. http://slovar.by.ru/dict.htm – словарь, созданный авторами сайта на основе различных источников (ссылки на эти источники дают возможность выйти на другие сайты по литературе).
9. http://www.klassika.ru – электронная библиотека классической литературы. Около 3000 произведений 100 выдающихся поэтов и 50-ти знаменитых писателей, биографическая информация.
10. http://writerstob.narod.ru – биографии писателей, различные материалы, связанные с творчеством писателей и поэтов, а также материалы по русскому классицизму, романтизму и сентиментализму, краткий литературоведческий справочник.

С.АЛМУРЗАЕВА,
ведущий специалист отдела многоязычного и инклюзивного образования КАО, тел.: 0703 899 005

МАТЕМАТИКА

Бүгүнкү күндө окутуу ишмердүүлүгүнүн бардык чөйрөлөрүндө санариптештирүүнү өнүктүрүүнүн массалык тенденциясы жүрүп жатат. Билим берүүдөгү санариптештирүү – бул окуучуларды окутууда сапаттуу билимге болгон муктаждыкты канааттандырууга, билим берүү системасын жаңыртып иштеп чыгууда жаңы технологияларды колдонуунун, билим берүүнүн максаттарын ишке ашырууга багытталган кубаттуу билим берүү инфраструктурасын куруунун камсыз кылууга багытталган процесс.

Жаңы окуу жылында математика мугалимдери класстагы жана билим берүү процессиндеги педагогикалык маселелерди, санариптик чечимдерди кеңири жайылтуу боюнча мүмкүнчүлүктөрүн кеңейтиши керек. Кыргызстандык окуучулардын эл аралык PISA изилдөөсүнө ийгиликтүү катышуусу үчүн төмөнкү иш-чараларды алып баруу зарыл: тесттерди активдүү колдонууга байланыштуу иш-чараларды жүзөгө ашырууга активдүү катышуу; математика сабактарында окуучулардын глобалдык көйгөйлөрүн андоо жана түшүнүү, каржылык сабаттуулук, баарлашуу жана башка боюнча билим берүү иштерин жүргүзүү.

Мектептеги билим берүүдө санариптештирүү процесси мугалимдердин статусу жана заманбап коом менен тыгыз байланышта жана билим берүүнүн сапатын, жеткиликтүүлүгүн, эркиндигин жана ачыктыгын жакшыртууга багытталган.

НОРМАТИВДИК ДОКУМЕНТТЕР

2022-2023-окуу жылында математика предметин окутууда төмөндөгү документтерди эске алуу зарыл:

1. 2022-2023-жылдарга Кыргыз Республикасында башкарууну санариптештирүү жана санариптик инфратүзүмдү өнүктүрүү боюнча иш-чаралар планы (http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/218797/10?cl=ky-kg&mode=tekst);
2. Математика предметинин предметтик стандарты (https://kao.kg/предметные-стандарты/);
3. Математика предметинин окуу программасы (https://kao.kg/новые-программы/).
4. 2022-2023-окуу жылына карата Базистик окуу планы.

Базистик окуу план боюнча математикага тиешелүү болгон сааттык окуу жүктөмдөр төмөндөгүчө. Окутуу кыргыз жана орус тилдеринде жүргүзүлгөн мектептер үчүн математика предмети 1-класстарга жумасына 4 саат, 2–4-класстарга жумасына 5 саат, 5-6-класстарга жумасына – 4 саат көлөмдө окутулат.

7-класстан жогору 7–9 жана 10-11-класстарда Алгебра жана Геометрия предметтери өз алдынча окутулат.

7-класстарда Алгебра жана Геометрия предметтери тиешелүү түрдө жумасына 3:1 саат менен, 8-класста жумасына 2:2 саат менен, 9-класста – 3:1 саат, 10-класста – 2:2 саат, 11-класста жумасына Алгебра – 3 жана Геометрия – 1 сааттан окутулат.

Программанын чегинде мугалим өзүнүн чыгармачылыгына ылайык мамлекеттик билим берүү стандартында белгиленген максат, милдеттерди ишке ашыруу менен предмет боюнча окуучуларда керектүү компетенцияларды калыптандырууга жетишүү керек. Аны ишке ашырууда мугалим тарабынан даярдалган интерактивдүү усулдар, аудио-видео материалдар ж.б.у.с. камтыган электрондук китептер жардамга келет.

ПРЕДМЕТТИ ОКУТУУНУН ӨЗГӨЧӨЛҮКТӨРҮ

Негизи эле математиканы окутуунун өзгөчөлүгү башталгыч класстарда, 5- жана 6-класстарда предмет Математика деп аталат. 7-9-класстарда математика Алгебра жана Геометрия болуп өз-өзүнчө окулат. 10-11-класстарда алгебра сабагы "Алгебра жана анализдин башталышы" деп аталат. Негизги стереометриялык материалды 10-класста изилдөө керек, анткени 11-класста геометрияга жумасына 1 сааттан бөлүнгөн.

2022-2023-окуу жылына карата Кыргыз Республикасынын жалпы мектептеринде негизги өзгөчөлүктөр болуп электрондук окутууну, билим берүүдөгү STEM-мамилени, балдарга руханий-адептик, нравалык тарбия берүүнү эске алуу болуп саналат.

Санариптик технологиянын түрдүү ресурстарын жана электрондук окуу материалдарын пайдалануу, каалаган жерден каалаган убакта уюштурулуучу окуу процессинин интерактивдүү, инновациялык түрү катары электрондук окутуу эсептелет. Электрондук окутууда санариптик жана коммуникациялык технологиялардын түрдүү ресурстары (компьютерлер жана алардын кошумча курамдары, мобилдик телефондор, планшеттер, түрдүү гаджеттер жана алардын түрдүү тиркемелери, телевизорлор, Интернет тармактары жана аларды туташтыруучу каражаттар ж.б.у.с. ресурстар) пайдаланылат.

Зарылчылык принциби. STEM-мамиленин максаты – ар бир окуучунун көндүмдөрүн, кызыгуусун, талантын жана жөндөмүн табууга жана өнүктүрүүгө жардам берүү. Мугалимдер жана ата-энелер окуучу үчүн чечим кабыл алышпайт, тескерисинче, дем берет, стимулдаштырат, шарт түзүшөт, балдардын иш-аракеттерин жана алардын келечектеги кесиптик ишмердүүлүгүн тандоого жардам беришет жана балдардын өзүн-өзү билүүгө болгон муктаждыктарын мүмкүн болушунча канааттандырууга умтулушат. Мындай көз карандысыздык балдарга өз ишин пландаштырую көндүмдөрүн үйрөтөт. Эгерде натыйжалары дал келбесе, алар альтернатива ИЗДӨӨДӨН коркушпайт.

Окуу учурунда окуучу жүргүзгөн иш-аракеттердин принциби окуучулардын жаш курагына байланыштуу жана ар кандай билим берүү иш-аракеттеринин түрлөрү аркылуу жүзөгө ашырылышы мүмкүн. Мисалы, мектепке чейинки куракгагы балдар үчүн бул оюн, кенже мектеп окуучулары үчүн – көргөзмөлөр жана сынактар, орто класстар үчүн – эксперименттер, жогорку класстар үчүн – долбоорлоо жана изилдөө иштери. Иш-аракет аркылуу үйрөнүү – бул билим берүүдөгү STEM-мамиленин алдыңкы принциптеринин бири.

ТАЛКУУЛООГО СУНУШТАЛУУЧУ МАСЕЛЕЛЕР

Бүгүнкү күндө мектеп практикасында окуучуларга ашыкча жүктөм көйгөйү, мугалимдердин толук кандуу билим берүү процессин ишке ашыруусу, туруктуу предметтик байланыштарды орнотуусу ж.б.у.с. көйгөйлөр келип чыгууда. Бул татаал кырдаалдан чыгуунун жолу пландаштырууга интегративдүү мамиле болушу, бул сабактарды тереңирээк жана ар тараптуу изилдөөгө, ошол эле учурда бошогон сааттарды окуучулардын чыгармачыл жана өз алдынча ишмердүүлүгүнө пайдаланууга мүмкүндүк берген билим берүү процесси.

Математика предметин окутууну жакшыртуу жана предметти окутууну өнүктүрүү проблемалары боюнча докладдарды окуу, семинарларды, тегерек үстөлдөрдү, конкурстарды, онлайн жолугушууларды ж.б.у.с. өткөрүү максатка ылайык:

- Математиканын предметтик жана предмет аралык интеграциясы жана анын математикалык компетенттүүлүктү жогорулатуудагы ролу.
- Математика сабактарында билим берүүдөгү STEM-мамиленин элементтерин колдонуу.
- PISA изилдөө ишинде көйгөйлөрдү чечүүдө математикалык сабаттуулукту жогорулатуу.
- Окуучулардын жана мугалимдердин электрондук журнал, күндөлүк менен иштөөдөгү маселелери: окуучулардын билим жетишкендиктерин баалоонун формалары, ыкмалары, куралдары ж.б.

Сегодня идет массовая тенденция развития цифровизации во всех сферах образовательной деятельности. Цифровизация в образовании – это процесс, направленный на удовлетворение потребности учащихся в качественном образовании, внедрение новых технологий для модернизации системы образования, обеспечение построения мощной образовательной инфраструктуры, направленной на реализацию образовательных целей.

В новом учебном году учителя математики должны расширить свои возможности по внедрению цифровых решений педагогических проблем в классе и в образовательном процессе. Для успешного участия кыргызстанских школьников в международных исследованиях PISA необходимы следующие мероприятия: активное участие в мероприятиях, связанных с использованием тестов; осознание и понимание учащимися глобальных проблем на уроках математики, финансовой грамотности, общения и других образовательных мероприятий.

Процесс цифровизации в школьном образовании тесно связан со статусом учителей и современным обществом и направлен на улучшение качества, доступности, свободы и открытости образования.

НОРМАТИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ

При обучении математике в 2022-2023 учебном году необходимо изучить и знать следующие документы:

1. План мероприятий по цифровизации управления и развития цифровой инфраструктуры в Кыргызской Республике на 2022-2023 годы (http://cbd.minjust.gov.kg/act/view/ru-ru/218797/10?cl=ru-ru&mode=tekst).
2. Предметный стандарт по предмету Математика (https://kao.kg/предметные-стандарты/).
3. Учебная программа по предмету Математика (https://kao.kg/новые-программы/).
4. Базисный учебный план на 2022-2023 учебный год.

В этом учебном году учителям математики следует обратить внимание на следующую сетку часов недельных нагрузок, касающихся предмета Математика для школ с кыргызским и русским языками обучения: в 1 классах – 4 часа в неделю, во 2 и 4 классах – 5 часов в неделю, в 5 и 6 классах – 4 часа в неделю.

В 7-9 и 10-11 классах преподаются два самостоятельных предмета: Алгебра и Геометрия.

В 7 классе предметы Алгебра и Геометрия преподаются соответственно 3:1 часа в неделю, в 8 классе – 2:2 часа в неделю, в 9 классе – 3:1, в 10 классе – 2:2, в 11 классе- Алгебра – 3, Геометрия - 1 час в неделю.

В рамках программы учитель должен достичь формирования у учащихся необходимых компетентностей по предмету с реализацией целей, задач, установленных государственным образовательным стандартом. При этом на помощь приходят подготовленные учителем электронные книги, которые включают в себя интерактивные методические материалы, аудио-видео материалы и т.п.

ОСОБЕННОСТИ ПРЕПОДАВАНИЯ ПРЕДМЕТА

С 1 по 6 класс преподается предмет Математика. В 7-9 классах математика изучается как два отдельных предмета: Алгебра и Геометрия. В 10-11 классах – Алгебра и начало анализа. Базовый стереометрический материал следует изучать в 10-м классе, поскольку в 11-м классе на изучение геометрии отводится 1 час в неделю.

Основными особенностями преподавания математики в общеобразовательных школах Кыргызской Республики на 2022-2023 учебный год являются электронное обучение, применение STEM-подхода, духовно-нравственное воспитание детей.

Электронное обучение является интерактивной, инновационной формой учебного процесса, организуемой из любого места в любое время с использованием различных ресурсов цифровых технологий и электронных учебных материалов. В электронном обучении используются различные ресурсы цифровых и коммуникационных технологий (компьютеры, мобильные телефоны, планшеты, различные гаджеты и их приложения, телевизоры, интернет и средства их подключения и т.п. ресурсы).

Принцип необходимости. Целью STEM-подхода является оказание помощи каждому учащемуся найти и развить свои навыки, интересы, таланты и способности. Учителя и родители не принимают решения за ученика, а вместо этого поощряют, стимулируют, создают условия, помогают выбирать занятия, их будущую профессиональную деятельность и стремятся максимально удовлетворить потребности детей в самопознании. Такая независимость учит детей навыкам планирования своей работы. Они не боятся искать альтернативы, если результаты не удовлетворяют.

Принцип деятельности, выполняемый учеником во время обучения, зависит от возраста учащихся и может быть реализован посредством различных видов образовательной деятельности. Например, это игра для дошкольников, для младших школьников – выставки и конкурсы, для средних классов – эксперименты, для старших классов – проектно-исследовательские работы. Обучение через деятельность – это один из ведущих принципов образования.

АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ ДЛЯ ОБСУЖДЕНИЯ

На сегодняшний день в школьной практике возникают проблемы с перегрузкой учащихся, с реализацией учителями полноценного образовательного процесса, с установлением устойчивых предметных связей. Выходом из этой сложной ситуации является интегративный подход к планированию образовательного процесса, который позволяет более глубоко и всесторонне изучать предметы и в то же время использовать свободные часы для творческой и самостоятельной деятельности учащихся.

На августовских совещаниях целесообразно проведение лекций, семинаров, круглых столов, конкурсов, онлайн встреч по проблемам улучшения преподавания предмета математики и развития преподавания предмета:

- Предметная и междисциплинарная интеграция математики и ее роль в повышении математической компетентности;
- Использование учебных элементов на уроках математики;
- Повышение математической грамотности при подготовке к исследованию PISA;
- Вопросы работы с электронным журналом, дневником учащихся и учителей: формы, методы, инструменты оценки образовательных достижений учащихся и т.п.

Таалайкуль ИМАНКАСЫМОВА,
научный сотрудник лаборатории естественно-научного и математического образования КАО, тел.: (0312) 622370

2021–2040-жылдарга Кыргыз Республикасында билим берүүнү өнүктүрүүнүн Программасында «Билим берүү системасы ар тараптан өнүккөн инсандык сапаттарга жана билимин турмушта пайдалана алган компетенцияларга ээ болгон адамдарды калыптандырууга багыт алуулары зарыл» - деп белгиленген. Адам потенциалы аркылуу өлкө дүйнөлүк глобализацияда өнүгө алат. Өнүккөн өлкөлөрдөгү көпчүлүк изилдөөлөр көрсөткөндөй (адамдык капитал 1,5 эсе жогору негизги капиталга караганда) өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүшүнө адам капиталы негизги ролду ойнойт. Демек, ар тараптан өнүккөн адамдык потенциалы жогору инсанды калыптандыруу үчүн: мектепте химиялык билим берүүдө, ар бир окуучу өзүнүн мүмкүнчүлүгүнө, жөндөмүнө, шыгына, талантына жараша сапаттуу билимге, тарбияга ээ болууга тийиш.

Химиялык билим берүүнүн негизги максаттары химиялык билим берүүнүн предметтик стандартында төмөндөгүдөй белгиленген:

- заттардын, химиялык кубулуштардын бирдиктүүлүгүн жана алардын жаратылышта, адамдын жашоосундагы маанисин жөнүндөгү бүтүн түшүнүктөрдү калыптандыруу;
- окуучунун химиялык жалпы закон жана закон ченемдүүлүктөрдүн негизинде заттардын жаратылышта жана техногендик дүйнөдө пайда болуусун (айлануусун) баяндап жазуусун калыптандыруу;
- жашоонун ар түрдүү областтарында химиялык технологияны жана алардын продуктуларын сарамжалдуу жана коопсуз пайдалануунун жолдорун өздөштүрүүсүн б.а. химиялык экологиялык маданий сабаттуулукка ээ болуусун камсыз кылуу;
- дүйнөнүн химиялык картинасы (сүрөттөлүшү) жөнүндөгү өздөштүрүлгөн билимди башка табигый предметтерди окуп үйрөнүүдө пайдалануу.

Жогорудагы максаттар предметти окутуунун милдеттеринин негизинде ишке ашырылат. Химияны окутуунун биринчи милдети дүйнөдө жандуу жана жансыз жаратылыштын системасындагы жөнөкөй заттардын жана алардын бирикмелеринин курамы, түзүлүштөрү, айланыштары белгилүү бир закон ченемдүүлүктөрдүн негизинде экендигин түшүндүрүү.

Химияны окутуунун экинчи милдети – окуучуларда жаратылыштагы заттарды жана аларды технологиялык иштетүүдөн алган заттарды рационалдуу жана коркунучсуз колдонуунун практикалык көндүмдөрүн калыптандыруу.

Химияны окутуунун үчүнчү милдети – окуучулар жаратылыштын туруктуу өнүгүү принциптерин, жашоонун коопсуздугунун алдын алууда химиялык технологиялардын таасирин билүү, химиялык экологиялык маданий сабаттуулукка ээ болуу.

Жогорудагыдай максатка ылайык милдеттерди ишке ашырууда химия предмети боюнча артыкчылыктуу (приоритеттүү) багыттарынын бири катары сапаттуу билимди камсыздоо үчүн «Мектепте химиялык билим берүүнүн сапатын жогорулатуунун айрым жолдоруна» токтоло кетели:

1. Окуучулардын ишмердүүлүгүн өнүктүрүүгө басым жасоо менен мазмунду жаңылоо аркылуу билим берүүнүн сапатын жогорулатуу.

Химия эксперименталдык илим болгондуктан окуучулардын алган билимин турмушта практикада колдонуусуна басым жасоо (иш жүзүндө колдонуучу билимдерди, көндүмдөрдү калыптандыруу жана практикада колдоно билүү) б.а. эксперименттин мазмунун учурдун талабына ылайык жаңылоо аркылуу окутууну сунуштайбыз. Химиялык экспериментти аткарууда күндөлүк турмушта пайдаланылган заттарды колдонуу аркылуу окутууга жаңыча мамиле окуучулардын ишмердүүлүгүн арттырат. «Химиялык реакциянын жүрүү шарттары» - деген темада старттык эксперимент методун колдонуу менен түзүлгөн сабактын шилтемеси Кыргыз билим берүү академиясынын сайтына жүктөлдү (https://www. kao. kg). Ушундай эле кошумча материалды Химия 8-кл. жалпы билим берүүчү мектептер үчүн окуу китебине (авт. Рыспаева Б., Молдогазиева С., Байдинов Т. Б.: 2021.) карата Мугалимдер үчүн методикалык колдонмодон(авт. Молдогазиева С, Рыспаева Б,Б.: Аркус, 2021 -152 б) 49–53-беттен тапса болот.

2. Санариптик технологияларды колдонуу.

Химия предметин окутууда билимдин сапатын жогорулатуунун бирден бир багыты – окуучулар үчүн окуу процессинде окутуунун заманбап технологиясын колдонуу болуп саналат. Заманбап технологиянын бири – санариптик технология.

1.«Кислоталардын химиялык касиеттери жана колдонулушу» (авт.Рыспаева Б.С.) деген темада өткөн онлайн сабакты сунуштайт элек. Аталган онлайн сабак youtube каналына жүктөлгөн (https://www.youtube.com/watch?v=n8a16milaeUY0uTub) .

2. 8-класста «Химия кабинетинде иштөөнүн коопсуздук эрежелери» деген тема боюнча видеосабак иштелип чыккан (https://yotu.bt/MO5heRjgp2w), пайдалансаңыздар болот.

3. Химияны аралыктан окутууда санариптик технологияны колдонуу боюнча Кыргыз билим берүү академиясынын сайтына (https://www.kao.kg) «алдыңкы тажрыйба» бөлүмүндө мультимедиялык жана видеосабактарга пайдаланылуучу «Электрондук ресурстар» бөлүмүндө: Химиялык байланыштардын түрлөрү: коваленттик уюлсуз байланыш; коваленттик уюлдуу байланыш; металлдык байланыш; иондор жана иондук байланыш; оксиддер;, оксиддердин алынышы жана касиеттери; туздар, алардын классификациясы, аталышы, алынышы; негиздер, алардын курамы, аталышы, классификациясы, алынышы аталыштагы темалар жайгаштырылган.

3. Билим берүүдө адамзаттык маданий-рухий баалуулуктарды сактоого тарбиялоо.

Учурда химия предметин окутууда адамзаттын маданий рухий баалуулуктарына тарбиялоого багыттоочу табияттын бир бүтүндүүлүгүн чагылдырган окуу материалдарды пайдалануу окуучулардын инсандык сапаттарын калыптандыруу менен бирге билим берүүнүн сапатын да жогорулатат.

ХИМИЯ

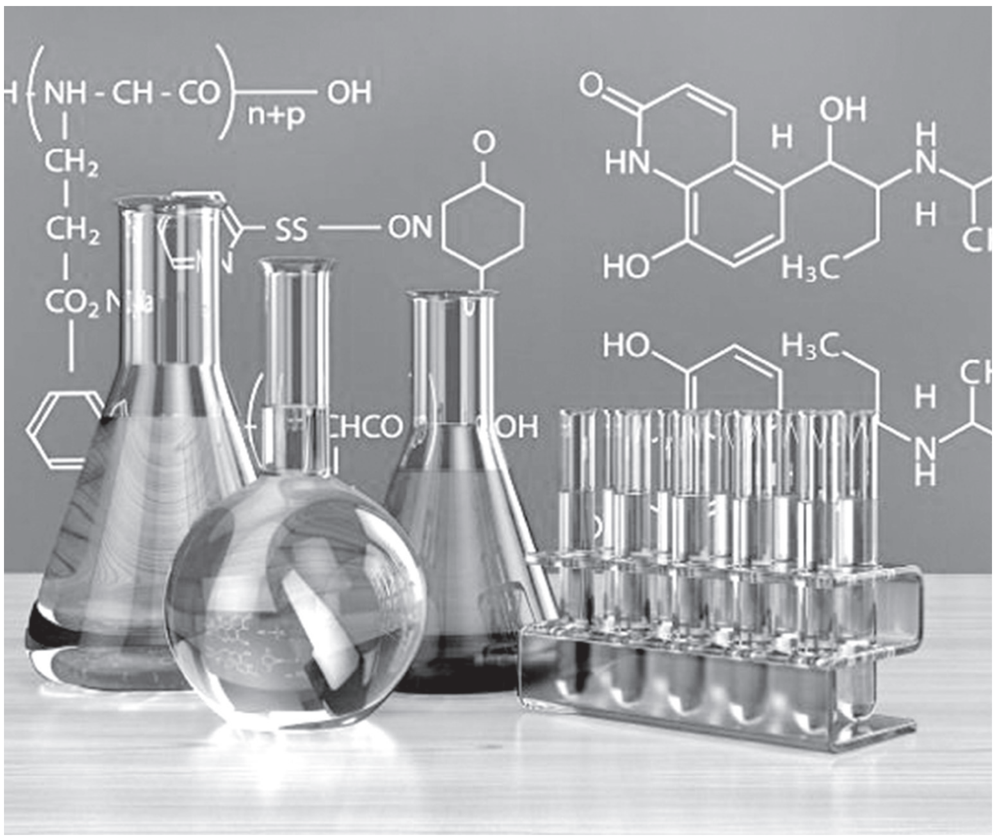

Тарыхый маданий мурастар аркылуу химия предметин окутууда окуучулардын маданий компетенттүүлүгүн калыптандыруу. ("Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары журналы", 2017. – №2 (42) 76-80 бет) (https://www. kao. kg).

4. Билим берүүдө STEM (табигый илимдер, инженердик маданият, технология, математика) технологиясын колдонуу.

Дүйнөлүк трендде STEM – табигый илимдерге, математикага, инженерияга, технологияга багытталган билим берүүчү предметтер алдыңкы орунга чыгууда. Себеби, коом жогорку квалификациялуу инженердик, техникалык, айыл чарбалык ж.б. STEM адистерди талап кылууда. Дүйнөнүн табигый-илимий картинасы (сүрөттөлүшү) жөнүндөгү өздөштүрүлгөн бирдиктүү билим химия предметин окуп үйрөнүүдө пайдалануу жакшы натыйжаларды берет. Бул болсо табигый илимий предметтер (физика, биология, астрономия, география, табият таануу) менен химия предметинин мазмунунун байланышын ачып көрсөтөт.

1. Солпубашова А.Ы. ж.б. «Табигый-математикалык предметтерди окутууда STEM билим берүүнү улуттук баалуулуктар менен айкалыштыруу» деген видеосабакта (https://yandex.ru/video-/preview/14106770812350444077 окуучуларга билим берүүдө STEM-мамилелин кыргыз элинин улуттук баалуулуктары аркылуу да ишке ашарын көрүүгө болот.

2. Алишерова Б. «Электролиттик диссоциация теориясы. Диссоциация даражасы». «Коллоиддер колдонулушу" (https://www. kao. kg).

3. Жээналиева З. «Органикалык заттардын жаратылышта айлануусу» колдонмосу (https://www. kao. kg). Колдонмонун мазмунунда STEM-мамилени пайдалануу менен окутуунун сапатын жогорулатууга аракеттер жасалганын көрүүгө болот.

Жогорудагы шилтемелер аркылуу STEM билим берүү табигый математикалык предметтерде кандайча ишке ашып жаткандыгын көрүп пайдалансаңар болот. Видеосабакта учурда заманбап көптөгөн кесипти тандоодо табигый-илимдердин, инженердик маданияттын, математикалык билимдин керек экендиги анын маанисинде чагылдырылат. Жыйынтыгында, табигый илимий предметтерди анын ичинен химияны окутууда STEM-мамиле аркылуу табигый-илимий билим берүүнүн сапаты жогорулайт. Демек, билим берүү натыйжалары билим берүүнүн түрдүү субъектилеринен (окуучулардын, педагогдордун, ата-энелердин, жумуш берүүчүлөрдүн, бүтүндөй коомчулуктун) күткөн натыйжаларына же алар тарабынан коюлган билим берүүнүн максаттарына жана милдеттерине дал келүүсү зарыл.

Бул предмет боюнча сааттык жумалык жүктөм 2022-2023-окуу жылынын Базистик окуу планына ылайык окутулат.

5. Сапаттуу окуу китеби - сапаттуу билим берүүнүн булагы.

Учурда окуучуларда окуу жүктөмүн азайтуу маселесин чечүүнү да STEM-мамиле аркылуу б.а. химия окуу китебинин мазмунуна тектеш предметтердин ичиндеги бирдей илимий билим берүүчү темаларды айкалыштыруу менен бирдиктүү билим системасына алып келүү аркылуу чечсе болот.

Төмөнкү маселелерди талкуулоо сунуш кылынат:

1. Химияны окутуудагы учурдагы маселелер.
2. Химиялык билим берүүнүн жаңы предметтик стандартынын негизинде окуу-методикалык комплекстери менен иш алып баруу.
3. Окуучулардын жетишкендиктерин баалоонун жаңыча мамилелери.
4. Химияны окутуу процессинин натыйжалуулугун камсыздоо үчүн тектеш предметтин мазмунуна ылайык материалдарды айкалыштырып STEM-мамиленин негизинде окутууну ишке ашыруу.
5. Санариптик окутууну ишке ашыруу.
6. Химия предмети боюнча 2025-жылы өткөрүлүүчү мектеп окуучуларынын жетишкендиктерин эл аралык баалоо боюнча PISA-га даярдык.
7. Химия предметин тереңдетип жана профилдик окутуу маселелери.
8. Химияны окутуу маселелерине байланыштуу конференцияларды, семинарларды жана тегерек столдорду аралыктан (онлайн) жана вебинар форматта уюштуруу.

Нормативдик документтер:

1. Жалпы билим берүүчү уюмдардын химия боюнча 8-11-класстар үчүн программа Б.: 2019; 2020.
2. Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүүчү уюмдары үчүн химия боюнча предметтик стандарт, программа (https: // www. kao.kg/предметные стандарты).

Окуу китептери жана кошумча окуу-методикалык колдонмолор:

1. Рыспаева Б. , Молдогазиева С., Байдинов Т. Химия, 8-класс, окуу китеби Б.: 2021. – 264 б.
2. Молдогазиева С., Рыспаева Б. Химия, 9-класс. – Мугалимдер үчүн методикалык колдонмо, Б.: Аркус, 2021. —152 б.
3. Кудайбергенов Т. , Рыспаева Б., Асанов. Ү. Химия. 9-класс үчүн окуу китеби. Билим компьютер, 2015. – 224 б.
4. Молдогазиева С. ж.б. Химия. 10-класс үчүн окуу китеби. Б.: 2008-ж.
5. Кудайбергенов Т. ж.б. Химия. 11-класс үчүн окуу китеби. Б.: 2008-ж.
6. Рыспаева Б.С. Жакышова Б.Ш. Химияны окутуунун технологиялары. Окуу-методикалык колдонмо. — Б.: 2019. – 120 б.
7. Рыспаева Б.С. Химия боюнча тесттик тапшырмалар жыйнагы. Жалпы билим берүүчү мектептердин окуучулары жана мугалимдери үчүн окуу-методикалык колдонмо. Б.: «Эдем принт», 2016. – 64 б.
8. Жумушчу дептер, 8-класс. Рыспаева Б.С. ж.б. Б.: «Аркус басмасы», 2020. – 45 б .
9. Жумушчу дептер, 9-класс. Жакышова Б.Ш., Рыспаева Б.С. Б.: «Рыспаева басмаканасы» , 2019. – 47 б.
10. Жумушчу дептер, 10-класс. Рыспаева Б.С. Жакышова Б.Ш., Б.: «Рыспаева басмаканасы», 2019. – 48 б.
11. Молдогазиева С.М. Орто мектептерде химиялык маселелерди чыгаруунун ыкмалары. Бишкек.: «Инсанат», 2014.
12. Кособаева Б.М. "Окуучулардын дүйнө таанымын калыптандырууга багытталган химия боюнча тапшырмалар. Методикалык колдонмо. Бишкек.: «Билим», 2014. – 36 б.
13. Мамбетакунов Э. «Билим берүүнү өнүктүрүүгө комплекстүү мамиле керек» (Кутбилим – 2008, 11-январь. 6 б.) макала.
14. Кислоталардын химиялык касиеттери жана колдонулушу. (авт.Рыспаева Б.С.) онлайн сабак шилтемеси: https://www.youtube.com/-watch?v=n8a16milaeUY0uTub.
15. Рыспаева Б. Тарыхый маданий мурастар аркылуу химия предметин окутууда окуучулардын маданий компетенттүүлүгүн калыптандыруу. "Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары" журналы. – Бишкек, 2017, №2 (42) 76-80 бет
16. Рыспаева Б.С. Химия кабинетинде иштөөнүн коопсуздук эрежелери (https://yotu.bt/MO5heRjgp2w).
17. Рыспаева Б. Химияны аралыктан окутууда санариптик технологияны колдонуу боюнча электрондук ресурстар (Кыргыз билим берүү академиясынын сайты https://www. kao.kg).

ХИМИЯ

В программе развития образования в Кыргызской Республике на 2021–2040 годы отмечается, что «система образования должна ориентироваться на формирование всесторонне развитой личности, обладающей компетенциями, позволяющими применять знания в жизни».

В эпоху мировой глобализации страна может развиваться благодаря человеческому потенциалу. Большинство исследований в развитых странах (человеческий капитал в 1,5 раза выше, чем основной капитал) показывают, что человеческий капитал играет ключевую роль в социально-экономическом развитии страны. Следовательно, для формирования личности с высоким человеческим потенциалом, развитым во всех аспектах, каждый ученик в школе должен иметь качественное образование и воспитание в соответствии со своими возможностями, способностями и талантами. И одним из аспектов является химическое образование.

Основные цели химического образования в школе:

- формирование целостных представлений о единстве веществ, химических явлений и их значении в природе, в жизни человека;

- формирование у учащегося описания и исследования веществ и их преобразований в природном и техногенном мире на основе общих химических теорий и закономерностей;

- освоение химических технологий и способов рационального и безопасного использования их продуктов в различных областях жизни;

- обеспечение приобретения химической экологической культурной грамотности;

- использование усвоенных знаний о химической картине (описании) мира при изучении других естественных предметов.

Выше указанные цели будут реализованы на основе задач преподавания предмета.

Первая задача обучения химии состоит в том, чтобы объяснить, что состав, строение, превращение простых веществ и их соединений в системе живой и неживой природы в мире основаны на определенных закономерностях.

Вторая задача обучения химии – формирование у учащихся практических навыков рационального и безопасного использования природных веществ и веществ, полученных в результате их технологической обработки. Умение применять полученные знания при проведении химических процессов, не причиняющие вреда здоровью человека и окружающей среде.

Третья задача преподавания химии состоит в том, чтобы учащиеся узнали принципы устойчивого развития природы, влияние химических технологий на прогнозирование безопасности жизни. Химическая экологическая культурная грамотность.

Для обеспечения качественного образования, как одного из приоритетных направлений в реализации поставленных задач в соответствии с вышеуказанной целью, остановимся на некоторых путях повышения качества школьного химического образования:

I. Повышение качества образования через обновление содержания с акцентом на развитие деятельности учащихся.

Поскольку химия экспериментальная наука, акцент делается на практическом применении учащимися полученных знаний в реальной жизни (формирование и применение на практике практических знаний и навыков).

Мы предлагаем обучение путем обновления содержания эксперимента в соответствии с текущими требованиями. Новый подход к обучению посредством использования веществ из повседневной жизни при выполнении химического эксперимента повышает успеваемость учащихся. Предлагаем один из примеров разработки урока с применением метода стартового эксперимента по теме «Условия протекания химической реакции» (https://www.kao.kg). Также можно найти материал в пособии для учителей к учебнику по химии для 8 класса (авт. Молдогазиева С., Рыспаева Б. – Б.: изд. Аркус, 2021. – стр. 49–53).

II. Один из путей повышения качества образования – это цифровые технологии. Одним из современных технологий обучения является онлайн-урок, видеоурок.

1. Рыспаева Б.С. Онлайн-урок на тему «Химические свойства и применение кислот» (https://www.youtube.com/watch?v=n8a-6milaeUY0uTub).

2. Видео-урок для 8-го класса на тему «Правила безопасности работы в химическом кабинете» (https://www.E://yotu.-bt/MO5heRjgp2w).

3. Темы по использованию цифровых технологий в дистанционном обучении химии (https://www.kao.kg/) в разделе «Электронные ресурсы»:

- Типы химических связей: ковалентная неполярная связь, ковалентная полярная связь, металлическая связь. Ионы и ионные связи;

- Оксиды. Получение и свойства оксидов;

- Соли, их классификация, наименование, получение;

- Основания, их состав, наименование, классификация, получение.

4. Электронные материалы к учебнику химии для 10 класса (https://drive.google.com/drive/mobile/folders/1U9mhVWLRmYknGd6XlPoeol9AcahLbl2).

III. Воспитание по сохранению человеческих культурно-духовных ценностей в образовании.

В настоящее время использование на уроках химии учебных материалов, отражающих целостную природу, направленных на воспитание культурных духовных ценностей человечества, наряду с формированием личностных качеств учащихся повышает качество образования.

Материал по формированию культурной компетентности учащихся в преподавании предмета химии через историческое культурное наследие можно найти в статье Б.Рыспаевой «Формирование компетентности учащихся в преподавании предмета химии с помощью исторических данных», опубликованной в журнале "Известия КАО" (2017 год, №2 (42), стр. 76–80, (https://www.kao.kg).

IV. Использование технологии STEM (естественные науки, инженерная культура, технологии, математика) в образовании.

В мировом тренде STEM-образование, ориентированное на естественные науки, математику, инженерию, технологии, выходит на первое место. Сегодня общество нуждается в высококвалифицированных специалистах инженерно-технического, сельскохозяйственного направления, здравоохранения. Использование усвоенных единых знаний о естественно-научной картине (описании) мира дает хорошие результаты при изучении предмета химии. Это показывает взаимосвязь между естествознанием (физикой, биологией, астрономией, географией, естествознанием) и содержанием предмета химии.

1. Солпубашова А.Ы. и др. «О гармонизации образования с национальными ценностями в преподавании естественно-математических предметов» (https://yandex.ru/video-/preview/14106770812350444077) (в видео-уроке показано, что STEM-подход к обучению учащихся можно реализовать через национальные ценности кыргызского народа).

3. Мамытов А.М. "STEM-образование в школьном и внешкольном дополнительном образовании в Кыргызстане" дает такое определение: «STEM-образование представляет собой образование, реализуемое с опорой на достижения науки (Science), технологий (Technology), инженерии (Engineering) и математики (Math).

Часовая недельная нагрузка по данному предмету определяется согласно Базисному учебному плану на 2022-2023 учебный год.

V. Качественный учебник – источник качественного образования.

В настоящее время решение проблемы снижения учебной нагрузки у учащихся осуществляется посредством STEM-подхода. Содержание учебника по химии может быть решено путем объединения единых научных образовательных тем по смежным предметам и создании единой системы знаний.

Предлагается обсудить следующие вопросы:

1. Современные проблемы преподавания химии.
2. Работа с учебно-методическими комплексами на основе нового предметного стандарта химии.
3. Новые подходы к оцениванию достижений учащихся.
4. Внедрение STEM-обучения путем объединения материалов по содержанию смежных предметов для обеспечения эффективности процесса обучения химии.
5. Внедрение цифрового обучения.
6. Подготовка к PISA–2025 по предмету Химия.
7. Вопросы углубленного и профильного обучения химии.
8. Организация конференций, семинаров и круглых столов по вопросам преподавания химии в дистанционном (онлайн) формате и формате вебинара.

Нормативные документы:

1. Предметный стандарт по химии для общеобразовательных организаций Кыргызской Республики.
2. Учебная программа по химии для 8-11 классов общеобразовательных организаций.

Учебники, учебно-методические пособия:

1. Рыспаева Б.С., Молдогазиева С., Байдинов Т. Химия 8 класс учебник для общеобразовательных школ. – Б.: 2021. – 264 с.
2. Молдогазиева С., Рыспаева Б., Химия, 9 класс (методическое пособие для учителей) – Б.: Аркус 2021. –152 с.
3. Кудайбергенов Т., Рыспаева Б., Асанов У. Химия. Учебник для общеобразовательной школы 9 класса. – Билим компьютер, 2015. – 224 с.
4. Кузнецова Л.М., Москва В.В., Рыспаева Б.С. Химия, 10 класс: учебник для общеобразоват. орг. с рус. яз. обучения. – Б.: Аркус, 2021. –280 с. илл.
5. Рыспаева Б.С., Жакышова Б.Ш. Технологии преподавания химии. Учебно-методическое пособие. – Б.: 2019. – 120 с.
6. Рыспаева Б.С. Сборник тестовых заданий по химии. Учебно-методическое пособие для учащихся и учителей общеобразовательных школ. – Б.: изд. Эдем принт, 2016. – 64 с.
7. Рыспаева Б.С. Рабочая тетрадь для 8 класса. – Б.: изд. Аркус, 2020. – 45 с.
8. Жакышова Б.Ш., Рыспаева Б.С. Рабочая тетрадь для 9 класса. – Б.: «Изд. Рыспаева», 2019. – 47 с.
9. Рыспаева Б.С., Жакышова Б.Ш. Рабочая тетрадь для 10 класса. – Б.: «Издат. Рыспаева», 2020. – 48 с.
10. Рыспаева Б.С. Онлайн-урок "Химические свойства и применение кислот" (https://www.youtube.com/-watch?v=n8a16milae-UY0uTub).
11. Рыспаева Б.С. Правила техники безопасности при работе в химическом кабинете (https://www./yotu.bt/MO5heRjgp2w).
12. Рыспаева Б.С. Электронные ресурсы по использованию цифровых технологий в дистанционном обучении химии (https://www.kao.kg).

Б.РЫСПАЕВА,
к.п.н. ведущий научный сотрудник лаборатории естественно-научного и математического образования КАО,
тел.: 0555-11-38-15, 0707-44-33-49,
Т.АШЫМБАЕВА,
к.п.н., доцент, вице-президент КАО, тел.: 0773-30-17-18

ГЕОГРАФИЯ

Акыркы жылдары дүйнөдө билим берүүнүн приоритеттери боюнча олуттуу өзгөрүүлөр болду. Ушуга байланыштуу мектептик билим берүүнүн приоритеттүү максаттарын өзгөртүүнүн негизги тенденциясы болуп, аны курчап турган дүйнөгө, коомго, адамдарга жана өзүнө маданий-баалуулук мамилесинин негизинде окуучунун инсандыгын өнүктүрүү милдеттерине артыкчылык берүү болуп саналууда. Билим берүү системасына коюлган бул заманбап талаптар ар кандай эл аралык, мамлекеттик форумдарда күн тартибинде каралып, мектептик билим берүү системасын реформалоодо эске алынышы керектиги айтылууда.

Жогоруда айтылгандардын негизинде мектеп предметтик билимди жана көндүмдөрдү калыптандыруу менен бирге окуучулардын алган билимдерин реалдуу жагдайларга жакын ар түрдүү кырдаалдарда колдонуу көндүмдөрүн өнүктүрүүнүн камсыз кылууга тийиш. Бул көндүмдөр окуучунун кийинки чоң жашоодо турмушуна активдүү катышуусуна өбөлгө түзөт, анын өмүр бою керектүү компетенттүүлүктөргө ээ болушуна жардам берет.

География сабагын окутууда негизги укуктук-ченемдик документтер болуп Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдары үчүн география боюнча предметтик стандарттар жана окуу программалары саналат.

Мектепте географияны окутуунун өзгөчөлүктөрү. Жалпы билим берүү системасында географиялык билим берүү алдыңкы орундардын бирин ээлеп, окуучулардын географиялык компетенттүүлүгүн калыптандырууну камсыздайт. Географиянын мектеп курсунда Жердин табигый, социалдык, экономикалык системаларынын биримдиги, жаратылыштын өзгөчөлүгү жана Кыргыз Республикасынын экономикасынын өзгөчөлүктөрү жөнүндөгү түшүнүктөр калыптанат. Мындан тышкары, адамзаттын глобалдык көйгөйлөрүн, алардын себептерин, маңызын изилдөөгө жана аларды чечүүнүн ыкмаларын талкуулоого мүмкүнчүлүк берет. Ушуга байланыштуу географиялык билим берүүнүн мазмунуна "Туруктуу өнүгүү үчүн билим берүү (ТӨБ)" идеясын киргизүү зарылчылыгы келип чыкты, ал төмөнкүлөрдү камтыйт: экологиялык, экономикалык, социалдык көйгөйлөр, физикалык жана географиялык шарттардын жаратылышка тийгизген таасири, адамдын жашоосу жана тиричилиги, адамдын анын айлана-чөйрөсүнө тийгизген таасири, биологиялык ар түрдүүлүктүн кыскаруу коркунучу ж.б. Туруктуу өнүгүү үчүн билим берүүнүн максаттары – активдүү жарандык позицияга ээ болгон, сынчыл ой жүгүрткөн, коомдук өнүгүүгө жана айлана-чөйрөгө терс көз караштарды баалай алган, анын жыйынтыгы боюнча болжолдоолорду жасай алган адамдарды тарбиялоо. ТӨБ маселелерин окуп үйрөнүү үчүн окуу материалдары катары төмөнкү интернет булактарын колдонуу сунушталат: Туруктуу өнүгүү деген эмне? https://youtu.be/Iq1Lezy36vI, Экологиялык из жана калдыксыздык https://youtu.be/C7igSFZYpdo, Экологиялык адаттар https://youtu.be/s9bs-TYF3ek

Учурда Кыргыз Республикасынын жалпы билим берүү уюмдарында География предмети 6-класстан 9-класска чейин жумасына 2 сааттан (жылына – 68 саат), 10-11 – 1 саат (жылына 34 саат ар бир класста) окутулат.

География боюнча предметтик стандартында 6-9-класстар жана 10-11-класстар үчүн географиялык предметтик компетенциялар өзүнчө аныкталган (караңыз: http://old.edu.gov.kg/).

Сабактын планын түзүү үчүн төмөнкү алгоритмдерди эске алуу зарыл:

1-кадам. Тиешелүү география окуу программасы боюнча негизги түшүнүктөрүн так аныктаңыз.

2-кадам. Окуучулар үчүн сабактын максатын конкреттүү түрдө түзүңүз: окутуу, өнүктүрүү жана тарбиялоо функциялары.

3-кадам. Теманы ачуунун логикалык ырааттуулугун эске алууда төмөндөгүлөрдү эске алыңыз: тема боюнча окуу китебинин мазмунун кылдаттык менен карап чыгуу; текстте окуучулар эмнеге көңүл бурушу керектигин, кандай схемаларды, иллюстрацияларды, санариптик маалыматтарды колдонуу керектигин аныктоо, тема боюнча адабияттарды тандоо. Ошондой эле теманын мазмунун ачууда PISA форматындагы тапшырмаларды алдын ала түзүп, сабактарда колдонуу сунушталат. PISA тапшырмаларынын мүнөзү интеграциялангандыгын эске алуу менен бирге тапшырмаларды түзүүдө алардын төмөнкүдөй өзгөчөлүктөрүн эске алуу зарыл: керектүү маалыматтар ар кандай форматта берилет (текст, графиктер, таблицалар, маалымдамалар, өздүк билимдер); аны конкреттүү предметке (билим берүү же илимий) эмес, конкреттүү турмуштук кырдаалга кайрылуу логикасында коюлган; талап кылынган жооптун формасы көрсөтүлгөн эмес же жабык формада көрсөтүлгөн. PISA форматындагы тапшырмалардын топтому окуучулардын көндүмдөрүн аныктоо жана көнүгүү катары да колдонулат. Тапшырмалардын мазмуну география боюнча программалардын негизин түзгөн темалар менен байланыштуу болушу керек.

4-кадам. Сабактын кызыктуу маңызы жөнүндө ойлонуу менен бирге төмөндөгүлөрдү эске алыңыз: ар бир сабакта окуучуларды таң калтыра турган жана кубандырган нерсе камтылууга тийиш. Бул кызыктуу факты, күтүлбөгөн ачылыш, кызыктуу тажрыйба, буга чейин белгилүү болгон нерсеге стандарттуу эмес мамиле болушу мүмкүн.

5-кадам. Тандалган окуу материалдарды топтоштуруңуз: бул үчүн тандалган материал менен иштөө кандай ырааттуулукта уюштуруларын, окуучулардын ишинин түрлөрүн өзгөртүү кандайча ишке ашырыларын ойлонуңуз.

6-кадам. Окуучулардын сабактагы ишмердигин баалоону пландаштырууда төмөндөгү суроолорго жооп алууга аракет кылыңыз: эмнени баалоо керек? кантип баалоо керек? баалоонун жыйынтыгын кантип колдонуу керек?.

7-кадам. Сабакка керектүү жабдууларды даярдоо: керектүү окуу жана көрсөтмө куралдардын, карталардын, макеттердин, приборлордун ж.б. тизмесин түзүү; сабакка презентация даярдоо (слайддарда материалды негизги түшүнүктөрдү көрсөтүү менен логикалык маалымдама кыскача түрүндө көрсөтүү).

8-кадам. Үйгө тапшырмаларды берүүдө: анын мазмуну, ошондой эле аны ишке ашыруу боюнча сунуштарды даярдоо.

КОШУМЧА ОКУУ-МЕТОДИКАЛЫК МАТЕРИАЛДАР (ИНТЕРНЕТ- РЕСУРСТАР)

Санарип билим берүү ресурстары (СББР) – санариптик технологиялардын негизинде түзүлгөн билим берүү ресурстары. Санарип билим берүү ресурстарын колдонууда мугалим аларды өз алдынча тандап, ыңгайлаштырып, мектепте география сабагында колдоно алат. Окуу процессинде колдонуу үчүн санариптик ресурстардын төмөнкү тизмеси сунушталат:

1. https://oku.edu.gov.kg/ru – санарип сабак: Кыргызстандын билим берүү ресурсу, анын ичинде бардык мектеп предметтери боюнча видеосабактар, анын ичинде бардык география курстары 6–11-класстар
2. Портал www.mediasabak.org – "Массалык маалымат каражаттарын колдоо борбору" Фондунун медиа сабак-сайты. Анимация жана видеосабактардан, практикалык көнүгүүлөрдөн, тесттерден жана адабияттардан турат.
3. https://www.bb.edu.gov.kg/ – «Билим булагы» – бул Кыргыз Республикасынын билим берүү уюмдарынын 5-9-класстары үчүн мектеп предметтери боюнча окуу материалдарынын мультимедиялык комплекси, анын ичинде география.
4. https://kitep.edu.gov.kg – Сайт кыргыз, орус, өзбек жана тажик тилдеринде окуган мектептердин окуучулары үчүн 400гө жакын окуу китептерин жана окуу материалдарын камтыйт.
5. https://lib.kg/lib/school/ – сайт окуу материлдарды, китептерди камтыйт.
6. https://www.ibilim.kg – окуу-методикалык материалдар окутуу кыргыз жана орус тилдеринде жүргүзүлгөн мектептерде колдонууга арналган, билим берүү стандарттарына жооп берет.
7. http://www.testing.kg/ru/v-pomosch-abiturientu/videouroki-po-podgotovke-k-ort..html – видеосабактар, ЖРТ га даярдоо боюнча материалдар бар.
8. www.bizdin.kg/ – кыргыз тилиндеги көптөгөн китептер, аудио жана видеоматериалдар бар.
9. www.bilimkeni.kg – сайтта билим берүү ресурстары жана кыргыз тилиндеги 700 видеосабактар бар.
10. www.tili.kg/ – Интерактивдүү орусча-кыргызча жана кыргызча-орусча онлайн сөздүктү камтыган интернет-ресурс ж.б.
11. https://www.yaklass.ru/p/geografiya) – Якласс – география боюнча санариптик билим берүү ресурсу.
12. https://www.yaklass.ru/ – Якласс – мектептер үчүн санариптик билим берүү ресурсу.
13. http://wikimapia.org/ – Викимапия – географическая онлайн-энциклопедия.
14. https://www.google.com/earth/ – Google Жер Планета – Жер планетасындагы үч өлчөмдүү сүрөттөрдү, Марс менен Айды изилдөө, Жерден жана космостон жылдыздуу асманды көрүүгө мүмкүнчүлүк берет.
15. https://www.google.ru/maps/ – Google Maps - окуялар жана саякаттар жөнүндөгү аңгемелердин текстин кеңейтүүчү карталарды (катмарларды) түзүү.
16. https://geoportal.rgo.ru/ – Орус географиялык коомунун геопорталы – география боюнча медиа ресурстардын жыйнагы. Тарыхый, топографиялык жана атайын картографиялык материалдардын коллекцияларын бириктирет.
17. https://www.infokart.ru/ – Инфокарт – дүйнөнүн ар кайсы аймактарынын электрондук тематикалык карталарынын жыйындысы.
18. https://natgeog.ru/films National Geographic (фильмдердин жыйнагы) – физикалык жана социалдык-экономикалык география, биология, тарых, коом таануу боюнча документалдуу илимий-популярдуу фильмдердин жыйнагы.
19. https://goo-gl.ru/68Rv Earth Viewer – Жердин терең тарыхы илимин изилдөө үчүн колдонуу.
20. https://geographyofrussia.com/ – класста географияны окутуу үчүн кошумча материал катары кызмат кылган онлайн географиялык энциклопедия.
21. https://googl.ru/68Tg – төмөнкүлөрдү камтыган программалык пакет: географиялык объекттерди, процесстерди, кубулуштарды чагылдырган мультимедиялык компоненттердин жыйындысы.
22. https://foxford.ru/wiki/geografiya/ Фоксфорд — 1–11-класстын окуучулары, мугалимдер жана ата-энелер үчүн онлайн мектеп.
23. https://projecteducation.ru/– "Кызыктуу география" электрондук билим берүү ресурсу.
24. https://interneturok.ru/ – билим берүү платформасы же онлайн мектеп: мектептин бардык предметтери боюнча сабактардын жыйнагы, видеосабактар ж.б.
25. https://geographyofrussia.com/– сайтта мектеп география курстары боюнча тексттик материалдар бар.
26. https://online.clickview.com.au/playlists/share/bf7e92be/videos/3713739 ClickView – ресурс видеоконтент.
27. www.videolectures.net – билим берүүчү видеолекция ресурсу.
28. www.school-collection.edu.ru – санариптик билим берүү ресурстарынын бирдиктүү жыйнагы.
29. www.ky.wikipedia.org – кыргыз тилиндеги википедия.
30. www.univertv.ru – билим берүүчү видеопортал.
31. www.universarium.org – электрондук билим берүү тутуму.
32. https://mob-edu.ru/ – мобилдик электрондук билим берүү (МЭББ).
33. https://pcbl.ru/ – «Мектеп санарип платформасы».
34. https://camp.kg/publications/ecology – CAMP alatoo коомдук фондунун экологиялык билим берүү боюнча ресурстары.

Талкуулануучу актуалдуу маселелер:

1. Негизги жана предметтик компетенцияларды калыптандыруу үчүн географияны окутуунун жаңы технологиялары (долбоор жана изилдөө).
2. Календардык жана тематикалык пландоо маселелери.
3. Географияны окутууда интернет ресурстарын колдонуу.
4. География сабагында интерактивдүү досканы колдонуу жана электрондук окуу материалдарын иштеп чыгуу.
5. Кыргыз Республикасынын мектептеринде географияны окутуунун алдыңкы тажрыйбалары.
6. PISA форматындагы тапшырмаларды түзүү жана окуу процессинде колдонуу.

ГЕОГРАФИЯ

За последние годы образование в мире претерпевает значительные изменения. В связи с этим основной тенденцией изменения приоритетных целей школьного образования является постановка на первый план задач развития личности учащегося на основе культурно-ценностного отношения к окружающему миру, обществу, людям и себе. Современные требования современности к системе образования рассматриваются на повестке дня в различных международных, государственных форумах и должны учитываться при реформировании системы школьного образования.

Исходя из вышеуказанного, наряду с формированием предметных знаний и умений, школа должна обеспечивать развитие у учащихся умений использовать свои знания в разнообразных ситуациях, близких к реальным. В дальнейшей жизни эти умения будут способствовать активному участию учащегося школы в жизни общества, помогут ему приобретать необходимые компетенции на протяжении всей жизни.

Основные нормативные документы, необходимые для учителя географии – это предметный стандарт и учебная программа по географии для общеобразовательных организаций Кыргызской Республики.

Особенности изучения географии в школе. Географическое образование в системе общего среднего образования занимает одно из ведущих мест и обеспечивает формирование географической компетентности учащихся. Именно в школьном курсе географии формируются понятия о единстве природных, социальных, экономических систем Земли, об уникальности природы и особенностях экономики Кыргызской Республики. Также даётся возможность изучения глобальных проблем человечества, причин их возникновения, сути и обсуждения методов их решения. В связи с этим появилась необходимость ввести в содержание географического образования идеи Образования для Устойчивого развития (ОУР), которое включает в себя: экологические, экономические, социальные проблемы, влияние физико-географических условий на природу, жизнь и быт человека, влияние человека на окружающую его среду, угрозу сокращения биоразнообразия и др. Цели образования для Устойчивого развития – воспитание людей, имеющих активную гражданскую позицию, способных критически мыслить, умеющих оценить отрицательные взгляды на социальное развитие и на окружающую среду, способных строить предположения по результатам своей деятельности. По вопросам ОУР рекомендуем изучить и применить в качестве учебных материалов следующие интернет-источники:

- Что такое ЦУР https://youtu.be/mClA5qCZeP4, Экологический след https://youtu.be/LY01p7hh51M, Экологические привычки https://youtu.be/6-UrukSnigU

В настоящее время предмет «География» в общеобразовательных организациях Кыргызской Республики изучается с 6 по 9 класс по 2 часа в неделю (68 часов в год), в 10-11 классах по 1 часу в неделю (34 часа в год).

В предметном стандарте по географии, определены предметные географические компетенции 6–9 классов и 10-11 классов по отдельности (см. https: //edu.gov.kg).

Урок – это форма организации учебного процесса по определенной программе и расписанию с применением разнообразных методов. Существует определенный алгоритм составления поурочного плана.

Шаг 1. Четко определить основные понятия по соответствующей учебной программе по географии.

Шаг 2. Конкретно сформулировать для учащихся целевую установку урока: обучающие, развивающие и воспитывающие функции.

Шаг 3. Продумать логическую последовательность раскрытия темы: внимательно просмотреть содержание учебника по данной теме; выявить, на что следует обратить внимание учащихся в тексте, какие схемы, иллюстрации, цифровые данные необходимо применить, подобрать литературу по теме. А также при раскрытии содержания темы рекомендуется предварительно составлять и использовать задания в формате PISA на уроках. Задания PISA являются интегрированными. Составляя задания в формате PISA, нужно учитывать их следующие признаки: необходимая информация представлена в разных форматах (текст, графики, таблицы, справочники, собственные знания); задана в логике отнесения ее не к конкретному предмету (учебному или научному), а к конкретной жизненной ситуации; форма требуемого ответа не задана или задана в скрытой форме. Набор заданий в формате PISA используют как для диагностики и как обучающий. Содержание заданий должно быть связано с традиционными разделами или темами, составляющими основу программ по географии.

Шаг 4. Продумать «изюминку» урока: каждый урок должен содержать что-то, что вызовет удивление, изумление, восторг учеников. Это может быть интересный факт, неожиданное открытие, красивый опыт, нестандартный подход к уже известному.

Шаг 5. Сгруппировать отобранный материал: для этого надо определить, в какой последовательности будет организована работа с отобранным материалом, как будет осуществлена смена видов деятельности учащихся.

Шаг 6. Спланировать оценивание деятельности учащихся на уроке: что оценивать, как оценивать, как использовать результаты оценивания.

Шаг 7. Подготовить оборудование для урока: составить список необходимых учебно-наглядных пособий, географических карт, макетов, приборов и т. д.; подготовить презентацию к уроку (на слайдах отобразить материал в виде логического опорного конспекта с отображением основных понятий).

Шаг 8. Продумать задание на дом: его содержательную часть, а также рекомендации для его выполнения.

ДОПОЛНИТЕЛЬНЫЕ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКИЕ МАТЕРИАЛЫ (ИНТЕРНЕТ-РЕСУРСЫ)

Цифровые образовательные ресурсы (ЦОР) – образовательные ресурсы, созданные и функционирующие на базе цифровых технологий. Учитель при применении цифровых образовательных ресурсов может самостоятельно выбирать, адаптировать и применять их на уроках географии в школе. Предлагается следующий перечень цифровых ресурсов для использования в процессе обучения:

1. https://oku.edu.gov.kg/ru – санарип сабак: образовательный ресурс Кыргызстана, видеоуроки по всем предметам, в том, числе и по всем курсам географии 6–11 классов.
2. Портал www.mediasabak.org, – Медиа сабак – сайт Фонда «Центра поддержки СМИ». Состоит из анимационных и видео уроков, практических упражнений, тестов и литературы.
3. https://www.bb.edu.gov.kg/ – «Билим булагы» – это мультимедийный комплекс учебных материалов по школьным предметам для 5-9 классов образовательных организаций Кыргызской Республики, в том числе и по географии.
4. https://kitep.edu.gov.kg – на сайте размещены около 400 учебников и учебных материалов для учащихся школ с кыргызским, русским, узбекским и таджикским языками обучения.
5. https://lib.kg/lib/school/ – на сайте есть учебные материалы, книги.
6. https://www.ibilim.kg – обучающие материалы предназначены для использования в школах с кыргызским и русским языками обучения, соответствуют образовательным стандартам.
7. http://www.testing.kg/ru/v-pomosch-abiturientu/videouroki-po-podgotovke-k-ort..html – видеоуроки по подготовке к ОРТ.
8. www.bizdin.kg/ – содержит множество книг, аудио и видео материалов на кыргызском языке.
9. www.bilimkeni.kg – на сайте размещены образовательные ресурсы и 700 видеоуроков на кыргызском языке.
10. www.tili.kg/ – Интернет – ресурс, содержащий интерактивный русско-кыргызский и кыргызско-русский онлайн - словарь и др.
11. https://www.yaklass.ru/p/geografiya) Якласс – география.
12. https://www.yaklass.ru/ Якласс – цифровой образовательный ресурс для школ.
13. http://wikimapia.org/ - Викимапия – географическая онлайн-энциклопедия.
14. https://www.google.com/earth/ – Google Планета Земля – изучение трехмерных изображений на планете Земля, возможность исследовать Марс и Луну, просматривать звездное небо с Земли и из космоса.
15. https://www.google.ru/maps/ – Google Maps – создание карт (слоев), расширяющих текст рассказов о событиях и путешествиях.
16. https://geoportal.rgo.ru/ – Геопортал Русского географического общества - коллекция медиаресурсов по географии. Объединяет коллекции исторических, топографических и специальных картографических материалов.
17. https://www.infokart.ru/ – Инфокарт- коллекция электронных тематических карт различных регионов мира.
18. https://natgeog.ru/films National Geographic (коллекция фильмов) – коллекция документальных научно-популярных фильмов по физической и социально-экономической географии, биологии и т.д.
19. https://goo-gl.ru/68Rv Earth Viewer – приложение для изучения науки о глубокой истории Земли.
20. https://geographyofrussia.com/ – географическая онлайн-энциклопедия, служащая в качестве дополнительного материала при изучении географии в классе.
21. https://googl.ru/68Tg – программный комплекс, который включает в себя: набор мультимедиа компонентов, отображающих географические объекты, процессы, явления.
22. https://foxford.ru/wiki/geografiya/ Фоксфорд – онлайн-школа для учеников 1–11 классов, учителей и родителей.
23. https://projecteducation.ru/ – Электронный образовательный ресурс «Увлекательная география».
24. https://interneturok.ru/ – образовательная платформа или онлайн-школа: коллекция уроков по всем предметам школы, видеоуроки и т.д.
25. https://geographyofrussia.com/ – Сайт содержит текстовые материалы по школьному курсу географии.
26. https://online.clickview.com.au/playlists/share/bf7e92be/videos/3713739 – ClickView – ресурс видеоконтент.
27. www.videolectures.net – ресурс образовательных видеолекций.
28. www.school-collection.edu.ru – единая коллекция цифровых образовательных ресурсов.
29. www.ky.wikipedia.org – википедия на кыргызском языке.
30. www.univertv.ru – образовательный видеопортал.
31. www.universarium.org – система электронного образования.
32. https://mob-edu.ru/ – мобильное электронное образование (МЭО).
33. https://pcbl.ru/ – «Школьная цифровая платформа».
34. https://camp.kg/publications/ecology – ресурсы общественного фонда CAMP alatoo.

Актуальные вопросы для обсуждения:

1. Новые технологии обучения географии для формирования ключевых и предметных компетенций (проектные и исследовательские).
2. Вопросы календарно-тематического планирования.
3. Применение интернет-ресурсов в обучении географии.
4. Применение интерактивных досок на уроках географии и разработка электронных учебных материалов.
5. Передовой опыт преподавания географии в школах Кыргызской Республики.
6. Составление и использование заданий в формате PISA в образовательном процессе.

К.ДЖУНУШАЛИЕВА,
к.п.н, доцент, старший научный сотрудник лаборатории естественно-научного и математического образования КАО,
тел.: 0555-92-01-73

Кут Билим
Коомдук-педагогикалык жана илимий-популярдуу басылма.
1953-жылы 7-апрелде негизделген.

Башкы редактор: Кубат ЧЕКИРОВ
Тел.: 62-04-86

ТЕЛЕФОНДОР:
Башкы редактордун орун басары, реклама маалымат борбору: 62-04-81
Эсеп-кысап бөлүмү: 62-11-95
Башкы редактордун орун басары: 62-04-68
Кабарчылар: 62-11-96
Компьютердик бөлүм: 62-04-93

БИЗДИН ДАРЕК:
720040 Бишкек шаары, Тыныстанов көчөсү, 257.
E-mail: kutbilims@mail.ru

Гезит ээси: КР Билим берүү жана илим министрлиги. Индекс 68411. Катталуу күбөлүгү №166363-3301-М-е
Гезит «ММК колдоо борбору» фондунун басмаканасында басылды. Буйртма №1050 Нускасы: 7820 даана.

www.kutbilim.kg